יִשְׁמְרוּ דַעַת

משאות מספד, שיחות זכרון
עובדות והנהגות

על רבן של ישראל
מרן רבינו עטרת ראשנו
הגרי"ש אלישיב
זיע"א

שנשמעו מפי רבינו
מרן ראש הישיבה
רבי ברוך שמואל הכהן דויטש שליט"א

יִשְׁמְרוּ דַעַת

משאות מספד, שיחות זכרון
עובדות והנהגות

על רבן של ישראל
מרן רבינו עטרת ראשנו
הגרי"ש אלישיב
זיע"א

שנשמעו מפי רבינו
מרן ראש הישיבה
רבי ברוך שמואל הכהן דויטש שליט"א

יו"ל במלאת י' שנים להסתלקותו לגנזי מרומים
כ"ח תמוז ה'תשע"ב - כ"ח תמוז ה'תשפ"ב

©
יו"ל בס"ד ע"י מערכת תורת כהן
כל הזכויות שמורות

להערות והארות ולכל הנוגע לענייני הקובץ
ניתן לפנות בטל': 0533134334

או בתיבת הדוא"ל:
7683846@gmail.com

תוכן העניינים

קול ה' בהדר ..... יא

דבריהם הם זכרונם

מכתב הערות בדין חזרת שדה מקנה ביובל ..... יז

דברי קינה ונהי

"כיום שנשברו בו הלוחות" ..... כא

משאות מספד וזכרון

כיום בא השמש בצהריים ..... כה

בימי השבעה, בהיכל 'פרלמן' שע"י ישיבת פוניבז'

הקושי הגדול לדבר על מרן זצוקללה"ה בלשון 'עבר' ♦ "עוד הייתה ידו נטויה ועבודתו הופסקה באמצע" ♦ בכל פעם שהתקרבו אליו חשו יותר אימה ופחד מעוצם שגב גדלותו ♦ גדול מלפני שני דורות ♦ התרחק בתכלית הריחוק מכל ענייני עולם הזה ♦ צורת לימודו – מתוך קביעות בלא לוותר אף פעם ♦ גם בזמנים קשים לא וויתר על לימודו ♦ בעל לב רחום ומסור לכל אדם – ומנע את רגשותיו שמא יפריעו ללימודו ♦ ראינו גדול מלפני כמה דורות – בידיעת כל התורה כולה בלא גבול ♦ לא הסיח דעתו אפילו לרגע קט מן התורה ♦ מסר נפשו על התורה – למעלה מיכולת אנוש ♦ אין פלא שמתוך לימוד כזה זוכים לזכרון מפליא בכל התורה ♦ כח הזכרון – רק מתוך לימוד ללא היסח הדעת ♦ ונותנת לו מלכות וממשלה ♦ לא נתן לדברים לחדור אל לבו ♦ זכות התורה מתוך קדושה וטהרה ♦ אזל גברא דמיסתפינא מיניה

"הרי זה נתקדש קודש קדשים" ..... לג

בימי השבעה, בהיכל ישיבת קול תורה

הספידו של חכם - המשך ההשפעה מהחכם, שהוא המקשר בינינו ובין הקב"ה והתורה ♦ לימוד ללא היסח הדעת כלל ♦ "עפעפיך יישירו נגדך" ♦ גם כשסוגרים את הגמרא – 'דעתן עלך' ♦ צורת תלמיד חכם – ידיעה בכל התורה כולה ♦ "הרי זה נתקדש קודש קדשים" ♦ "והלך ישר כמו שעשאו האלוקים" – כח ההנהגה ♦ חובת החיזוק והלימוד מדרכיו – לימוד ללא היסח הדעת ויקרות הזמן

ערכה של תורה ..... לט

בימי השבעה, בהיכל הכולל "עלית בית חנניה"

הספדו של חכם – כבוד התורה והרגשת ההפסד ♦ ההשפעה שניתן לזכות בשעת ההספד ♦ רבנו הגדול – דוגמא לשקיעות ועמל התורה ♦ גם כשנצרכים להפסיק מהלימוד – להיות במצב של "דעתן עלך" ♦ לא נתן ערך לאף דבר מלבד התורה ♦ זקף את כל ידיעתו בתורה לכך שלא הסיח דעת מלימודו ♦ "ונחנו מה" - גם כאשר הנידון היה נוגע אליו ההסתכלות היתה רק לפי התורה ♦ "והלך ישר כפי שעשאו האלוקים" ♦ העולם אינו אותו עולם בלי מרן זצוק"ל ♦ אזל גברא דמסתפינא מיניה

התורה פרושה לפניו כשמלה ..... מו
ככלות השבעה, בהיכל ישיבת גרודנא

חומר המתעצל בהספדו של חכם ♦ תלמיד חכם – "האישיות היותר חמודה והיותר מעולה" (ל' החזו"א) ♦ ידיעת כל התורה כולה על בוריה ♦ וה' עמו – ס"ד מיוחדת בפסיקת הלכה ♦ זכה לכל זה – מתוך הלימוד בלא הפסק ובלא היסח הדעת ♦ שקוע בתלמודו גם במצבים הקשים ביותר ♦ היכולת שלנו לידבק בדרכיו - כשהלימוד יהיה ברציפות בלא הפסק ♦ ראינו להיכן אפשר להגיע ע"י לימוד התורה בלא הפסק ♦ שליטה עצמית על הרגשות – היכולת לדון על עצמו אך ורק לפי התורה ♦ זהו ת"ח – אין לו חשיבות לאף דבר מלבד התורה ♦ חובת החיזוק והליכה בדרכיו

אדם כי ימות באהל ..... נב
במעמד הזכרון וסיום הש"ס המרכזי, כ"ז תמוז תשע"ג, בנייני האומה י-ם

"זאת התורה אדם כי ימות באהל" – שעבוד כל הרצונות והמאוויים ללימוד התורה ♦ בזמני מלחמה – "כל היוצא מבית המדרש ידקר בחרב" ♦ השמירה על כל קוצו של יו"ד ♦ "ונדע לעמוד על נפשינו ולהשיב מלחמה שערה בכל עוז ותעצומות"

כבודה של תורה ..... נה
במלאת ה' שנים, בביהמ"ד אהל רחל מ"ע

על מה חרבה הארץ – שני עניינים בחורבן, עונש על העבירות ודבר מוכרח מחמת מצבם של עם ישראל ♦ 'על שלא ברכו בתורה תחילה' – דברי הרמב"ם ♦ בהסתלקות מרן זצוקללה"ה נחסר כבוד התורה בעולם ועלינו מוטל להשלים זאת ♦ הנהגותיו בכבוד התורה בצורה מופלגת ♦ אין חיים אלא תורה – המעשה אותו סיפר מרן זצוק"ל על מרן האבי עזרי ♦ ניצול הזמן - "לבטל חמש דקות מהלימוד אלו דיני נפשות!" ♦ הדבר שנצרך לחיזוק בזמנינו – חשיבות הזמן ♦ בן אדם לחבירו ♦ דקדוק ההלכה ודקדוק המצוות עד מסירות נפש ♦ האחריות להנהגת כלל ישראל – רק מחמת שכל לימודו היה בכדי לעשות רצון השי"ת

צדיק יסוד עולם ..... סב
במלאת ו' שנים, בהיכל הישיבה הקדושה

צדיק יסוד עולם – כל העולם כולו נסמך עליו ♦ רומם את הדור כולו ♦ התמדתו הנוראה ♦ שלם במידותיו – מתוך שלימות בתורה ♦ "זקנה ביום דין ובחרות ביום קרב" ♦ דקדוק ההלכה ♦ כל דבר מדוד ושקול ♦ שליטה עצמית בדרגות מופלאות ♦ תורה בטהרתה – בלי כל תערובת ♦ התורה היא החיים בעצמם! ♦ צורת הלימוד – "אמר ה' יתברך" ♦ "מגן וחומה" ♦ התחזקות בניצול הזמן

שקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלוקינו ..... סט
במלאת ט' שנים, בהיכל בית מדרשו של מרן זצוקללה"ה ("הקראוון")

שקולה מיתת צדיקים כחורבן בית אלוקינו – בכל זמן כאבילות חדשה ♦ חסרה לנו הדוגמא להיכן ניתן לשאוף ♦ אם לא שראינו בעינינו לא היינו מאמינים ♦ חובת ההספק – "לומדים עשר דפים בעשר שנים..." ♦ הרשעים נשאו ראש לעקור תורה מישראל ♦ חובת החיזוק בזמנים כאלו – "כל היוצא מבית המדרש ידקר בחרב" ♦ החובה בזמנים אלו – למלאת את חללו של עולם בתורה בטהרתה

עובדות והנהגות

תורה .... עה

לא פסיק פומיה מגירסא כל ימיו .....עה

סדריו הקבועים בלא וויתור כהוא זה ..... עה
הלימוד לבד היה מתוך קושי עצום עד שלבסוף זכה לסייעתא דשמיא ..... עו
כח הזכרון - התעיף בו עיניך ואיננו ..... עו
ידיעת כל התורה ..... עז
כח הזיכרון הוקדש כולו ללימוד התורה - מה שלא נגע לתורה לא זכר ..... עז
"איש כפי מהללו" - שיבח את מרן האבי עזרי על שהיה 'מונח בלימוד' ..... עח
ידיעת חכמת הקבלה ..... עח
הסיבה שלא יוצאים היום תלמידי חכמים ..... עט
שמיעת חדשות - היפך הבן תורה ..... עט
על השמטת מילים מדברי הרמב"ם ..... עט
גמרות "שוטנשטיין" - "עת לעשות לה'" ..... עט
על גמרות "ש"ס לובלין" ..... פא

גאון ההוראה ..... פב

מקצת הוראות בהלכה ממרן זצוק"ל שנשמעו מפי רבנו שליט"א

בענין יום צום לנוסע ממקום למקום ומתווספים לו שעות ..... פב
הפרשת תרו"מ כשעדיין לא זכה בהם בעל החנות ..... פב
בגדר שותפות ..... פב
החזרת כסף למוסדות המדינה כשניתן בטעות ..... פג
כתיבת שמות בכתובה ובגט ..... פג
נתינת כספי צדקה לת"ת ולחינוך הבנות ..... פג
אודות ה"היתר" מכירה ..... פג
בדבר מי שעצביו מתוחים (נערווין) ..... פד
בדיקות אולטרא סאונד לעובר ..... פד

הנהגותיו בהוראת ההלכה

לעצמו החמיר בהרבה דברים ..... פה
"אסור ששאלה כזו תהיה בבית של בן תורה!" ..... פה
פעמים רבות היה פוסק כפי דרגתו הרוחנית של השואל ..... פה
"מ'דארף שטודירן" ..... פו
שואלים אותו בכל מקום ..... פו
ירא הוראה - יחסו לכל שאלה במלא הרצינות ..... פו
בכל שאלה היחס היה לפי מה שכתוב בתורה ובלי חשבונות למיניהם ..... פז
לא לוותר על אף מנהג, גם במקרים דחוקים ..... פח
כשבאו לשואלו בדברי הלכה ידעו שצריך לקצר ולתמצת את הדברים ..... פח
גם בדבר הנוגע לעצמו הנידון היה רק מהי צורת ההנהגה הנכונה עפ"י התורה ..... פט

אורחות החיים ..... צ

הנהגותיו המופלאות בקדושה וטהרה ..... צ
התנתקותו מענייני העולם הזה ..... צ
שליטתו המוחלטת ברגשותיו ..... צא
ישוב הדעת ..... צא
היה בעל רגש גדול - אלא שסגר את רגשותיו בכדי שלא יופרע מלימודו ..... צב
אינני נותן לאף דבר לחדור לליבי ..... צב
התפעלותו מנקיות דעתו של מרן האבי עזרי ..... צג

הרגשתו העדינה ברגשותיו של השני ..... צג
שלום בית ..... צד
המסתמכים על ברכת הצדיק..... צד
שלא להיות שאננים כנגד הסכנות ..... צד
חיזוק בשמירת הלשון..... צד

בהנהגת הכלל .... צה

דרכו של מרן זצוק"ל ..... צה
הרושם היה שלא ידע כלל בהרבה מענייני העולם ..... צה
כשהוטל עליו עול ההנהגה היה עונה על כל דבר במלא האחריות והירידה לפרטים..... צו
"אם הרב שך היה צריך לסגור את הגמרא, גם אני צריך"..... צו
מכח התורה אפשר להגיע להכל ..... צו
גם בענייני ציבור - הלך המחשבה היה לפי ההלכה..... צז
ירד לפרטי פרטים ..... צז
כשצריך לעשות - עושים! ..... צז
המשך דרכו של מרן האבי עזרי ..... צז
עיתון לבני תורה..... צח
לעשות הכל שייבחר ראש עיר חרדי..... צח
לימין מרן האבי עזרי בהקמת תנועת "דגל התורה"..... צט
ישיבת פוניבז' ..... צט

על משמר התורה והיהדות

"סוד ויסוד קיומו של עולם התורה וציבור היראים" ..... ק
בדבר גזירת הגיוס הנוראה..... קא

על משמר התורה בטהרתה

בדבר המשנים והמקלקלים בסדרי הישיבות הקדושות ..... קג
בדבר החדרת ערכים זרים לתלמודי התורה ..... קד
כנגד ההתערבויות בתכני החינוך ..... קד
"וכי זה נקרא 'חינוך עצמאי'?!"..... קד
לימודי מקצועות לבנות בית יעקב..... קה
בעניין התנהלות החינוך העצמאי כיום, והשתלשלות הדברים בהנהגת מרן זצוק"ל ..... קו
"ופשיטא שאסור אפי' לדבר עמם על הו"א להצטרף אליהם" ..... קז

על משמר קדושת ישראל

כנגד כל שיתוף פעולה עם כת הרפורמים ..... קח
"גיורי" צה"ל..... קח

נספח - צאי לך בעקבי הצאן

חובת המחאה על פגיעה בקדושת ישראל..... קיג

לקראת המחאה לנוכח 'מצעד התועבה', בישיבת קול תורה

חובת המחאה – דבר הנתון להחלטת גדולי ישראל ♦ מלחמת הקדושה והטומאה – ובפרט על קדושתה של ירושלים ♦ מטרתם של הציונים – עקירת התורה והקדושה מעם ישראל ♦ אף שהדבר נעשה ע"י כמה משוגעים כל ראשי

המדינה שמחים בו ♦ ח"ו יתכן מצב של נזדעזעה ארץ ישראל ת"ק פרסה על ת"ק פרסה ♦ לגדולי ישראל נמסר כח ההכרעה בכל השיקולים העומדים בנושא ♦ לגדולי ישראל יש סייעתא דשמיא לפסוק את הדבר הנכון למעשה ♦ הסט"א מבקש לנעוץ את ציפורניו בחומת ירושלים ♦ גם במשא ומתן עמם יש דברים שאסור לעשות ♦ הדבר מדיר שינה מכל מי שיראת ה' בלבבו

המטרה היחידה של 'מדינת ישראל' - עקירת התורה!..... קיט

לקראת 'הפגנת עמנואל', בישיבת קול תורה

'ה'מטרה של הציונות – עקירת הדת ♦ מרן הגרי"ז: "הייתי נשבע שזאת המטרה היחידה שלהם" ♦ מרן החזו"א: "הם עוד נותנים לאפות מצות???" ♦ מרן האחיעזר: יש לחשוש שבמדינת הציונים יגזרו על השחיטה ♦ יקחו את כל הרבנים ויאסרו אותם ♦ הכריחו בכח לא לשמור תורה ומצוות ♦ עד היום – לצנינים בעיניהם שיש בכלל שומרי תורה ומצוות ♦ האמת – גם כשנאמרת ע"י מיעוט כואבת להולך בדרך השקר ♦ הם גוזרים כרת על עצמם – בהקמת מוסדות התורה והיהדות ננצח! ♦ עושים כל שביכולתם לעקור תורה מישראל - בין ה'ימין' ובין ה'שמאל' ♦ על כל דבר קטן נזקקנו להיאבק עמם ♦ קיום היהדות החרדית – נס שלא כדרך הטבע ♦ לא מסתירים את כוונותיהם – בין אם נעשות ע"י כפיה ובין בפיתויים ♦ צוותות שלמות דנים בשאלה איך משפיעים על הדתיים ♦ העצה החדשה – בג"ץ ללא בחירה דמוקרטית ♦ נקודת השבר – "או אנחנו או הרבנים"... ♦ אין שום הבנה בעיסוקם התמידי בעקירת היהדות – מלבד עשיו שונא ליעקב ושנאת עמי ארצות לתלמידי חכמים ♦ מרן האבי עזרי: אין מחלוקת בעיקרי הדברים ביני לרבי מסאטמר ♦ קיום התורה והמצוות – שאלה של חיים ומוות!

קול ה' בהדר

דורשי רשומות דורנו אמרו: "קול ה' בכח" - זו הנהגתו של מרן האבי עזרי זיע"א, "קול ה' בהדר" - זו הנהגתו של מרן הגרי"ש אלישיב זי"ע.

אכן, הנהגת משא הדור חלוקה היתה באופן בולט בין הנהו תרי בעורין דאשתא - גדולי ישראל. לא רק בשל השוני בדרכם שלהם עצמם גופא, אלא בעיקר בשל אופי הניסיונות והפרצות כנגדם עמדו שניהם כמצביאים ללחום מלחמת ה' בגיבורים ולהאיר את דרך התורה בחשכת הגלות המרה.

שונה היא גלותנו זו הנוכחית - "גלות ישראל" - משאר הגלויות.

השמדות, הרציחות והרדיפות שהיו בכל הדורות נחלתם של כל בני ישראל באשר הם בכל מקומות מושבותיהם פינו (חלקית...) את מקומם לגלות הדת והדעת.

גלות מיוחדת לשרידים אשר ה' קורא אשר ככל שתוקף הגלות ומשכה מתגברים, כך מתבררים, מזדקקים ומזדככים אלו אשר עליהם הוטל לחוש בגלות זו במלוא תוקפה.

עבור אלו הרחוקים מתורה ומצוות בין במעשה ובין בדעת, שפר עליהם גורלם - בבחינת "אין בשר המת מרגיש". במקרה הטוב אין הם יודעים ומכירים כלל לדאבון לב לא מ"גלות" ולא מ"גאולה" עד שממש כבהמות נדמו ל"ע, ובמקרה הפחות טוב - המירו הם את כבודם בהבל וריק, וטועים לראות בכל שטף הטומאה והזוהמה אותו חרטה גלות זו על דגלה מין "אתחלתא" של איזו "גאולה" ערטילאית - שאם כך נראית האתחלתא שלה, ה' יצילנו ממנה עצמה.

הבירור הולך ומתעצם.

בימי הקמתה של אותה אתחלתא-מזויפת, בימי הנהגת מרנן החזון איש והרב מבריסק זיע"א וגדולי הדורות שקוממו את עולם התורה והציבור החרדי בארה"ק, ניטש המאבק על עצם קיום חיי הדת ושומריה בארץ, - מאבק בין שומרי המצוות לבין אלו המבקשים ליצור דמות של "עברי חדש", בן עפר ואדמה.

גיוס בנים ובנות, ניתוחי מתים, תחבורה בשבת ושאר נושאים מהותיים ומובנים מאליהם כיום - עלו אז לדיון, וכמעט שמשלו בהם ידי זדים מן החוץ שבקשו לעקור את הכל. לא לחינם שלחו ידם הם בזקנם ופאותיהם של העולים, עצם המראה היהודי טפח על פני כל מהותם, ואף הפוסחים על שני הסעיפים - אנשי ה"מזרחי" - התנערו בחדווה מסממנים אלו משום "אהבת ישראל", "קידוש השם" ובעיקר - הרבה הרבה "אהבתי את אדוני".

בימי מרן האבי עזרי זי"ע עלה הבירור מדרגה אל בין שומרי המצוות עצמם. קרנה של תורה כמעט ונדחק לקרן זווית וזמירות חדשות - ביניהן אף כפרניות ממש - נשמעו במחנה הרחב.

ולמול אלו חגר מרן האבי עזרי חרבו כגיבור בכוח וביד חזקה - לרומם קרנם של בני התורה, לסקל דרכי מעקשות, לסכל דעות משובשות, וליישר דרכם של בני התורה ולומדיה במסילה העולה בית קל.

ואילו בדורו של מרן הגרי"ש אלישיב זיע"א שוב עלה המאבק שלב. הפעם - הזמירות החדשות פרצו ועלו אל בתיהם ובתי דעתם של בני התורה עצמם.

כל מחול העוועים התאוותני והבזוי שמתחולל סביב למחנה כיום - זרעיו נבטו לפני עשר ועשרים שנים, כאשר מילת המפתח לכל היתה ועודנה - "שפלות".

רפיסות רוח וקומה בשולי המחנה מול תרבות אנשים חטאים, סחי ומיאוס. חובשי כיפה שחורה אשר פשתה בליבם שפלות והכנעה מול כל ריקא ופוחז מן החוץ, והתרגשות אדירה אחזה בהם מול כל מבט שזרק לעברם אי מי מבחוץ באמרו: "אתה - לא כמו כל החרדים".

כך הותרה הרצועה לדידם כליל למחוק את כל בניין התורה והמצוות המפואר שנבנה בארה"ק בהפיכת היוצרות: חנופה לרשעים שהשעה משחקת להם - הפכה לדידם למצווה עצומה של "קידוש השם" כביכול, ואילו עמידה יהודית גאה וזקופה על העקרונות - כונתה ומכונה בפיהם מתוך בלבול כואב - "חילול השם".

כך נמסו הם מהתרגשות והתמוגגות כל אימת שעלתה בידם להרוס עוד אבן בחומה המגוננת ולהתקרב עוד צעד למשנאי ה', ולהוכיח לנותני לחמם וצמרם שלמרות הכיפה השחורה שלקודקודם - עדיין יכולים הם להיות חלק מאותו מרקם תפל של הישראליות המקומית, המנוערת מכל זיק של רוחניות ויונקת את משנתה מהגרועים שבאומות.

כך צמחו להן בשולי המחנה תופעות שיובאו מן החוץ בעסק גדול: "תרבות פנאי", בילויים, "סרטים חרדיים", וכמובן ואיך לא - "פרנסה" (מילת קוד להסתאבות שאין בינה להכרח בל יגונה שבקללת אדם הראשון דבר). רדיפה אחר ההבל והריק כשהכל מקבל "הכשר" של "מותאם לציבור החרדי". כאילו והציבור החרדי, זה שהעלה על ראש מעייניו את הברכה העתיקה "ובגויים לא יתחשב", מהווה אף הוא חלק מאותו בליל משפחת עמים שבשם "התרבות הישראלית" יכונה, וכי די אך בהתאמה קלה של כל הסחי והמיאוס ואולי אף "הכשר למהדרין" אחד או שניים בכדי לאלף את הציבור הסורר והמתבדל שלא יפרוש חלילה מן הציבור הכללי ויעשה "קידוש השם" בעצם התערותו - חבושת הכיפה - בינות לגלגלי העגלה הריקה השועטת אלי אבדון ושחת.

אל מול כל אלה ניצב מרן זיע"א ותשובה ניצחת אחת בידו, "הדר".

- לא בנאומים חוצבי להבות ומרוממי שומעיהם טפחיים מעל הקרקע היתה דרכו, אף לא במכתבים נוקבים עד תהום ועומדים כתריס בפני הפורענות.

דור דור - ודורשיו. דור דור - וההנהגה הנצרכת לו.

ניע יד מבטל, מבט של תימה בשואל, די היה בהם כדי להבריח ת"ק פרסה מחוץ למחנה כל מיני "מתקני-עולם" ומחריביו שבנופת צופים שבפיהם ובפי כתבם ניסו לחתור תחת החומה. ידעו גם ידעו אף הם כי הדרך אל הציבור האמון על ציות מוחלט לדעת תורה חייבת לעבור בלשכת הגזית שברחוב חנן 10, במעון קדשו של מרן זי"ע.

הן כבר באותם ימי ההדר, טרם נפרצו הפרצות ועלתה בידם של כל סוכני השינוי ומהרסי חיל וחומה לשווק את מרכולתם הבאושה באמצעות הפיכה צינית של גדולי ישראל

לפרזנטורים ומקדמי מכירות כאחרוני הפרסומאים, מהמלצות וטיפולים רפואיים, מסחר של ישועות לפי משקל ועד לסניפי רשתות שיווק, ניסו הם כבר אז לסלול את אותה דרך עוועים וחתחתים אותה רואות עינינו כיום.

לא אחת הגיעו כל מיני ואסרי אל שולחנו של רבינו זיע"א ובפה-רך או חבטות על השולחן פרסו לפניו את מרכולתם. אלא שדי היה באותו מבט מפורסם, אותו ניע יד, כדי להבריח חזרה אל מאורתם את כל אותם שועלים מחבלי כרמים שמאז ימי פפוס בן יהודה לא נואשו מלפתות את דגי הים, ים התלמוד, ים החיים, לעלות אל היבשה ולהיות לעם אחד.

ומעת חסרנו כל אלה, מעת ניטל מעמנו כתרה של תורה והדרה, כמעט וניטל אותו הדר מלכות ורבתה בנו האנחה והשפלות. מרן ראש הישיבה שליט"א, אשר היה החוליה המקשרת בין דרך "קול ה' בכוח" של מורו ורבו הגדול מרן האבי עזרי זיע"א לבין אותו "קול ה' בהדר" של רבנו עטרת ראשנו מרן הגרי"ש אלישיב זיע"א, הוא שהעביר ומעביר לציבור התורתי כולו את אותה מזיגה מופלאה שתכליתה - השמירה ללא סייג על דרכי אבות, עמידה גאה ואיתנה על עקרונות היהדות, והתבדלות מוחלטת מכל העומד בסתירה לכך.

באחד מאותם ימי הזוהר וההדר תחת גפנו של רבינו מרן זיע"א, צלצל הטלפון בהנהלת העיתון שבאותם ימים שימש את רבותינו זצוק"ל ויבלח"א כשופר ותריס נגד הפורענות. על הקו - רבינו רה"י שליט"א, ותוכחה בפיו. בין בתרי העיתון פורסמה מודעה שעמדה בסתירה מוחלטת ל"הדר" התורתי. משהו על דבר מאכל שפלוני, המוצג בפרסומת, מתאר כיצד חמישים שנה לא בא אותו דבר מאכל אל פיו ואיזו התרגשות אחזה בו כאשר החברה המפרסמת הגשימה סוף סוף את חלומו המזקין וייצרה את אותו מאכל בטעם העתיק והמדויק...

במושגי ימינו, נראית ביקורת ממין זה כלקוחה מעולם אחר. כאשר מכל עבר זועקות הפרסומות לזלילה תאוותנית, ופירוט צבעוני, מפורט ומסעיר חושים של כל מיני התאוות וההנאות שהצד השווה שבהן - כי ציד בפיו. הכל כמובן בהכשר מהודר, ואם צריך - גם בהמלצת כל גדולי הדור שבזה ובבא.

והכל כמובן לא נועד אלא למטרה אחת: להנמיך את ההדר ולהרבות את השפלות. אותה שפלות שחרוטה על דגלה של אותה "תרבות" בה מבקשים שולי המחנה להתערות ולהתבולל.

"אין עושים נפשות לצדיקים דבריהם הן הן זיכרונם" (שקלים יא). נרגשים אנו באשר זוכים אנו להגיש בפני בני התורה, עמליה, דורשיה ואוהביה, קובץ זה - קטן הכמות ורב האיכות, סולת מנופה, כסף צרוף מזוקק מהליכותיו ודרכיו בקודש של רבנו עטרת ראשנו רבן של ישראל מרן הגרי"ש זי"ע, כפי אשר ראה וקיבל רבנו מרן ראש הישיבה שליט"א ברבות השנים אשר לא זזה ידו מתוך ידו.

הדברים המובאים בקובץ שלפניכם - הינם מעט מזעיר למזכרת מימי ההוד וההדר, כאשר רבינו מרן ראש הישיבה שליט"א ניצב הכן על העם להטעימם מאותו ההדר שהשפיע עליו רבינו עטרת ראשנו מרן זיע"א.

לזכור ולהזכיר שעל אף הכל ולמרות הכל, גחלת ההדר היהודי עודה מלחשת, ודי - גם לנו יתמי דיתמי - בנפיחה בעלמא בכדי לחזור ולעוררה ללהבת אש אוכלה השורפת בחומה כל רפיסות רוח וקומה. אותה להבה אדירה שהפיח בעקבות רבינו זיע"א מרן הגר"ש אויערבאך זצוק"ל בציבור כולו.

כמעשינו בראשונה בקובץ "ישמרו דעת" שי"ל בחודש חשון דהאי שתא, ביום השנה העשרים להסתלקות רבנו הגדול מרן האבי עזרי זי"ע, כן אף עתה, זכינו לקבץ מעט מזעיר מאוצרו הגדול של רבינו מרן ראש הישיבה שליט"א, מן הדברים שנאמרו במשאות המספד וזכרון ובדברים שמסר לתלמידיו, תוך עמל ויגיעה וניפוי הדברים עד שיהיו לסולת נקיה הראויה לעלות על שולחן מלכים, מאן מלכי רבנן.

אלא שלא כבראשונה כן עתה, שבראשונה סמוכים היינו במלאכתנו על שולחן רבנו מרן שליט"א, וכל הדבר הקשה הבאנו אל פתחו, אמנם לדאבוננו בעת עריכת קובץ זה ספר תורה שרוי בצער וזקוק לרחמי שמים מרובים ולא זכינו לזאת, והוצרכנו לשקול הדברים בשכלנו הקט, וכידוע ששינויים רבים ישנם בשינוי הדברים מתורת דברים שבעל-פה לתורת דברים שבכתב, ולצערנו לא זכינו שיהיו הדברים למראה עיני מרן שליט"א.

על כן בקשתנו שטוחה - כי אין לראות בדברים הנדפסים כלל וכלל כדברים שיצאו מתחת ידו של רבנו שליט"א, אלא ככתבי תלמידים, אשר כתבו את ששמעו מפיו, כפי עניות דעתם והשגתם הדלה.

כמו כן, נושאים רבים ועיקריים בהנהגת מרן זצוק"ל ישנם אשר היה עם דעתנו ללבנם ולבררם ולשמוע את אשר בפי רבנו מרן שליט"א, ולצערנו נבצר זאת מאיתנו לע"ע, ועוד חזון למועד בעזה"י.

בימים אלו כאשר רבינו מרן שליט"א זקוק לרפואה שלימה ואנו כולנו זקוקים נואשות לקיום הפסוק "ורוח קדשך אל תיקח", יה"ר שיהיו הדברים המרוממים דלהלן מזכרת זכות לרבים להעתיר בתפילה ולבקש רחמים על כולנו, שארית הפליטה, לבל נשכח. לבל נשתכח.

ותקוותנו - תקוות כל ישראל, אשר זכות החיזוק בעמל התורה והתמדתה וההליכה בדרכי הקודש שיבוא לבטח מהעלאת זכרו הטהור של רבינו עט"ר מרן זי"ע יעמוד לרבנו מרן שליט"א ובמהרה נזכה לרפואתו השלימה, וישוב לאיתנו כאשר באמנה אתו, לחזק בדקי הדת ולייישר ליבות בני ישראל בדור אחרון זה, ללמד דעת את העם למען ילכו במסילה העולה בית א-ל בדרך המסורה אשר לנו למורשה, ולהעמיד תלמידים בישיבתו הקדושה ישיבת באר מרדכי, עדי נזכה לקיום נבואת מלאכי (ג', א') "פתאום יבוא אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים", בביאת גואל צדק במהרה בימינו.

לקראת יום השנה העשירי להסתלקות מרן זללה"ה, כ"ח תמוז ה'תשפ"ב
מערכת תורת כהן

דבריהם
הם זכרונם

מו"מ בעיון התורה

דבריהם הם זכרונם

מו"מ בעיון התורה

מכתב הערות בדין חזרת שדה מקנה ביובל

כ"ז סיון תשמ"ח, שלו' וברכה לכהן שדעתו יפה חד מבני עליה מפורסם לשם ולתהלה רב גבורתי' וחילי' לאורייתא הגרש"ב הכהן דויטש שליט"א. רב שלומות. בתודה ובברכה קיבלתי את ספרו החשוב ברכת כהן פרי ביכוריו עמ"ס ערכין וחולין ביאורים ובירורים בסוגיות הגמרא בראשונים הנאמרים בדעת ובהשכל בטוב טעם.

ותיכף לנטילה ברכה יהי' ד' אלוקיו עמו להוסיף תת פרי תנובה מתוך שלוות הנפש והרחבת הדעת ככל משאלות לבבו, ידידוש"ת יוסף שלו' אלישיב.

לדידי חזי לי' מ"ש בעמ' קט"ו וז"ל: העולה מזה דשדה מקנה דאינה בדין חזרת יובל לבעלים הראשונים וכגון בזכה מההפקר - ולומר דתחזור למקדיש זה אינו דלא מצינו דין חזרה למקדיש, אלא או לכהנים כשדה אחוזה או לפודה מההקדש כאילנות או שחוזר לבעלים שזכו ממנו, עכ"ד.

אכן מצינו בערכין ל"ג המקדיש בית בבתי החצרים - גאלו אחר מיד הקדש הגיע יובל ולא גאלה מקדיש מידו חוזרת לו בחינם, אך אם לא גאלו אחר הוא משום שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון כמבואר שם בסוגיא, כמו"כ בכהנים שהקדישו עיין מאירי ר"ה כ"ט "ואלו כהן ולוי שהקדישו ומכרה הגזבר ולא פדאה המקדיש יוצאה מיד הלוקח וחוזרת לכהן או ללוי המקדישה" ואין ענין אילנות לכאן דלא נפקי ביובל בכלל והיה השדה א"ק ולא אילנות - ושב לאחוזתו א"ק ולא אילנות.

ומש"כ בסו"ד "וא"כ בכה"ג תשאר ביד הפודה מההקדש כאילנות ולא תצא לכהנים וכך יהיה הדין במקדיש שדה שקנה מאביו ואח"כ ירשה" והנה רש"י גיטין מ"ח כ' "ר"מ אומר (לקח שדה מאביו והקדישה ואח"כ מת אביו) אינה שדה אחוזה וחוזרת לו מחמת אביו שמכרה לו".

ובעיקר מה ששנו חכמים בלשון המשנה [דף כ"ו] "שדמ"ק אינה יוצאה לכהנים ביובל, שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו", נתינת - טעם זה טעמא בעי דא"כ כל הפרשה של שדמ"ק ללא צורך הוא וכי עד כאן לא שמענו דא"א מקדיש דשא"ל ושם בסוגיא (ע"א) בשנת היובל ישוב השדה לאשר קנהו מאתו יכול יחזור לגזבר שלקחו ממנו ת"ל לאשר לו אחוזת הארץ, ואיך ס"ד לומר כן, ולא עוד אלא שהתוספות שם כ' לדון דאכ"ל דוקא אם גאל אחר

מהגזבר לפני היובל אז חוזר לבעלים הראשונים, ואם לא גאלו מהגזבר לפני היובל י"ל דאינה יוצאה לבעלים הראשונים, ומה מקום לאסתפוקי בזה, שו"ר במ"ל פ"ד מערכין שהביא גרסא ברש"י בחומש וז"ל ואם לא יגאל וימכרנה גזבר לאחר או אם יגאל הוא - ישוב השדה לאשר קנהו מאתו, וכ"ה גרסת הרא"ם, משמע דאם אף אחד לא גאל מהגזבר אינה חוזרת לבעלים הראשונים, ותמה המ"ל הרי א"א מקדיש דשא"ל, ולפי האמור הו"ל להק' על הסוגיא גופי'.

והנה במוכר שדהו בזמן היובל ובאמצע בטל היובל נ"פ דהשדה נשארת קנוי' להקונה אותו ע' רמב"ן גיטין ל"ז "אם קנה עבד בזמן הבית ונרצע וחרב הבית קודם שיצא ובטל היובל שעובד לעולם ודינו כדין ע"ע להתירו בשפחה" [וזה שר"ת לא דחה הראי' מהא דכריתות י"א לא מפני שהוא חולק על עצם יסודו של הרמב"ן אלא שדוח"ל לאוקמי' בכה"ג הא דאר"ח מלמד שכולן שפחות חרופות בעלו].

ובר"ה ח' ובטו"א שם דיובל תלוי בת"ש ובשמיטת קרקעות תקעו ב"ד בשופר ביוה"כ עבדים נפטרים לבתיהם וחייל יובל למפרע מר"ה, ואם לא ל"ח ובטל יובל לגמרי ומשוה"ט אין עבדים נפטרים לבתיהם מר"ה דלמא לא עבדין ביו"כ הא דמעכב את היובל וכ"כ לגבי החזרת השדות מר"ה עד יוה"כ אין הלוקח משתמש בשדה וגם לא חוזרת להמוכר עד שתתברר ביוה"כ, ע"ש. ומעתה אלולא חלקה תו' בין שדא"ח לבין שדמ"ק היה מקום לומר דכלפי הקדש אין היובל מפקיע, ואין בזה חסרון של א"א מקדיש דשא"ל וכנ"ל, ורק לאחר שניתנה תו' ונאמר בה ואם את שדה מקנתו כו' כי אז שייך לומר הטעם שא"א מקדיש כו' ואכתי צ"ע סו"ס מאי נפק"מ בטעמא דא"א מקדיש כו'.

והלום ראיתי בהתוה"מ (להמלבי"ם), שכ' שדה מקנתו אשר לא משדה אחוזתו, שאינה מן השדות הראויות להיות שדה אחוזתו במות המוריש, ובכ"ז דוקא אם בשעת הפדיון כבר מת אביו, ולמדה תו' שבזה נלך בתר שעת הפדיון וע"ז אמרו בסמוך הטעם ששדמ"ק אי' יוצאה ביובל משום דא"א מקדיש כו' דבשדה הראוי לאחוזה עכ"פ בשעת הפדיון כבר הוא שלו, ע"ש, והנה קיי"ל דאלו הג' דברים שמעכבים את היובל ת"ש שילוח עבדים והחזרת שדות, ועיין מנ"ח מ' מ"ב דמספק"ל אם הדבר תלוי ברוב או במיעוט, ע"ש, ומעתה אם הי' מקום לומר דחלוק דין הקדש מדין הדיוט, ובהקדש שדמ"ק דבשעה שהקדיש הו"ל שדה מקנה אשר לא משדה אחוזתו גם אם באופן שלא יתקדש היובל לא יזכה ההקדש בהשדה כי בשעה שהקדיש הו"ל כאינו שלו נמצא דבזה שהגזבר מחזיר את השדה לבעלים הראשונים שלהם הוא מחזיר ולא מתקיים בזה דין החזרת שדה לבעלים, משא"כ בקונה שדה שהרי הא בהא תליא שאם אינו מחזיר ולא חל היובל הרי השדה נשארת לו נמצא דמשלו הוא מחזיר וזהו ששנינו שאין אדם מקדיש דשא"ל, ואכמ"ל.

דברי
קינה ונהי

דברי קינה ונהי

"כיום שנשברו בו הלוחות"

"קשה מיתתן של צדיקים לפני הקב"ה, כיום שנשברו בו הלוחות", (רש"י עקב, י', ו').

נתייתמנו!

אחרי מחצית השנה שבה אחזו אראלים ומצוקים בארון הקודש, קודש הקדשים של דורנו, כאשר מאות אלפי איש ברחבי העולם היהודי עקבו בתפילה מעומקא דליבא, בחרדה עמוקה ובדאגה עצומה, אחר מצבו של רבינו הגדול, רבן של כל בני הגולה כפשוטו וכמשמעו, מרן רבי יוסף שלום אלישיב זצוקלל"ה - ניצחו אראלים את המצוקים ונשבה בעוונותינו הרבים ארון הקודש, נלקח לישיבה של מעלה למחיצת צדיקים וחסידים קדושי עליון, אשר היה מזרעם וממשיך דרכם - דרך התורה ודרך הקודש.

קצרה היד ודלה העט מלתאר את הכאב הנורא המחלחל בקרבנו. רבנו הגדול והקדוש אשר היה משכמו ומעלה גם בדורות הקודמים לדורנו העני והיתום, אשר כל התורה כולה היתה פרושה לפניו בכל פרטיה ודקדוקיה, וממנו יצאה הוראה לכל ישראל כמלשכת הגזית, ואשר בקדושתו הנשגבה ודבקותו בלי גבול בתורתנו הקדושה יומם ולילה היה עמוד האש אשר הלך לפני המחנה ועל פיו יסעו ועל פיו יבואו בכל התחומים, הן בהוראותיו בקדושה והן בהנהגותיו הנשגבות ונעלות מבינתנו. יחד עם זאת - 'וירד משה מן ההר' אל העם, להורות להם הדרך ילכו בה והמעשה אשר יעשון בכל פרט ופרט.

לא לנו אפילו לנסות ולתאר את גדלותו הענקית, אשר כפי שאמר מרן הגר"ח זצ"ל על השרף מהרי"ל דיסקין זצ"ל כי "במקום שמסתיימים כל התארים, שם מתחילים תאריו הגדולים", ועליו ראוי לקרוא ולומר "גדול מרבן שמו", היינו ששמו בלבד 'רבינו יוסף שלום' הוא שמו ותוארו.

הצדיק רבי נחום מהורדנא זצ"ל בהספדו על אחד מזקני וגדולי הדור, פרץ בבכי קורע לב ואמר: "אם תשאלוני, הלא היה זקן ושבע ימים, וכי חשבנו כי לעולם חוסן? - אבל למה הדבר דומה, למי שהלך ביער עם לפיד בידו, וכשכבה הלפיד פרץ בבכי כבד. כששאלוהו: האם לא ידעת כי סוף הלפיד לכבות? ענה ואמר בבכי מר - אבל אני ציפיתי כי נצא מן היער קודם שיכבה הלפיד!

אף אנו, כל העולם היהודי ועולם התורה בפרט - אשר הוא היה מנהיגו ומורה דרכו - נוריד כנחל דמעה, על אשר דוקא בתקופה קשה זו של המלחמה האיומה בתורתנו הקדושה

דברי קינה ונהי שנכתבו בעת חימום, ביום הפטירה, סמוך ונראה להגעת הידיעה המרה כי נשתברו הלוחות, ונתפרסמו ביום המחרת בביטאון עולם התורה.

ובעוסקיה, ע"י כל כוחות הטומאה, נלקח ממנו עמוד האש שלפני המחנה, אשר אמרנו כי יורנו הדרך אשר נלך בה בתקופה נוראה זו. שקולה מיתת צדיקים כשריפת בית אלוקינו.

ועתה, אהה אהה - פלגי מים תירד עינינו, על הלקחו לשמי רום של עיני העדה וקברניט עולם התורה בפרט, ואין לנו מנחם. בכו נבכה בלילה מאין הפוגות.

עוד יסופר לדורות, גודל ועוצם גאונותו ובקיאותו בכל חדרי התורה, בנגלה ובנסתר, וגודל שקידתו ללא הפוגה בלי שום הפסק יומם ולילה וחכמת הנהגתו את ספינת עולם התורה המיטרפת בין הגלים הסוערים אשר מאיימים להטביעה, יחד עם אצילותו ונועם מידותיו המופלאות אשר חוצבו ממקור הטהרה והקדושה של תורתו.

אוי לו לדור שאבד מנהיגו ואוי לה לספינה שאבד קברניטה.

בערב ראש חודש מנחם-אב אשר בו חרבו שני המקדשות, דמוע תדמע עיננו על מיתת ופטירת צדיק יסוד עולם, השקולה כשריפת בית אלוקינו. לא עת ניחומים עתה, אלא ימי בכי קורע לבבות על היתמות והחשיכה שהוטלנו לתוכה, ותקוותנו האיתנה היא כי רבינו הגדול ימליץ טוב בעדנו לפני כסא הכבוד, ונצפה בכליון עיניים לביאת גואלנו ומלכנו, ויבולע המוות לנצח ויקיצו וירננו שוכני עפר במהרה בימינו אכי"ר.

הכותב בדמע כאחד מתלמידיו ותלמידי תלמידיו
ברוך שמואל הכהן דויטש

משאות
מספד
וזכרון

משאות מספד וזכרון

כיום בא השמש בצהריים

הקושי הגדול לדבר על מרן זצוקללה"ה בלשון 'עבר'

ברשות ראשי ורבני הישיבה שליט"א, וקהל קדוש.

קשה לתאר עד כמה קשה מכמה וכמה סיבות לעמוד ולהספיד את מרן הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זכר צדיק וקדוש לברכה.

מצד אחד חז"ל אומרים (שבת ק"ה, סוכה כ"ט, יבמות ע"ח ובעו"מ) שאסור להתעצל בהספידו של חכם והפליגו בעונשו של המתעצל בהספידו של חכם, וכפי שאביא בהמשך הדברים [ורוב הדברים שאומר הינם דברים שאמר מרן רבי אהרן קוטלר זצוק"ל בהספדים על גדולים שנפטרו בזמנו].

אך מצד שני, ישנו קושי גדול לדבר על רבינו הגדול שזכינו להיות במחיצתו במידה מסוימת למעלה מחמישים שנה, לדבר עליו בלשון 'עבר', ולומר עליו 'זכר צדיק לברכה', הרי שככל זכו יותר להיות קרובים אליו, עם כל הנעימות המיוחדת ושאר המעלות שהיו בו, כך קשה במאוד לדבר עליו בלשון עבר.

הורגלנו כל כך הרבה שנים שלא לעשות שום צעד בהלכה או בהנהגה בלי לשאול את דעתו - מאז שזכיתי לבוא לירושלים לפני למעלה מחמשים שנה - בהלכה ובהנהגה, וזכינו לראות את התשובות המאירות שלו בכל דבר ודבר. **ידענו תמיד שיש על מי לסמוך ויש למי לפנות, ויש את מי שאפשר בכל זמן לבוא אליו ולהתקבל בסבר פנים יפות שאין כדוגמתם.** ועכשיו לעמוד ולדבר בלשון עבר - קשה מאוד.

דרך אגב, אמר לי אחד מתלמידיו המובהקים של רבינו הגאון רבי אהרן קוטלר, אומר זאת בקיצור אך זהו יסוד גדול שצריך לדעת, שמרן ר' אהרן אמר שבדברי תורה בסוגיות הש"ס אינו נוהג להזכיר כמעט מדברי האחרונים, ובכל מקום אומר את המהלך שלו בסוגיא, אך כאשר מדובר בענייני אגדה הוא תמיד מביא מרבותיו או בשם רבותיו של רבותיו. מי שלומד את דברי המוסר והאגדה ואת דברי ההלכה שלו רואה את ההבדל.

וזהו לימוד גדול, אם בתורה כל אחד יכול וניתן רשות לחדש דרך ומהלך בסוגיא, אבל כאשר הדבר נוגע לדברי אגדה שהם עיקרי הדת ועיקרי התורה ועיקרי ההנהגה בזה לא ניתנה שום רשות לחדש דרך, אלא רק להעביר את המסורת שמקובלת איש מפי איש, כפי שהיה אצלו. וזהו דבר שמאוד ניכר בספרים שלו.

בהיכל פרלמן שע"י ישיבת פוניבז', בימי השבעה

"עוד הייתה ידו נטויה ועבודתו הופסקה באמצע"

מרן רבי אהרן מביא את דברי הגמרא (מועד קטן כ"ה ב') "כי נח נפשיה דרבי יוחנן פתח עליה רבי יצחק בן אלעזר, קשה היום לישראל כיום בא השמש בצהרים, דכתיב (עמוס ח, ט) והיה ביום ההוא והבאתי השמש בצהרים", ומקשה ר' אהרן דבשלימא אדם שנפטר בצעירותו אפשר לומר שזהו כ'בא השמש בצהרים', שחשבו שבלילה תשקע השמש וימות באריכות ימים וכשנפטר בצעירותו זהו "שקעה השמש בצהרים", אבל רבי יוחנן הלא נפטר בזקנה מופלגת, יש אומרים שחי מאה ועשרים שנה וי"א שחי מאתיים שנה, ועכ"פ היה בזקנה מופלגת כאשר נפטר, וכיצד נאמר עליו "והבאתי את השמש כיום בא השמש בצהרים"? וביאר בזה "אך הנה החושך כשבא בזמנו יש בו גם תועלת... אבל כשבא החושך באמצע היום בשעת עבודת בנ"א ופעלם, אין בו ריווח כלל כי אם הפסד. ומשום כך קראו הך קרא על ר' יוחנן, **כי הגם שהיה זקן ושבע ימים בא שמשו בצהרים, כי עוד היתה ידו נטויה ומצודתו פרוסה ועבודתו הופסקה באמצע, וגם מבחינת העם היה צהרים דהיינו זמן שהשמש נצרך והעדרו גורם רק הפסד, כי הדור עמד בפני שמדות וגזירות שהתחילו סמוך לפטירתו וכמה היו צריכים לו".**[1]

את אותם הדברים אנו יכולים לומר על ההרגשה שלנו; שנסתלק עמוד התורה, עמוד ההוראה, עמוד היראה, ועמוד הקדושה, ובכל אחד ואחד מהדברים הללו יש להאריך הרבה מאוד.

בכל פעם שהתקרבו אליו חשו יותר אימה ופחד מעוצם שגב גדלותו

ישנם אנשים שככל שמתקרבים אליהם אזי פחות מתפעמים מהם, (עי' סנהדרין נ"ב ב') כך זה אצל אנשים פשוטים, **אבל ישנם גדולים וצדיקים שככל שיותר מתקרבים אליהם, אזי יותר ויותר נופל אימה ופחד ודרך ארץ שאין כדוגמתם, מלראות כיצד כל דבר מדוד ומנוי ושקול אך ורק בתורה ועל פי התורה.**

גדול מלפני שני דורות

וכמה אנו זקוקים לגדול, קשה להגיד שאני עלול להיות ממעט בשבחו כיון שבטוחני שגם להתחיל בשבחו איני יכול ואינני מסוגל, וזה בלא שום גוזמה. **גדול מלפני שני דורות ואולי יותר שגם אז היה ידוע ומפורסם בגדלותו הנוראה בתורה וביראה, בכל השטחים ובכל המובנים.** ואיני מדבר על כך שבילדותו ממש הוא זכה לכתוב את הספר הקדוש ה"לשם" של זקנו הגאון הצדיק המקובל בעל הלשם, וכפי שמודה בסוף הספר 'לנכדי היניק יוסף שלום' שהעתיק את כל הספר. ופעם שאלוהו: אולי הרב'ה רק העתיק, והשיב שבלא להבין אי אפשר היה להעתיק. ועל אדם כזה שכבר בילדותו יכל להעתיק ולהבין את ספר הלשם מה נאמר אחריו.

ומילדותו ממש עד זקנה ושיבה ממש פשוטו כמשמעו לא פסק פומיה מגירסא, יומם

---

[1] ראה במשנת רבי אהרן ח"ג עמו' ר"ג, בהספד על מרן החזו"א.

ולילה לא ישבותו בצורה בלתי ניתנת לתיאור.

התרחק בתכלית הריחוק מכל ענייני עולם הזה

לא נתן לעצמו שום דבר, מתענוגי העולם הזה ברח כמפני אש. ידוע המעשה שהוא סיפר על עצמו, היה לו זיקה לחזנות, כיון שהיה לו חוש למוזיקה והיה בעל רגש גדול מאוד, כמה שהוא הסתיר את זה אבל מי שזכה להכיר הוא היה בעל רגש גדול מאוד, ואת הכל הוא הסתיר. ובילדותו ממש בא לארץ אחד מהחזנים המפורסמים ביותר יוסל'ה רוזנבלט, בכדי לשורר על קבר רחל ושאר המקומות הקדושים בא"י [עד כדי כך שהוא עצמו מרוב התרגשות נפטר בקיצור ימים ושנים. הוא היה חרדי וירא שמים], והיה לו רצון ורגש גדול לשמוע אותו, כיון שהוא היה מגדולי החזנים שבאותה תקופה ובכל התקופות בכלל. לאחר שהתחיל ללכת בכדי לשמוע אותו, הרהר וחשב, אם אתן לעצמי עכשיו להיגרר אחרי המשיכה שלי לאיזה מענייני העולם ובכלל להיגרר לאיזה ענין חוץ מתורה, מי יודע להיכן אגיע לבסוף, ומיד חזר לאחוריו ולא הלך לשמוע. זהו דבר שהוא סיפר על עצמו בזקנותו, שלכן אף פעם לא שמע אותו.

וכך בכל הדברים, **קשה לתאר את ההתנערות שלו מכל ענייני עולם הזה בצורה המדהימה ביותר,** לא נאריך לדבר על הדירה העלובה שבה גר, ושאר הדברים שהיו שם בדירה שהכל היה ממש בצורה של עניות, ששם הוא גידל את כל הבנים והבנות שלו.

אבל גם בשאר הדברים, ולשם הדוגמה אספר סיפור קטן ששמעתי מבעל העובדה מיד לאחר מעשה, שבא אברך לשאול אותו על רשת צליה של כבד, אם צריך הגעלה או ליבון, ואמר לו שקשה לו כעת להיכנס לענין ושיכנס לרעבצ'ן וישאל כיצד היא נוהגת בזה. נכנס השואל לרבנית, ואמרה לו: גיי זאג אים, אז זעכציק יאר זענען מיר חתונה געהאט, און איך האב אים קיינמאל נישט געטאן א לעבער... (-תיכנס לרב ותגיד לו שאנו נשואים כבר שישים שנה ומעולם לא עשיתי לו כבד..), מאיפה עולה בדעתו שאני יודעת?! השואל חזר ואמר את דברי הרבנית, אמר מרן זצוק"ל: טאקע נישט? (-באמת לא?) אם כך נעיין בדין.. זהו סיפור קטן שמסמל הרבה עד כמה היתה התרחקותו עד קצה הגבול מכל תענוגי העולם הזה.

צורת לימודו - מתוך קביעות בלא לוותר אף פעם

רבינו הגדול לא וויתר על אף דבר מהנהגותיו, אם היתה לו קביעות לקום כל יום בשתיים וחצי ולהתחיל את סדר הלימוד שלו, באמצע הלילה מה שנקרא אצלנו, לא וויתר על זה אף פעם חוץ מפעמים בודדות, ובאותם הפעמים הבודדות שהוא נאלץ לוותר על זה אזי ג"כ חיפש להשלים את סדריו. לקום בעוד לילה ולשבת וללמוד.

ומי שזכה לשמוע את הלימוד הערב שלו עם הניגון איך שהוא למד לעצמו אמר אביי אמר רבא, ופירש לעצמו את הדברים עם ניגון ערב במיוחד. בספר על הצדיק ר' יעקב יוסף הרמן מסופר שפעם בא אחד מאמריקה לביהכנ"ס אוהל שרה ושמע את הניגון של הלימוד שלו, ואמר שלפני שישים או חמישים שנה הייתי כאן ושמעתי את הניגון הזה מאחד שלומד, וכנראה שעכשיו אני שומע את הנכד שלו, אמרו לו לא, זה הוא בעצמו.

וכך ישב ולמד שם בבית הכנסת ממש בלי הפסק, דבר שקשה לתאר, ממש בלי הפסק, יומם ולילה לא ישבותו.

גם בזמנים קשים לא וויתר על לימודו

גם כשהיו לו דברים אחרים שהיה צריך לעשות אזי מיד לאחר מכן חזר ללימודו. דברים שהלב בכלל לא יכול להבין אותם. מיד לאחר הפטירה של אשתו הצדקנית הגדולה שעמדה לימינו כל הימים, - וכשהיינו באים אליה ולפעמים היה נראה לה שבאים על עניינים שלא קשורים כ"כ ללימוד היתה אומרת מדוע אתם באים, אני שומרת עליו כל הזמן שלא יטרידו אותו בשום דבר חוץ מלימוד. הלשון שהיא אמרה לי פון זיינע קינדשאפט האט מען אים געהאלטן ווי א מזוזה (-מילדותו שמרו עליו כמו ששומרים על המזוזה), ועכשיו באים להטריד אותו?! שמעתי שהוא אומר שיעור בפני שבעים אנשים - את זה אני מבינה, אבל מדוע אתם באים לפה ומבלבלים אותו בדברים אחרים?! וכל אחד יכול להבין את הקשר העמוק, ובכל זאת היא עצמה אמרה כשהיתה חולה, 'איך הוא יעבור את שבעת ימי האבלות אני לא יודעת - איך הוא יעבור את זה בלי ללמוד'. ועם כל הצער העמוק מיד לאחר הפטירה ישב כל השבעה ורק למד הלכות אבלות, ותיכף ומיד כשהסתיימה השבעה ביקש מכולם שיצאו והתיישב ללמוד.

בעל לב רחום ומסור לכל אדם - ומנע את רגשותיו שמא יפריעו ללימודו

ומי שהכיר, מי שזכה להכיר את הפנימיות שלו, בוודאי שלא מדובר כאן באדם קר או שאינו בעל רגש, ראינו שכאשר הדבר היה נוגע לבן אדם לחבירו הוא יכל להתמסר עד קצה הגבול.

בזמן שהוא היה חלש מאוד אחד הביא אל ביתו נער יתום שאיבד את החשק בלימוד, ואמרו לו שא"א להיכנס עכשיו כיון שאין קבלת קהל, [-היה זה לפני כמה שנים בזקנותו המופלגת ממש כשכבר היה חלש מאוד-], ובכל זאת הצליח אותו אדם שמרן זצוק"ל ישמע שמדובר ביתום שאיבד את החשק ללימוד, ואז למרות החולשה ולמרות שישבו שם כמה אנשים אמר שיכניסו אותו, וישב אתו כרבע שעה עשרים דקות ושאל אותו על כל פרט ופרט, למה אין לך חשק ללימוד, אולי אין לך סיפוק מהמגיד שיעור ושאר הדברים ששואלים, עד שאותו נער יצא מעודד ומחוזק וגדל להיות לתלמיד חכם.

כך שהרגישות שלו, אם אני אספר כאן את הרגישות לבן אדם לחבירו זה היה מעל ומעבר, רגישות למעשה ורגישות בהרגשים - שמא ואולי אותו אחד ירגיש מעט חוסר נעימות.

אבל כשזה הגיע על חשבון של לימוד התורה, והיה לו איזה שהוא חשש שזה יפריע לו בלימוד התורה, אנחנו לא יכולים להבין את זה - אבל הוא סגר את הרגשות האלה כדי שזה לא יפריע לו בשום פנים ואופן בלימוד.

נכנסתי אליו כשישב שבעה על אחת מבנותיו שנפטרו בחייו, ואני הכרתי את חתנו בעלה שיבלחט"א, ושאלתי את חתנו מה הרב עושה במשך ימי השבעה, ואמר שהרב יושב ולומד הלכות אבלות ולא דיבר על הנושא הזה אפילו מילה אחת. זהו דבר שבלתי ניתן להשגה בשום פנים ואופן, אדם שבתו נפטרת בחייו והוא לא מדבר על זה אפילו מילה אחת. אולי

הביע איזשהו צער, וכמובן עשה מה שהדין אומר - קריעה וברוך דיין האמת, **אבל מלבד זה סגר את כל רגשותיו בכדי שזה לא יפריע לו ללימוד.** זה דבר שאנחנו כ"כ רחוקים מלהבין את זה ורחוקים מזה מרחק אלפי שנים.

ראינו גדול מלפני כמה דורות - בידיעת כל התורה כולה בלא גבול

ראינו, זכינו וראינו גדול מלפני כמה דורות, שאם נדבר על הגדלות שלו בתורה - לא אני הוא שראוי להגיד את זה - אבל צריכים לדעת את זה, הוא ידע מאות [אולי אלפי, אבל מאות אני יודע] ספרים של תשובות בעל פה מהתחלה ועד הסוף, מהרש"ם, בית שלמה, לאו דווקא התשובות הידועות אלא גם את התשובות שלא כ"כ ידועות הוא ידע אותם בע"פ.

ראינו את זה פעם לגבי תשובה באבני נזר, לא אאריך, אבל ראינו איך שהוא ידע פשוטו כמשמעו את כל התשובות בע"פ: היה מעשה (ושמעתי את זה מבעל המעשה) שבאו לשאול אותו על מעוברת שיש חשש שאולי היא עומדת להפיל, אם מותר לה וצריכה לצום או שלא צריכה, ובתוך הדברים הוא שאל את השואל באיזה חודש העובר, והוא המשיך בדו"ד ולבסוף הכריע שיכולה לצום. היתה זו שאלה שבאה מחוץ לארץ אז טלפנו לחוץ לארץ והם אמרו שהרופאים לא מבינים איך הוא אומר שאפשר לצום, הרי זה סכנה. והוא הראה באיזה תשובה באבני נזר שדן לגבי חזקה כמה החולשה של הוולד עושה חזקה לגבי האם ושזה רק בתלת זימני ולא בתרי זימני, האמת היא שלא הבנתי גם אז את השטיקל תורה, ועכ"פ הוא הראה כמה תשובות של האבנ"ז שזה לא נקרא איתרע חזקתה, ולפי זה צריכה לצום. זה רק דוגמא.

את כל השאלות שבאו על שולחנו, ובשנים האחרונות הרי מאז שכמעט לא היה את מי ללכת לשאול ובפרט בירושלים אזי באו אליו גם כל השאלות הרפואיות, קודם לכן היה בירושלים (עכ"פ) את מרן הגרש"ז ועוד כמה [ולא אנקוב בשמותיהם], וכשבא הזמן שהיו צריכים לפנות אליו אזי על כל דבר הוא ענה, ואף אחד לא הבין (-כיצד הוא יכול לענות על כל השאלות), וכל דבר היה מתוך התורה. אמנם, היה זה מתוך התורה שלו, אנחנו לא הבנו את זה.

לא הסיח דעתו אפילו לרגע קט מן התורה

ראינו שפשוטו כמשמעו אף רגע אחד לא סחה דעתו מתורה. הוא שאל פעם את אחד מנכדיו: מהי הסיבה שהיום לא יוצאים כ"כ תלמידי חכמים? והנכד מנה כמה סיבות (שגם הם נכונות), אמר לו, אומר לך את הסיבה: פעם הפסיקו ללמוד רק כשהיו צריכים לאכול או לישון וחוץ מזה למדו, היום מפסיקים גם בשביל דברים אחרים, ואם מפסיקים בשביל דברים אחרים, זה דבר שמפסיק את הרציפות של הלימוד וזה מסיח דעת מהלימוד וממילא לא יכולים לצאת גדולי תורה.

וזה מה שהיה רבינו הגדול, **למד כל הזמן בלי שום הפסק אפילו לשניות, גם השניות היו מדודות אצלו,** פעם הוא היה באיזה מקום שהיה צריך ללכת לשם, וזה שהביא אותו התנצל ע"כ שהיה צריך לאבד עשרים דקות מזמנו, אמר לו: ניין ס'איז נישט געווען צוואנציג מינוט נאר צוויי און צוואנציג מינוט (- לא עשרים דקות אלא עשרים ושתים דקות). וכך היו עוד

הרבה הרבה דברים שהראו עד כמה שכל רגע ורגע היה יקר בעיניו, ומוקדש רק ללמוד עוד סוגיא ועוד סוגיא.

ופעם הוא ישב בבית כנסת ולמד, - הוא היה הולך לאהל שרה ללמוד (מי שיודע מה זה) - ובא אחד לביתו ואמר לרבנית שיש לו שאלה מאוד מאוד דחופה לשאול, אמרה לו הוא נמצא עכשיו בית כנסת והוא לא רוצה שיפריעו לו, וגם אם תדפוק על החלון מאה פעמים הוא לא ישמע.. חבל על הזמן, "דער רב זאגט אז ער דארף נאך שטודירן (-הרב אומר שהוא עדיין צריך להתלמד). הלא באים אליו הרבה שאלות ואולי פעם אחת הוא לא יענה כהוגן, הוא צריך עדיין ללמוד... כך הרבנית אמרה לו.

מסר נפשו על התורה - למעלה מיכולת אנוש

בא אליו פעם אחד מחשובי ראשי הישיבות (אני יכול להגיד את השם אבל זה לא נ"מ), ואמר לו שהוא רואה כמה טרדות יש לו בישיבה והוא חושב להפסיק, ורוצה לשבת וללמוד - הוא לא עבר על הש"ס מספיק פעמים. מה היתה התשובה?! דבר מדהים מאוד, אמר לו: **אתה לא תחזיק מעמד לשבת וללמוד לבד, זה בלתי אפשרי. תשאל אותי איך אני עשיתי את זה? אין לך שום מושג כמה קשה זה היה לי בהתחלה, כעבור שעה רציתי לצאת ודחיתי את זה בעוד עשר דקות, וכך זה נמשך שעות, עד שקיבלתי סייעתא דשמיא מיוחדת שמכוחה יכולתי לעשות את זה, אבל אם אתה חושב שזה היה בקלות דע לך שזה קשה מאוד, ואני מסופק אם אתה תוכל לעשות את זה.** הוא אמר יותר מאשר מסופק - אתה לא תוכל לעמוד בזה.

ובעוונותינו הרבים חסרנו כל זאת. אני אומר דברים על קצה המזלג ממש, וגם עשרות דברים היו שבעצמי ראיתי או ששמעתי מכלי שני.

אין פלא שמתוך לימוד כזה זוכים לזכרון מפליא בכל התורה

ואם לומדים כך אזי אין זה פלא שהזיכרון שלו היה מבהיל, כמו שידע כל מי שקצת הכיר את מרן זצוק"ל. פעם בא אליו אחד ואמר לו דבר מה, אז הוא אמר לו אני יכול לחזור לך על דרשת הבר מצוה שאתה אמרת לפני שבעים שנה.

כח הזכרון - רק מתוך לימוד ללא היסח הדעת

חוץ מעצם הזכרון יש כאן עוד נקודה והוא אמר זאת בעצמו - על התורה נאמר (ברכות ה' וברש"י שם) "התעיף עיניך בו ואיננו", רק אם לא מסיחים את הדעת זוכים לתורה.

שמעתי פעם ממרן הרב שך זכר צדיק לברכה שאחד בא לאור שמח לשאול אותו קושיא מאיזו גמרא, והאור שמח אחז באמצע הלימוד ומשכך שם את אצבעו על הגמרא והרש"י בכדי לזכור היכן הוא אוחז. חשש, שאולי ישכח איפה אוחז. שאל השואל את קושיתו, והאור שמח אמר לו שלפני ארבעים שנה כתב על הנושא הזה בפנקס, והוא נמצא למעלה בבוידעם, טיפס השואל על הסולם והוציא את הפנקס, וראה שמרוב ימים א"א כבר לקרוא, כיון שהכתב כבר היטשטש, כיון שכך אמר לו רבינו האור שמח בעל פה את כל מה שכתוב שם. שאל אותו יהודי, רב'ה איך האב א שאלה, (-יש לי שאלה), אחרי ארבעים שנה הרב זוכר את

מה שכתב לפני ארבעים שנה, ואם כן מדוע הרב שם את האצבע ברש"י בשביל לזכור באיזה רש"י הרב אוחז? הקפיד עליו האור שמח ואמר לו: 'דברי תורה שקל לאבדם ככלי זכוכית (חגיגה ט"ו א'), ונאמר בהם התעיף עיניך בו ואיננו, ואתה שואל אותי למה אני לא מזיז את האצבע?!' אני רק מוסיף - אם לומדים ככה אזי זוכרים כעבור ארבעים שנה את מה שלמדו, הא בהא תליא.

ונותנת לו מלכות וממשלה

רבינו הגדול מעולם לא הסיח דעתו אפילו לרגע אחת מהתורה הקדושה. בכל המצבים.

כולנו יודעים שהיה תקופה, שזה ג"כ אחד מהדברים המופלאים שאחרי שעשרות בשנים לא היה לו שום חלק וגם לא רצה לקחת שום חלק במה שנוגע להנהגה הכללית **ואז כפי שידוע הוטל עליו גם הדבר הזה, לא היה מובן, בדרך הטבע לא היה מובן, אבל פתאום כעבור שבעים שנה זה ממש לא יאומן כי יסופר מה שהתורה עושה לבן אדם, עם כח התורה שלו בכל העניינים שבאו לשאול אותו, מה שהיום נחשבים כעניינים שלא שייכים לתורה, ובהכל היה לו דעה ברורה והכרעה ברורה באופן בלתי רגיל.** כדי להנהיג את הציבור בגיל שמונים לא צריך להתחיל להתעניין בעניינים אלו בגיל עשרים, ולא בגיל שלושים ולא בגיל ארבעים, אם מוטל על האדם להנהיג את הציבור יגיע הזמן והוא יוכל לעשות זאת. **ומרן זצוק"ל תוך כדי שהוא עסק בהנהגת הציבור - אבל רגע אחרי שיצאו ממנו חזר ללמוד.**

לא נתן לדברים לחדור אל לבו

נכדו שאל אותו פעם איך הסבא יכול לשמוע כ"כ הרבה צרות, הוא הרי היה מאוד רגיש כמו שאמרנו, וכיצד זה לא מפריע לו, הצביע מרן זצוק"ל על לבו ואמר, **אני לא נותן לזה לחדור ללב שלי.** אני אעשה את הכל ואעשה מעבר לכוחותי לעשות הכל במסירות נפש, **אבל אשמור מכל משמר שזה לא יפגום בנקודה הפנימית של לימוד התורה. זה היה הנקודה הפנימית אצלו, ועל זה הוא שמר מכל משמר.**

ולכן הוא זכה להיות כפי שאמרתי בתחילת דברי, **מדובר כאן באדם שלא שייך אפילו להתחיל בהספידו, מדובר פה באיש שכמה שהכרנו אותו לכאורה מקרוב ראינו שאנחנו רחוקים ממנו כרחוק מזרח ממערב.**

זכות התורה מתוך קדושה וטהרה

אבל לכל זה ממה הוא זכה, - הוא זכה בתורה בקדושה ובטהרה, קשה לפרט את הדברים ובפרט בפני ציבור צעיר על הקדושה והטהרה שלו בהרבה דברים שממש קשה לתאר, ולפעמים מעבר להבנה פשוטה של האנשים, עד כמה שהכל היה בצורה של קדושה וטהרה. כל איזה שהיא פירצה, כל איזה דבר שיש בו פירצה בענייני טהרה, אפילו כשבאו אליו עם שאלות ראו עד כמה שהיה מזדעזע כל כולו, גם למחרת ראו שהוא מזועזע ושאלו אותו על כך, ונענה, איך אפשר להיות בדור כזה פרוץ!

ואלו דברים שהיה נדמה שהוא שמע כבר עשרות פעמים, הוא הרי ישב בבית דין, אבל הכל לא הגיע אליו ולתוך ליבו זה לא נכנס. הוא שמר מכל משמר על הקדושה ועל הטהרה, ועל התפילה ותורה לשמה.

אזל גברא דמיסתפינא מיניה

ולכן הוא זכה לכך שכולם כולם מכל השכבות, כמה שהכירו בגדלותו, ומאוד נזהרו, **הוא היה גברא דמיסתפינא מיניה מורי ורבותי, אזל גברא דמיסתפינא מיניה, ה' ישמור ויציל, ולא נאריך בזה.**

אני רק יכול להגיד שכאשר הגראי"ל שטיינמן היה מגיע למרן זצוק"ל היה הגראי"ל שותק. שאלו אותו מדוע הרב שותק כל הזמן, ואמר אילו אתם הייתם יודעים מה שאני יודע עליו גם אתם לא הייתם מסוגלים לדבר במחיצתו. אלו המילים שהוא אמר. כל הגדולים הכירו בגדלותו העצומה.

וזהו כח התורה, ראו מה התורה עושה, תורה שבאה עם שורש עם מסורת אבות, אביו ובנו ובן בנו (עי' ב"מ פ"ה א'), ורבותיו הגדולים. כולם ראו מה יכול לצאת מכח כזה גדול של תורה ש"וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך" (דברים כ"ח י).

ה' יעזור, היום אנחנו במצב של בא השמש בצהריים, **אנחנו במצב של גזירות נוראות שהרבה הרבה שנים לא היו כאלה,** ועתה אין לנו את הזכות הגדולה שלו. כתוב בחז"ל (מד"ר תחילת פר' אחרי) שמיתתו של אהרן שקולה כשבירת הלוחות, והרי היה עדיין את משה רבינו, אלא שגם כאשר מסתלק גדול אחד אז זה שבירת הלוחות.

וכמה אנחנו צריכים להתחזק, לנסות להתחזק בדברים האלה שהוא היה הדוגמא להם, זהו הדבר היחיד שיכול לעזור, ועי"ז ימליץ טוב בעדינו כשם שעומד ומשמש למטה כך עומד ומשמש למעלה, ונזכה ללכת בדרכיו ולחזק את בדקי התורה. ונזכה על ידי זה אי"ה לגאולה השלימה, ובילע המוות לנצח ומחה ה' דמעה מעל כל פנים ונאמר אמן.

"הרי זה נתקדש קודש קדשים"

הספידו של חכם - המשך ההשפעה מהחכם, שהוא המקשר בינינו ובין הקב"ה והתורה

ידוע כמה שהחמירו חז"ל (שבת ק"ה, סוכה כ"ט, יבמות ע"ח ובעו"מ), וישנם גם עונשים שהוזכרו בחז"ל על מי שמתעצל בהספידו של חכם. על יהושע כתוב בגמ' (שבת שם) שנענשו על שהתעצלו בהספידו.

ומבארים המפרשים וכך קבלה בידנו מרבותינו ומרן רבי אהרן קוטלר האריך בזה הרבה כשהספיד את גדולי דורו[2], שהעניין בזה, שכאשר צדיק אובד נוצר מזה חסרון כל כך גדול בכל העולם.

ויש לדעת שאם חז"ל אומרים (ר"ה י"ח ב) שקשה סילוקם של צדיקים כשריפת בית אלוקינו, ואם חז"ל אומרים (ירושלמי יומא פ"א הל"א והובא ברש"י פר' עקב, י', ו') שקשה מיתתם של צדיקים לפני הקב"ה כיום שנשתברו בו הלוחות, בדברים כאלה חז"ל לא אמרו גוזמאות, הרי מדובר בדברים הכי נשגבים שיש, שבירת הלוחות שריפת בית המקדש, וכיצד יתכן שמשווים את זה.

הפירוש הוא, שהקשר שלנו עם הלוחות זה היה הקשר שלנו לריבונו של עולם, שהקב"ה מסר את הלוחות כדי לקשר את ישראל לאביהם שבשמים, ולכן משה רבנו כששבר את הלוחות אמר מוטב יהיו כפנויה (שמות רבה פמ"ג), שלא יענשו כמי שכבר קבלו את התורה, דהיינו שהלוחות הם כמו הכתובה כביכול בינינו לבין הקב"ה, זה המחבר בינינו לקב"ה.

אנחנו צריכים להכיר ולדעת שהמחבר והמקשר בינינו לקב"ה זה התלמידי חכמים וגדולי הדור, הם אלה שבכל מקום שהלכו אבותינו, אברהם זקן ויושב בישיבה יצחק זקן ויושב בישיבה וע"ז אמרו חז"ל מעולם לא זזה שכינה, ז"א שבמקום שישיבה עמהם, במקום שגדולי הדור הולכים שם הוא המקום של השראת השכינה, זה המקשר בינינו לקב"ה.

אין לנו דרך אחרת להתקשר למעמד הר סיני ולקב"ה, יחד עם עצם הלימוד אבל צריכים להתקשר אל השרשרת שמחברת אותנו למעמד הר סיני, לשרשרת שמחברת אותנו לאלה שדבקים בקב"ה וכולם לגמרי רק "ואתם הדבקים בה' אלוקיכם", על ת"ח עצמו חז"ל אומרים "עין לא ראתה אלו' זולתך יעשה למחכה לו".

וממילא כשנפטר ת"ח, ובפרט רבנו הגדול שהוא היה גדול הדור ורבן של כל בני הגולה בלי שום גוזמא, ממילא אנחנו צריכים להכיר ולדעת עד כמה שנפלנו וירדנו אחורנית, שגדול הדור שכבר לפני שתים ושלוש דורות היה מגדולי הדור נסתלק מעמנו, וכשהוא

בישיבת קול תורה, ה' מנ"א תשע"ב ככלות השבעה

[2] ראה משנת רבי אהרן ח"ג עמ' רי"ג-רי"ד, בהספד על מרן הגרי"ז.

הולך צריכים לדעת שיש ירידה גדולה בשפע שהקב"ה משפיע לדור, ובפרט על עולם התורה ובני התורה.

וכשמתעסקים בהספדו של הצדיק, כשמתעסקים בהספדו של ת"ח זהו הזמן - אינני אומר דברים משלי אלא את הדברים שאומרים רבותינו[3] - שאפשר לקבל השפעה, וכל אחד כפי מה שהוא מתעורר להידבק במידותיו של החכם שמספידים אותו זוכה לשפע מיוחד בשעת ההספד. אגרא דהספידא דלויי - ההתעוררות שיש בשעת ההספד[4]. **כשמתעוררים להתבונן בדברים הגדולים של הת"ח שהסתלק זה הזמן לקבל, וכל אחד ואחד לפי מה שהוא פותח את לבו ומתעורר מקבל את ההשפעה של המדרגות הגדולות לפי מה שיכול לקבל.** ולכן אנחנו חייבים בהספדו של חכם, לא להתעצל אלא אדרבה לומר את הדברים לפי ערכנו הקטן, במה אנחנו יכולים להתעורר ובמה אנחנו יכולים להתחזק, ונתחזק כל אחד ואחד במה שהוא יכול כפי ערכו.

לימוד ללא היסח הדעת כלל

אחד הדברים שכולם דברו עליהם, הגאון ר' עזריאל (אויערבאך שליט"א) גם כן הזכיר את זה, אבל כולנו ראינו את זה - וזה א' הדברים המרופים בידנו בעוונותינו הרבים - העניין **שלא להסיח דעת כפשוטו מהתורה בשום מצב. זה היה אצל רבנו מרן זצוק"ל, וזה היה בצורה כ"כ בולטת, כל מי שבא אליו ועמד בד' אמות שלו, אם לא היה עסוק בענין שבא לדבר אתו אלא התבונן בהנהגותיו, ראה איך שכל כולו מונח בלימוד ולא מסיח דעתו אפי' לרגע. אפי' כשהיה קם לארון לקחת ספר היה הולך עם הספר.**

כששאלו אותו פעם מדוע הוא ממעט לנסוע למקומות - כידוע שהוא לא הרבה לנסוע למקומות - שהרי יש גדול אחר שכן נוסע, וודאי שאותו גדול חושב בלימוד בדרך וזה לא ביטול תורה, השיב, אכן, אפשר לחשוב בלימוד בדרך, אבל כשאני יושב עם הספר אז אני עוד יותר דבוק בתורה ועוד יותר אני יכול שלא להסיח דעתי אפי' לרגע, וזה קשה לי בדרכים. כך הוא אמר. עד כמה הוא דאג שלא להסיח דעת אפי' לרגע. והנה יש לנו את הדוגמא לאיפה אפשר להגיע ע"י זה.

"עפעפיך יישירו נגדך"

פעם הוא הזכיר בשיעור את הפרי מגדים (הנהגות איסור והיתר סדר שלישי אות א) **שאומר שמי שיושב ופוסק מבלי לפתוח את הספרים שמדברים על הנושא, יתכן שזה בגדר של מורה הלכה בפני רבו, ושאל אותו אחד שהרב הרי פוסק כל דבר מיד ובעל פה, אמר לו: "מנין לך שהספרים לא פתוחים מול עיני?"...** שאל אותו - הוא היה מקורב אליו - איך זוכים לזה? אולי ע"י הרבה חזרות? אמר לו "כן, 'גם' על ידי זה". שאלו אותו מקורב: מה הכוונה 'גם ע"י זה'?, אמר לו, **בעיקר זוכים לזה ע"י שלא מסיחים דעת אפי' לרגע,** זה הסגולה הגדולה ביותר לזכות שהכל יהיה ממש כמו שהגמ' אומרת (מגילה י"ח ב) על רבי מאיר שכתב

---

[3] ראה משנת רבי אהרן ח"ג עמ' ר"ה-ר"ו בהספד על מרן הגרא"ז מלצר, שם עמ' ר"כ-רכ"א בהספד על מרן הגרי"ז, ושם עמ' רל"א-רל"ב בהספד על הגרא"מ בלאך ר"י טלז.

[4] ראה משנת רבי אהרן שם.

את המגילה שלא מתוך הכתב ומקשה הגמ' שהרי אסור לכתוב שלא מתוך הכתב, ומתרצת הגמ' "שאני ר"מ דמיקיים ביה ועפעפיך יישירו נגדך", וזה וודאי שאין הביאור בזה שר"מ ידע את המגילה בע"פ, שהרי בשביל זה לא צריך להיות דווקא במדרגת ר"מ, אלא שכאשר ר"מ כתב את המגילה הוא כתב את זה מתוך הכתב שהוא ראה קודם, וממילא אין נ"מ מתי ראה את המגילה, שנה קודם או שנתיים, הוא תמיד היה במצב של עפעפיך ישירו נגדך, וראה למול עיניו את המגילה שאותה הוא כתב. ויתכן שרמוז במה שכתוב "עפעפיך", שאם מקיימים את מה שנאמר "התעיף עיניך בו ואיננו" (ברכות ה' וברש"י שם), שלא מסיחים את הדעת, אזי זוכים ל"עפעפיך ישירו נגדך". וזה היה הכח המיוחד.

והדבר הזה הוא כמעט אחד מהשבחים והמעלות ששמענו מפיו על עצמו, הרבה פעמים כששאלו אותו איך מגיעים וזוכים לכ"כ הרבה, אמר שזה מכח שלא הסיח דעת אף רגע מהלימוד. לא הסיח דעת מהלימוד ומהרבש"ע אפי' לרגע אחד. כל מי שנכנס במחיצה שלו בלי שום יוצא מן הכלל הרגיש יראת הרוממות, גם יראה פשוטה היתה מורגשת, אבל יראת הרוממות - לא היה מי שנכנס ודיבר איתו שלא הרגיש יראת הרוממות, הרגישו שעומדים פה לפני "בי מלכים ימלוכו".

גם כשסוגרים את הגמרא - 'דעתן עלך'

וכמדומה שאם אנו מדברים לפני בני תורה, לפני בני הישיבה, למרות שכבר אמרו את זה אבל דברי תורה צריכים חיזוק בכל יום ובכל שעה - זהו הדבר שמרופה. **והנני יודע ששאלו פעם את רבנו הגדול מדוע היום לא צומחים ת"ח כמו פעם, וניסו לתלות את זה בהרבה דברים, אבל הוא אמר שזה בגלל שכשסוגרים את הגמ' מסיחים את הדעת לדברים אחרים לגמרי, לא כמו שפעם כשסגרו את הגמ' הלכו לאכול או לישון אך היה עדיין 'דעתן עלך', היום מתעסקים בדברים אחרים, וממילא א"א לצמוח ולא יכול לגדול ת"ח כמו שגדלו פעם.**

זהו הסוד, אחד הסודות, במה זכה רבנו הגדול להגיע למה שהגיע, וזהו הדבר שחושבני שכל אחד ואחד לפי ערכו יכול להתחזק. ולכה"פ בסדר שלומדים.

דברו גם על הדבר הנשגב שהיה מיוחד בו, שמירת הסדרים, - הוא לא הזיז שום דבר מהסדרים שלו, קבע לעצמו שבשתיים וחצי בלילה יקום משנתו, וכך במשך עשרות שנים קם בשתיים וחצי, וכמו"כ כל שאר הדברים היו מנויים וגמורים. לפעמים לפני התפילה הוא למד ואח"כ הניח תפילין אך עדיין לא הגיע הזמן ללכת, ונשארו כמה דקות, ומיד התיישב ללמוד את הכמה דקות האלה עד שייקחו אותו - וכך זה היה כסדר, כל מי שהיה אצלו ראה איך שבשום רגע לא הסיח את הדעת מהלימוד בעיון ובפנים.

וזה העניין שאנחנו יכולים וצריכים להתחזק, כל אחד מאיתנו רוצה לגדול, ואנחנו צריכים היום אחרי שהלך מאיתנו תלמיד חכם, גדול הדור, שהיה בקי בכל חלקי השו"ע, ופסק בכל שטחי התורה, והוא היה זה שהגיע להוראה, ואנחנו צריכים גדולי תורה שיגיעו להוראה, חז"ל אומרים שכדי שאחד יצא להוראה צריכים שאלף יכנסו ללמוד ומתוך אלף אולי אחד יצא להוראה, אנחנו צריכים את האלפים שילמדו כדי שנזכה לאלה שיהיו בגדר מה שחז"ל אומרים על ת"ח שיוצא להוראה.

צורת תלמיד חכם - ידיעה בכל התורה כולה

נקודה שניה, הענין הנפלא ביותר שבוודאי אפשר ללמוד: מה נקרא תלמיד חכם, מה נקרא ידיעת כל התורה כולה, מהם המושגים של ידיעת התורה. **מעבר למושגים הרגילים בכלל, בבלי, ירושלמי, אלפי ספרי תשובות, ומי מדבר על השו"ע ונושאי כלים, הכל עמד לו מול העיניים.** זה אחד הדברים שאפשר לדבר עליהם הרבה, [ואולי יהיה עוד הזדמנות לדבר ע"כ], על הדברים הנפלאים שראינו אצלו עד כמה שכל התורה כולה ממש עמדה לנגד עיניו, וכל שאלה שבאה לפניו, ולא תמיד היה זה שאלה שהייתה כתובה במפורש, ובפרט בסוף ימיו שבאו אליו שאלות שלא היו קשורות ממש להלכה, בכל דבר הוא הכריע מתוך התורה.

"הרי זה נתקדש קודש קדשים"

יצא לי פעם לפני הרבה שנים לדבר עם ראש הישיבה הגאון רבי שמואל אויערבאך (שליט"א) [זצוק"ל] בהקשר למרן זצוק"ל בנוגע לנושא מסוים, והוא אמר לי בזה הלשון, אני חוזר על הלשון שאמר לי לפני שלושים שנה: **ביי אונז אין שטוב, - דהיינו אצל מרן רבי שלמה זלמן זצוק"ל - איז ער א קודש קדשים!** (-בבית שלנו, ההתייחסות למרן זצוק"ל - קודש קדשים!). אלו המילים שהוא אמר לי. היה איזו טענה על אחד שדיבר קצת שהוא לא מבין מה שמרן זצוק"ל הורה וע"ז אמר את המילים האלו.

אם אנו מתפלאים כיצד אפשר לומר על אדם שהוא "קודש קדשים", אך באמת הרמב"ם (סוף הל' שמיטה ויובל) כבר אומר את זה: "ולא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש מכל באי עולם אשד נדבה רוחו אותו, והבינו מדעו לדעה את ה' והלך ישר כמו שעשאו האלו', ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם, **הרי זה נתקדש קדש קדשים** ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים ויזכה לו בעולם הזה דבר המספיק לו".

ומי לנו גדול ודוגמא כרבינו הגדול שהיה כפשוטו 'פרק מעליו עול חשבונות הרבים', חשבונות הרבים הם הרבה, כמו שהרמב"ם אומר 'אשר בקשו בני האדם', חשבונות הרבים זה לטפל - מי מדבר על משפחה או לטפל באחרים, או להתעניין בכל מיני דברים שיש הרבה שחושבים שצריך להתעניין בהם, שאם לא נדע איך נוכל אח"כ לומר דעה בדברים הללו, אך הוא היה לגמרי מופרש מזה, במשך עשרות עשרות בשנים לא ענין אותו שום דבר פשוטו כמשמעו.

זה היה בצורה בלתי נתפסת להשגה, יכול היה להיות שיעבור ליד משהו שהיה כתוב שם דבר מה ולא יראה כלל מה שכתוב, אם זה לא היה תורה לא הרגיש בשום דבר, פשוטו כמשמעו.

לא היה אצלו שום מקום לשום דבר, אם ע"פ תורה צריך לעשות כך אז הוא הקדיש לזה זמן, ואם בגלל חסד צריך לעשות קצת אז הוא הקדיש לזה זמן, אבל הכל היה עם מדד של תורה, מה צריך לעשות ע"פ תורה, אבל מכל החשבונות האחרים שרוב בני האדם מחשבים שאולי כדאי לעשות כך וכך הוא היה מופקע מזה, החשבון היחיד היה איך אני צריך לעשות עכשיו ע"פ תורה. כך זה היה בעצם הלימוד, בעצם התורה וכל ההנהגה שלו.

"והלך ישר כמו שעשאו האלוקים" - כח ההנהגה

כאשר הגיעו לפתחו הדברים הציבוריים, זאת אחרי שבעים שנות עמל של תורה שבהם לגמרי לא רצה לדעת מנושאים אלו, והוצרך להביע את דעתו, הכל נבע מדבר אחד:

שאלו ושואלים איך אחרי שבעים שנה שרק הוגים בתורה אפשר להביע דעה בכל העניינים הציבוריים שהם נראים כ"כ מסובכים, כיצד אפשר לזכות לחכמה כ"כ גדולה? התירוץ הוא: צריך להיות פיקח וצריך להיות ערמומי ולעשות חשבונות רק אצל אדם שמבקש חשבונות הרבים שבקשו בני אדם, מכיון שתמיד מתערבים חשבונות צדדיים שאולי כדאי לעשות כך ולהרוויח כך וכך, ושאר כל מיני חשבונות, **אבל מי שהולך ישר, וכולנו יודעים עד כמה רבנו הגדול היה "ישר", הישרות היתה בצורה בלתי רגילה, הדבר הכי גרוע שהיה אצלו, ממש זה היה חטא בל יכופר** - מי שהוא הרגיש בו שאומר לו דבר שאינו אמיתי. זה היה החטא הגדול ביותר, אם הרגיש שא' אומר לו דבר לא אמיתי הוא היה ממש מרחיק על זה, והכל היה ממש בישרות שאין כדוגמתה, והישרות הזו מגיעה מכח התורה.

אדם שזוכה ונהיה כמו שהבית הלוי אומר (בהקדמה) שהגוף שלו נהיה כגוויל שעליו כתוב התורה שבעל פה, אדם שזוכה שכל גופו - כל הרצונות שלו מכוונים אך ורק עפ"י תורה ועפ"י הלכה וע"פ דקדוק ההלכה עד קוצו של יו"ד, ואם נתחיל לעמוד ונתאר את המעשים שקשורים בזה תאמינו לי שאתחיל ולא אגמור, ואפי' "להתחיל" זה לא ייחשב, לא היה שום זיז בלי לעשות חשבון איך צריך לעשות את זה עפ"י הלכה, ואיך צריך לעשות את זה עפ"י דקדוק ההלכה עם היראת שמים הנוראה. כל כולו היה - כמו שהבית הלוי אומר - חפצא של תורה.

מי שזוכה להיות - ע"י כל הדברים שמנינו והדברים שג"כ לא מנינו - כל כולו חפצא של תורה, אזי ממילא כל מה שיוצא מפיו בכל דבר שהוא מתעסק זה נהיה דברי תורה, ואם הוא אומר דבר אז הפשט הוא שהתורה אמרה שכך צריך לעשות. כך זה היה וראינו את זה בחוש, וממילא לא היה מקום אפי' לשאר החשבונות אלא אך ורק איך צריך לנהוג ואיך צריך לפסוק עפ"י תורה, ואיך צריך לנהוג כדי שלא יהיה איזה פגיעה וכדו', ושאר כל הדברים הקשורים להנהגה של תורה.

זה דבר בפני עצמו - זהירותו הבלתי נתפסת בכבוד השני, לחשוש שמא יפגע מישהו. נציין דבר קטן, מי שנכנס אליו לבית - הבית הקטן הזה של שתיים וחצי חדרים - ראה שכל הקירות מלאים עם ספרים ששלחו אליו, איך היה מקום לכל זה? אלפי אלפי ספרים ששלחו אליו, והוא עמד ע"ז שהכל ישאר בבית, אחרים הרי שולחים את הספרים האלו החוצה, הרי אין מקום בבית. ואתם יודעים מה הסוד? - אולי יבוא פעם אחת אחד ששלח ספר ויראה שהספר לא נמצא וזה עלול לגרום לו חלישות הדעת, אז מקדישים את כל הקירות של הבית כדי שכל הספרים ששולחים ימצאו בבית ולא יגרם חלישות הדעת לא' שאולי יבוא ולא יראה את הספר ששלח. עד כמה שהיתה הזהירות בכבודו של כל אחד ואחד. ועד כמה שהכל היה עם חשבון, ואם הוא אמר שצריכים לפעמים ללכת בחוזק אז זה היה הכל עפ"י תורה בלי שום עירוב של מחשבות אחרות, בכלל לא היה מקום לחשבונות אחרים, כל העניינים של עולם הזה ממש כפשוטו לא תפסו אצלו שום מקום.

ראינו להיכן אפשר להגיע, סוף סוף מרן זצוק"ל היה גם בדורנו, נכון שהוא לא היה שייך לדור שלנו אבל גם בדור שלנו הוא היה. זכינו לראות אותו וזכינו לראות איך נראה אדם תלמיד חכם שכל כולו תורה, כל תנועה שלו זה תורה וכל דיבור שלו זה תורה.

אחד שאל אותו על מה שכתוב בגמ' (סוכה כ"א ב') ששיחת חולין של ת"ח צריכה תלמוד, שמדבריו של רבן גמליאל על טבי עבדו למדו הלכה, אך במדרש (ילקוט שמעוני משלי א,ו) יש לשון ששיחת חולין של ת"ח שקולה כנגד כל התורה, ושאל אותו מה הפשט? הרי למדו רק שני דברים משיחתו של ר"ג. ואמר מרן זצוק"ל: צו פארשטיין (-להבין) שצריך ללמוד ולהעמיק בשיחת ת"ח, מה שנראה כשיחת חולין, ולהבין שגם זה צריך תלמוד, שגם בזה צריך ללמוד ולהבין, זה שקול כנגד כל התורה.

חובת החיזוק והלימוד מדרכיו - לימוד ללא היסח הדעת ויקרות הזמן

מה אנו יכולים לומר, במה אנו צריכים להתחזק, להתחזק בדברים המרופים - הענין של לימוד ברציפות, שבסדר הלימוד יהיה בלי הפסק. לימוד עם הפסקים הוא כמו שהחזו"א (קובץ אגרות ח"א ג') אומר שזה לימוד של תוהו, לא נאריך בהגדרת הדברים אבל כל א' יודע עד כמה שהפסק מחסר בכל צורת הלימוד, אינני מדבר על הפסקים קטנים, אלא על הפסקים גדולים.

וללמוד מהנהגתו מהו החשיבות של זמן, שכאשר קבע לעצמו להתעורר בשתיים וחצי בלילה התמיד בזה כל ימיו, ואם במשך היום היה נראה לו שהוא לא ניצל חצי שעה כמו שצריך אז מה עושים - קמים חצי שעה יותר מוקדם. ובכל ימיו הסדר היה קבוע ממש על השעון, ומחושב ממש על הדקות. היה פעם שאחד דיבר אתו על כמה עניינים ובסוף התנצל שלקח עשרים דקות מזמנו של מרן, אמר לו: לא עשרים דקות אלא עשרים ושתיים דקות.

ואלו שני הדברים שכמדומה לי מאוד מאוד מרופים היום, ובזה וודאי כל אחד ואחד כפי ערכו יכול להתחזק, מלבד שאר הדברים. והקב"ה יעזור שבאמת יושפע עלינו השפע, שכפי שאמרנו מושפע בשעת הספדו של חכם, וכל אחד שמתעורר להידבק בדרכיו יכול לזכות לסיעתא דשמיא. ונזכה עי"ז שיהיה הזכות הגדולה לעילוי נשמתו, ונזכה אי"ה לבילע המות לנצח ומחה ה' דמעה מעל כל פנים ונאמר אמן.

ערכה של תורה

הספדו של חכם - כבוד התורה והרגשת ההפסד

מצינו בחז"ל בכמה מקומות את גודל התביעה וגם עונשים גדולים שבאו על המתעצל בהספדו של חכם. החובה להספיד את החכם זה חובה גדולה כ"כ שיש ע"ז עונשים גדולים. ומבארים כל המפרשים מה העניין בזה, העניין בזה הוא שני דברים: א', שאנחנו צריכים להרגיש ולהראות מהו אצלנו כבוד התורה, עד כמה אנחנו מחשיבים באמת את התורה ולומדיה, וכשחכם וגאון וצדיק מסתלק מן העולם עד כמה אנחנו באמת מרגישים את החיסרון שלו, וזהו העניין הראשון שהוא העניין של כבוד התורה, שאם אנחנו באמת רוצים להראות עד כמה אנחנו מרגישים בחסרון צריכים להספיד ולעורר ולהגיד משבחיו ומעלותיו של הנפטר כ"א לפי השגתו.

ואי"צ אפי' להקדים ולומר שקטונתי - בלי שום גינוני ענווה וכדו' - קטונתי אפי' מלהגדיר ולהגיד את הגדלות העצומה והנוראה שראינו ושאנחנו יודעים של רבינו הגדול, אבל אנחנו צריכים להדגיש עד כמה שאנחנו מחשיבים את כבוד התורה, ועד כמה שכואב לנו ועד כמה שאנחנו מצטערים על כבוד התורה שנמנע.

ההשפעה שניתן לזכות בשעת ההספד

עוד ענין יש בזה, שאומרים המפרשים שבשעת ההספד שע"ז אומרים חז"ל "אחים בהספדאי דהתם קאימנא".

- והאמת היא שזה אחד הדברים שמקשים על ההספד, ובפרט שאנחנו מדברים במרן - התם קאימנא! אם רק אנסה לדמיין שהוא עומד פה ושומע את מה שאנחנו מדברים אינני יודע אם בכלל היה אפשר לפתוח את הפה, בלי שום גוזמה. כך היה בחייו, אפי' מי שהיה רגיל במידה מסוימת להיכנס ולדבר עמו תמיד זה היה בשיא של האימה, לא אימה של פחד אלא 'יראת הרוממות', ותמיד היה זה בצורה בלתי רגילה. ויעידו על זה כל מי שזכה אי פעם להיכנס במחיצתו של מרן עד כמה שהיה יראת הרוממות בצורה כ"כ גדולה, היה ממש קשה לדבר, כפשוטו וכמשמעו, "ונותנת לו מלכות וממשלה".

- אבל בשעת ההספד זהו זמן ראוי, אם מעוררים קצת את הדיבור במעלות הגדולות שלו, ועכ"פ את המעלות שלפי השגתינו אנחנו יכולים לדבר עליהם ולהסביר אותם ולהרגיש אותם, אז יש שפע גדול שאפשר לכל אחד לפי כוחותיו להידבק ולקחת קצת מהמעלות של הגאון הצדיק שאנחנו מדברים עליו.

הספד בימי השבעה בהיכל הכולל "עליית בית חנניה" י-ם

וכמו שכתוב בתשובות הגאונים (תשו' קע"ח) שלרב היו עשרה מילי דחסידותא שנהג בהם ואחרי פטירתו כל א' מתלמידיו קיבל ע"ע הנהגה אחת, כך יש לנו לקחת מדרכיו של מרן זצוק"ל מעט מעט כ"א כפי כוחו.

ומוטל עלינו ללמוד מה היתה גדלותו של מרן, איך היה הגדלות, ואיך מגיעים לדרגות גדולות כאלה - מה היא הדרך.

רבנו הגדול - דוגמא לשקיעות ועמל התורה

כולנו יודעים והדברים בגדר מפורסמות שאין צריכות ראיה כלל, אבל בכל זאת זה כמו שחז"ל אומרים שדברי תורה צריכים חיזוק בכל יום, ובפרט בזמנים כאלו שיש הרבה דברים שנתרפו במושגים, מה נקרא שקיעות בתורה, מה נקרא עמל התורה.

רבינו הגדול זצוק"ל היה כל השנים - כל עשרות השנים שהכרנו אותו ומה שהיה לפני שהכרנו אותו - פשוטו כמשמעו דבוק בתורה בכל נפשו ובכל מאודו, לא הסיח דעתו אפי' לרגע אחד מן התורה, וזה היה ניכר בכל דבר, תיכף ומיד כשסיים להתעסק באיזה ענין, אם כששאלו אותו או כשהתעסק באיזה דברים מצורך השעה או צורך העניין והיה צריך לדבר ולהגיד כמה מילים, תיכף ומיד לאחר מכן חזר ללימודו, אפי' רגע כמימרא זה לא לקח, והיה נראה כאי' שלא הפסיק אף פעם. המשיך באותו העיון והעמל כמקודם, וכך זה היה כל ימיו.

גם כשנצרכים להפסיק מהלימוד - להיות במצב של "דעתן עלך"

ידועים לי שתי שאלות ששאלוהו והשיב עליהם, ויש ללמוד הרבה מתשובותיו. שאלו אותו מדוע היום לא צומחים גדולי תורה, מדוע אנו רואים שלא צומחים גדולים כמו פעם, ואמר: יש לזה מסתמא כמה סיבות אבל הסיבה שאני רואה ואני חושב שזוהי הסיבה העיקרית - כיון שגם אלה שלומדים אבל כשלא לומדים אזי מסיחים את הדעת לדברים אחרים, לא הולכים להתעסק במה שצריך בגלל שכך צריך לעשות אלא מסיחים את הדעת לענין אחר, ותורה שנלמדת בהיסח הדעת לא יכולה להצמיח גדולים אמיתיים בתורה ויראה. לא רק זה אלא גם פחות מזה - א"א בכלל לצמוח בלימוד תורה שכזה.

הדבר הראשון שהיה מדגיש, והיה מעורר ע"ז או באופן ישיר או שהיה מבטא את זה, **לא להסיח דעת אפי' לרגע, להיות כל הזמן במצב של 'דעתן עלך', אפי' כשמתעסקים בדברים אחרים אבל רגע אח"כ לחזור ללימוד.**

זה היה א' היסודות הגדולים שלו וראו את זה בחוש, וודאי שזה חלק מהסיבה שהוא זכה לגדלות כזו שאנחנו כלל לא משיגים אותה בלי שום גוזמא, וידוע מה שאמרו שלא רק בדור הזה - הוא בעצמו היה שייך במציאות לכמה דורות מקודם - אבל מלבד זה ג"כ הרי שבעוד כמה דורות קודם לכן לא היה שכיח גדולים בדרגה כל כך גבוהה כמו שהוא זכה. אבל זה היה הנקודה שכולם ראו - לא להסיח דעת אפי' לרגע אחד מהתורה.

לא נתן ערך לאף דבר מלבד התורה

הנקודה השניה, שכל מי שהיה במחיצתו וזכה לדבר עמו ולראות את ההנהגות שלו ראה

את הנהגתו - **שלא להחשיב שום דבר אחר חוץ ממה שנוגע לתורה. וזה היה בצורה הקיצונית ביותר,** ראו שאין לו שום חשיבות לדברים אחרים. לפעמים צריך להתעסק בדברים - כשצריך לעשות חסד צריך לעשות חסד, כשצריך לעסוק בחינוך צריכים לעסוק בחינוך, כשעוסקים בצרכי ציבור לש"ש צריך לעסוק בצרכי ציבור, אבל חשיבות באמת היה לו אך ורק לתורה.

ראו בחוש שכל תענוגות עולם הזה לא תופסים אצלו מקום כי הוא זה, לא רק "תענוגות" העולם שזה פשוט, וראו כולם איך שהוא גר ואיך שהוא הלך ואיך שהוא התנהג שלא היה לו שום מקום לשום דבר אחר, אלא אפילו בדברים של צרכי הגוף שאצל כל אחד כן תופסים מקום, אצלו לא היה לזה שום חשיבות. אם את כוס התה לא שתה בדיוק בזמן שהיה צריך לשתות בסדר של היום, כבר לא שתה. אני רק תופס דוגמא אחת ואפשר להביא עוד הרבה דוגמאות, אבל כיון שהדברים ידועים ומפורסמים ובפרט לאלה שזכו לראות את ההנהגות הקדושות אי"צ להאריך, ראו שלא היה לו שום חשיבות לשום דבר, הדבר היחידי שהיה חשוב בעיניו הוא אך ורק מה שנוגע לתורה ולקיום התורה או להעמדת הדת על תילה. "כל חפציך לא ישוו בה" (משלי ג' ט"ו).

זקף את כל ידיעתו בתורה לכך שלא הסיח דעת מלימודו

ובשני הדברים האלה שבהם אנו מרופים כיום, לימוד ברציפות ובלי שום היסח הדעת, ואיני מדבר על לימוד של שמונים שנה בלי היסח הדעת אלא על שמונה שעות, כמה יכולים להגיד שהם יכולים ללמוד שמונה שעות רצוף בלי שום הפסק, ח"ו אינני בא לקטרג ובוודאי יש כאלה, אבל אנחנו יודעים שהדבר הזה מרופה, וכמה אנחנו צריכים להתחזק.

ויש לנו לראות עד כמה גם אחרי עשרות בשנים שהוא ידע - לא רק כמו שרגילים לומר אלא פשוטו כמשמעו - את כל התורה כולה, הידיעות שלו בכל העניינים היה באופן בלתי מושג בהחלט, והכל בעל פה, כל שאלה ששאלו אותו בעניינים הסבוכים ביותר, כמעט שלא היה משהו שהיה צריך לעמוד ולפתוח את הספר, לעיתים בודדות כשזה היה עניינים מסובכים היה אומר לבוא מחר מפני שרצה לעיין באיזה ספר, אבל מלבד מקרים בודדים אלו להכל היה תשובות מיד, הכל היה פרוס בפניו.

ידוע מה שמרן רבי שלמה זלמן זצוק"ל אמר עליו, ואת הדברים האלה כתב הגאון רבי שמעון סופר מדברי אביו החתם סופר בהקדמה לשו"ת, על הסתירה שמצד אחד צריך ללמוד במתינות ובעמל ולדקדק בכל דבר, וכיצד זה מתקיים יחד עם דברי חז"ל "אם ישאלך אדם אל תגמגם אלא אמור לו מיד", והרי בשעת הלימוד צריך לעמול על כל נקודה ועל כל שורה, ואומר החת"ס שהדברים מתקיימים יחד, "כי בביתו ובחדרי מדרשו יעיין היטב ואל ימהר להחליט שום סברא, רק יחמיץ כל דין ודין עד שיהיה ברור ונקי כסולת נקיה, ואח"כ יניחם בחדרי מוחו ומחשבתו למען יהיו מוכנים לפניו ביום שיבוא אחד לשאול או להקשות אל יבהל ואל ישתומם, אך ישיב מיד, ולא נקרא בזה משיב דבר טרם ישמע אחרי כי כבר עיין בזה", והיינו שבשעת הלימוד צריכים להיות מתונים בדין, וצריך לחשב בכל סוגיא וסוגיא ובכל ענין שלומד את כל ההיכ"ת שיכולים לצאת להלכה מתוך הסוגיא הזאת, ומתוך זה ממילא כשבאים ושואלים אותו אז מתקיים "אל תגמגם ותאמר לו אלא אמור לו מיד".

ממש כך ראינו אצל רבנו הגדול (ויצא לי כבר כמה פעמים לומר עליו מבלי משים 'שליט"א'.. פשוט מרוב שקשה לעכל, ובפרט אלה שזכו להיות קצת קרובים, באמת ממש קשה לדבר בלשון עבר, בלשון 'זכר צדיק לברכה', עדיין הוא חי בקרבנו...), את זה ראו אצלו, כל מה שהוא ידע, הידיעות באמת היו מעבר להשגת אדם ואפי' גדולים ממש, בבלי וירושלמי, ספרי וספרא, ותשובות, על השו"ע לא מדברים בכלל, כל פרי מגדים, אלפי ועשרות אלפי תשובות בלי שום גוזמא שידע בע"פ, ומיד היה אומר אותם.

וגם באותם פסקים שאמר בקיצור, שאלו אותו על דברים מסובכים והוא כידוע היה מקצר בתשובותיו, היה אומר "מותר" או "אסור", אבל לפעמים בכ"ז יצא שהשואל ובפרט בדברים שנוגעים לפיקוח נפש או שהרופא שלח לשאול בכל זאת 'מהיכן דנתוני'.. ואז כשהיה נאלץ להגיד את מקור הפסק, פתאום היינו שומעים איך שאומר שיש תשובה באבני נזר כך וכך, ובמקום אחר כך וכך והמהרש"ם אומר כך ויש תשובה של שואל ומשיב שאומר כך, וממילא לפי כל החשבונות האלה יחד פסקתי שמותר. אני מדבר על מעשים שהיו ושנכחתי בהם. בשעת מעשה הוא אמר רק "מותר" - 'אל תגמגם ותאמר לו', אבל כשהיו מקרים שניסו להתווכח או לשאול מיד אמר את כל החשבון המסובך שלפיו הוא פסק ברגע כמימרא ממש, ואלה דברים שראינו בעיננו.

ואנו יודעים, שלמרות שוודאי היו אלו כישרונות שהיו לו באופן מיוחד במינו, אבל הסיבה העיקרית שזכה לכל זה היא כמו שהוא אמר על עצמו - מכח היגיעה בתורה בלי היסח הדעת.

שאלו אותו תלמידים כמה וכמה פעמים איך אפשר לזכור כ"כ הרבה דברים ובכ"כ בהירות, ואמר: התורה נקראת עוף, ונאמר "התעיף עיניך בו ועיננו" (ברכות ה' א'), רגע אחד של הרף עין מעסק התורה גורם שלא לזכור את הלימוד, ומי שלומד בצורה שאינו מסיח אפי' כהרף עין מהתורה זה הסגולה הגדולה ביותר לזכור ולדעת כל דבר על בוריו. וכל זה היה בכלל לא לפי המושגים של הדורות שלנו.

"ונחנו מה" - גם כאשר הנידון היה נוגע אליו ההסתכלות היתה רק לפי התורה

דבר שני שהיה בו, עכ"פ ממה שאנחנו ראינו, במשה רבנו כתוב (שמות ט"ז ז') שאמר "ונחנו מה", מה הפשט ונחנו מה? וכי משה רבנו לא ידע שהוא משה רבנו?! אלא שגם כשיצא לפעמים שהיו דברים שנוגעים לעצמו ממש בכ"ז הצורה של הדיבור והצורה של המחשבה, והצורה איך שהוא התייחס לזה, זה איך צריכים לנהוג ע"פ התורה במצב כזה ביהודי פלוני ופלוני, אלא שבמקרה מדובר עליו עצמו.

כך היה אצל מרן זצוק"ל בצורה שממש קשה להאמין, אף פעם ה"אני" לא היה קיים, הנידון היה רק איך צריך לנהוג במצב כזה, בת"ח, אם זה היה נוגע לענין של כבוד ת"ח, בהרבה מקרים שלא תמיד אפשר לחזור עליהם, אך אספר דבר אחד: היה פעם שהיתה איזה פגיעה בכבודו ובקשו למחות ע"כ והיה מי שמנע את המחאה בטענות שונות, אז הוא אמר, אני לא צריך את זה בכלל אבל מה אעשה שיש מאירי ביומא דף כ"ג שאפי' אם הת"ח בעצמו אינו רוצה להשיב כגמולו, אבל אם אחרים עושים מחאה על כבודו או שרואים שהמבזה את

כבודו נענש שלא ימחה כנגד המוחים ויאמר שהעונש בא על ענין אחר. אז יש מאירי, ואם יש מאירי אז איני יכול לעכב ביד אלו המבקשים למחות.[5]

כך בכל דבר ודבר שהוא עשה הכל היה שקול ומדוד עם התורה ועם ההלכה, אני רק מזכיר דברים קטנים, היה פעם ביום כיפור אחד שהוא היה חולה, ובמצב דומה לשלו היה אומר לאחרים שהם חייבים לאכול ואסור להם לצום, [ולמעשה שמעתי מנכדו שעד סוף ימיו חוץ מיום כיפור אחד לא אכל אף פעם, היה פעם שעשו עירוי נוזלים אבל כמעט אף פעם לא אכל ביו"כ] והכינו לו שיעורים, אך היה נראה שהוא מתכונן לצום. שאל אותו חתנו: הרב הרי שולח אנשים במצב כזה ואומר להם שלא יעזו לצום, וא"כ מדוע הרב מתיר לעצמו לצום. אמר לו אגיד לך את ההבדל, לאנשים אחרים אם אומר להם לצום הרי שגם אם יגיעו לחשש סכנה הם ג"כ יחמירו על עצמם וממילא יש בזה סכנת נפשות, אך אני יודע לאמוד בדיוק את מצב בריאותי וכשארגיש שבאמת יש חשש אזי אוכל, לאחרים איני יכול לומר את זה אבל על עצמי אני יודע לאמוד מתי אצטרך לאכול.

וכך בכל הדברים ראינו עד כמה שזה היה בצורה מופלגת, כמעט אף פעם לא דיבר על עצמו, הכל היה רק איך צריך להתנהג במצב כזה על פי התורה.

"והלך ישר כפי שעשאו האלוקים"

הזכירו עליו את דברי הרמב"ם הידועים בסוף הל' שמיטה ויובל - שבאמת ראו עליו את זה, "ולא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש מכל באי עולם אשר נדבה רוחו אותו, והבינו מדעו לדעה את ה' והלך ישר כמו שעשאו האלוקים, ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם, הרי זה נתקדש קדש קדשים ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים ויזכה לו בעולם הזה דבר המספיק לו".

אחת הנקודות ששאלו הרבה אנשים ותמהו על כך הרבה, שכידוע בסוף ימיו למרות שזה לא היה רצונו אבל הוא אמר את דעותיו בענייני הכלל, דבר שהוא ברח ממנו כל ימיו, וכולם עמדו משתוממים איך גם בענייני הכלל שלכאו' הוא לא עסק בהם תמיד היה לו את התשובה הברורה והחכמה.

התשובה היא כפי הנראה: כל מה שצריך חכמה וערמומיות בעסקי ציבור זה כשמתחשבים בחשבונות הרבים של בנ"א, שאז צריך למצוא עצה איך מתגברים על החשבונות הרבים של בנ"א אבל מי ש"הלך ישר כפי שעשאו האלוקים ופרק מעליו עול חשבונות הרבים", אזי ממילא את אותה הישרות שיש בתורה כך אותה ישרות יש בכל ענין

---

[5] בנותן טעם להביא בענין זה דברים שאמר רבי אלחנן וסרמן, (נדפס בקובץ מאמרים ואגרות ח"ב עמ' ד'): "מה בין דורות ראשונים לאחרונים? בימינו כשמדבר אדם על עצמו, הבריות בכלל אינם יכולים לתאר בדמיונם שאינו מתכוון כוונה אנוכית... לפנים בישראל היה להיפך, כשדיבר אדם על עצמו איש לא העלה בדעתו שהלה מתכוון לעצמו... אלא כדרך שדיבר משה רבינו על עצמו בגוף שלישי: "ויעש משה ... כאשר צוה ה' את משה"(שמות מ'). מדוע לא נאמר כאשר צוה ה' אותו? אלא "ס'איז פאראן א איד, משה, וואס דער הויבערשטער נוצט זיך מיט אים" [-כאילו ישנו יהודי זולתו בשם משה, שהקב"ה משתמש בו להוציא לפועל שליחויות] ואין הדבר נוגע כלל אליו, משה נשאר "עומד מן הצד".

שבא לפניו, ובפרט בעניינים הנוגעים לרוחניות, ויש לו מיד את המבט הישר והפשוט שבמצב הזה חייבים לעשות כך וא"א לעשות אחרת.

העולם אינו אותו עולם בלי מרן זצוק"ל

מורי ורבותי, כמה שאנחנו נדבר לא ניגע אפי' באפס קצהו, אבל אחנו צריכים להרגיש ולדעת שהעולם בלי הרב אלישיב הוא לא העולם שהיה קודם. היה לנו גדול, רשכבה"ג, שהיה גדול בתורה, ובכל הדברים כולם הוא היה ממש ה"רשכבה"ג".

מכל קצוות תבל שלחו אליו את כל השאלות החמורות ביותר, ובפרט בהרבה השנים האחרונות שאנחנו יודעים שבכל מקום בעולם כשהיה שאלה חמורה והיו צריכים לפסוק היו שולחים אליו. יצא לי להיות פעם בבי"ד של גיטין בחוץ לארץ, והתעוררה להם שאלה חמורה, ואמרו: טוב, יש לנו מספר טלפון שאפשר להתקשר ולקבל תשובה, (לא הוא עצמו קיבל את השיחה, אלא היה זה שליח שאליו היו מתקשרים, והוא היה נכנס ושואל). בכל העולם ממש הוא היה המורה והוא היה המנהיג. וכולם קבלו את דבריו כיון שידעו שאין אצלו שום נגיעות, אין אצלו שום דבר רק התורה בעצמה אומרת לו והוא פוסק על פיה. כך התורה אומרת וכך צריך לעשות. זו הסיבה שלכן כולם ממש בלי שום יוצא מהכלל קבלו את הפסקים שלו בכל העניינים.

אם נתחיל לדבר על הקדושה והטהרה שלו [שלא תמיד אפשר לדבר על כך ברבים] לא ניגע אפי' באפס קצהו.

את כל זה אין לנו עכשיו, וודאי שיש צדיקים וגדולים אבל גדול כזה שיהיה משכמו ומעלה בכל העניינים. משכמו ומעלה לא רק מהדור הזה ולא מהדור הקודם ולא משתי דורות לפני זה.

אזל גברא דמסתפינא מיניה

וכשאין לנו את הדוגמא הזאת אזי מי יודע מה יהיה, הדור יכול לרדת ירידה עצומה, ובכלל ידוע מה שמרן רבי משה פיינשטיין זצוק"ל היה אומר כבר בזמנו שירידת הדורות בענין של כבוד התורה ובשאר הדברים - כך אמר כבר לפני חמישים שנה - זה ירידה של חמש מאות שנה, כך הוא אמר בדורו, ואנן מה נעני אבתריה.

אזל גברא דמסתפינא מיניה. אזל גברא שבכל דבר היה לו את ההלכה הברורה והפסוקה ולא נתן לשום דבר אחר לשנות את דעתו, וכולם קבלו את דעתו כיון שידעו שכל כולו בא מתוך האמת של התורה, כל כולו בא מיראת שמים עצומה, כל כולו בא מאך ורק לכוון לכבוד שמיים. וכמה שבשאר הדברים הוא היה כ"כ נח, לא אני הוא זה שאשבח את המידות והנפלאות והאצילות הנפלאה שהיה לו, אבל כשזה הגיע לדברים הנוגעים לענייני שמים, דברים שהוא ראה בזה פירצות אזי התגבר כארי, לא חשש משום דבר ואמר את דעתו ולא התחשב בכל החשבונות הרבים.

אנחנו צריכים מאוד מאוד להתאבל ולבכות בכי תמרורים על הירידה הגדולה שקרה לנו בהסתלקותו של מרן.

ואם אנחנו נתחזק כ"א במה שהוא יכול להתחזק, אם בעמל התורה - לדעת אחרי שראינו לאיפה ואיך אפשר להגיע - ללמוד ממנו מה נקרא עמל התורה, מה נקרא לימוד התורה בלי הפסק, מה נקרא לימוד התורה בטהרה בלי שום נגיעות כלל וכלל ובלי שום חישובים ובלי שום התחשבות אפי' בצרכי הגוף, אך ורק עמל התורה.

ובזה אנחנו צריכים להתחזק ולקבל על עצמנו להמשיך כמה שאנחנו יכולים, למדנו ממנו, הוא לימד אותנו הרבה שנים איך צריך להתנהג, ואם אנחנו נמשיך בדרכו ונלמד מהדרכים שלו, מעמל התורה הגדול שלו ומשאר הדרכים שכל אחד לפי ערכו יכול לקבל ולהידבק בהם, ולדעת שאין לנו שיור רק התורה הזאת.

וע"י זה בוודאי זכותו יגן עלינו, וע"י זה נזכה בעז"ה ל"בילע המוות לנצח ומחה ה' דמעה מעל כל פנים" ונאמר אמן.

התורה פרושה לפניו כשמלה

חומר המתעצל בהספדו של חכם

בחז"ל מובא בכמה מקומות (שבת ק"ה, סוכה כ"ט, יבמות ע"ח ובעו"מ) עונשים גדולים ונוראים על המתעצל בהספדו של חכם, ומבארים המפרשים, ומרן רבי אהרן זצ"ל היה חוזר על זה בכמה וכמה הספדים שהוא נשא על גדולי ישראל שהלכו בימיו, שבהספדו של חכם שמתעוררים לדבר ולעורר על השבחים ועל המעלות של גדולי התורה, של ת"ח, הרי שכל זה הוא מהעניין של כבוד התורה, שאנחנו חייבים להראות שאנחנו יודעים ומחשיבים עד כמה חשוב כבודו של ת"ח, וזה כבוד התורה.

בהקשר לזה וביחד עם זה, זה הזמן שאפשר לקבל השפעות. ר' אהרן זצ"ל מאריך בזה, שזמן של הספדו של חכם זהו הזמן שאפשר לקבל את ההשפעה כדי שההפסד לא יהא כל כך גדול, ועל זה נאמר שמיתת ת"ח היא כשריפת בית אלוקינו וכשבירת הלוחות, ועוד דברים נוראים שחז"ל אומרים על סילוקו של תלמיד חכם, בגדול ההפסד והאסון הנורא שבכך, שע"י זה יכולה להיות ירידה גדולה ברוחניות של כל כלל ישראל, והעצה לזה הינה אך רק אם נתעורר מההספד שלו, וננסה כל אחד לפי כוחותיו להידבק וללמוד ממעשיו, מהנהגותיו ומכל המעלות שהיו בחכם שנסתלק מעמנו.

ההספד זה זמן של קבלת השפע, שאפשר לקבל את השפע הרוחני הגדול שהיה בתלמיד חכם שהוא בבחינת השראת השכינה, ואפשר על ידי זה שהשפע יישאר קצת אצלינו. ולכן אם לא עושים את זה אז ח"ו החיסרון גדול, שמראים שאנחנו לא רוצים למלאות החיסרון לכה"פ ממה שבידינו למלאותו, ממילא התביעה כל כך גדולה על המתעצל בהספדו של חכם.

תלמיד חכם - "האישיות היותר חמודה והיותר מעולה" (ל' החזו"א)

אנחנו נמצאים עכשיו בהספדו של מרן רבינו הגדול רבן של כל בני הגולה שהיה לא רק היה משכמו ומעלה אלא גדול מכל דורו, ובכלל לא היה שייך לדור הזה וגם בדור קודם ואולי אפילו לשתי דורות, שכבר אז הוא היה מפורסם בגדלותו. זה היה מתנה מיוחדת שהקב"ה נתן לדור השפל שלנו שיכולנו עדיין לראות שריד ודוגמא של הדורות הקודמים שלפני זמנינו איך נראה ת"ח אמיתי.

החזו"א כידוע כותב (אמונה ובטחון פ"ג כ"ב) שהמעלה הכי גדולה שאפשר להגיד על אדם זה שאומרים עליו שהוא תלמיד חכם. ולכן חז"ל תמיד משתמשים במילה "המתעצל בהספדו של 'חכם'".

והחזו"א מתאר באריכות מה הגדר של ת"ח, "והנה מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים ומדברי חז"ל כי שם צדיק, חסיד, חכם, יונח על איש רום המעלה, אהוב לפני המקום יתברך, ובחיר האנושיות על פני חלד, ואם נחקורה ונמצא את הנמצאים בו מן המעלות והגדולות אשר ינחילוהו את שם האהוב לפניו יתברך, ואשר ישמח בו יוצרו יתברך, אז נדע את הדרך האהובה לפניו יתברך שיתנהג בה האדם".

ומביא החזו"א את הגמ' בב"ק (מ"א ב') "שמעון העמסוני ואמרי לה נחמיה העמסוני היה דורש כל אתין שבתורה כיון שהגיע לאת ד' אלקיך תירא פירש כו' עד שבא ר"ע ולימד את ד' וגו' לרבות תלמידי חכמים". וממשיך החזו"א, **"למדנו כי האישיות היותר חמודה והיותר מעולה מהכרת התורה היא האישיות הראוי' להקרא בשם תלמיד חכם, ואשר לאיש היקר הזה הרשה ר"ע לעצמו להשוות מוראו למורא של המקום ב"ה, ולרבותו בקרא דאת ד' וגו', ואם כה איפוא אם נדע את הקנינים החמודים אשר על ידם קנה שם תלמיד חכם, נדע את המעשים הסגוליים החביבים לפניו ית' במעשה האדם והנהגתו על פני הארץ בצבא ימיו".**

ושם (אות כ"ג) מביא החזו"א את הלשון של הרמ"א ביו"ד (סי' רמ"ג ס"ב) מי הוא זה שיש לו דין של ת"ח וז"ל שם, שיודע לישא וליתן בתורה ומבין מדעתו ברוב מקומות התלמוד ופירושיו ובפסקי הגאונים, "מבואר דשם תלמיד חכם היינו חכם גדול בהלכה היודע את עומק המשא ומתן של הלכה ע"פ המקובל בידינו מדור דור, ולמד רוב מקומות התלמוד, ואם אינו חכם בזה, אף שלמד הגדה וספרי יראה, כל שאינו יודע לישא וליתן בהלכה ברוב מקומות התלמוד ע"פ הפוסקים, אינו בכלל ת"ח".

ידיעת כל התורה כולה על בוריה

נדמה לי שהמילים שכתובים פה ניתנים להיאמר בצורה המלאה ביותר על רבינו הגדול שקשה לי להגיד עליו זכר צדיק וקדוש לברכה, זכינו להיות קרובים אליו זה חמישים שנה והאמת היא שאחד הקשיים שישנם זה לדבר ולספר עליו בלשון עבר, **אבל הנה היה לנו דוגמא של ת"ח, שכפי שהחזו"א כותב שזה התואר האהוב והגדול ביותר, "צדיק" "חסיד" - הכל לא מגיע לתואר של "תלמיד חכם".**

היה לנו את הדוגמא של מי שיכול לישא וליתן ברוב מקומות ההלכה ולפסוק ולדעת, שזהו ת"ח. זכינו והיה לנו דוגמא שכל כך אינה מצויה במידה מסוימת, ממש כל התורה כולה בלי שום גוזמא.

תאמינו לי שאין לנו מושגים וקשה לנו לתפוס את היגיעה של מרן ממש בכל שטחי התורה, כולל בחלק הנסתר, ידוע שבגיל צעיר מאוד הוא כתב את הספר של הסבא שלו ה"לשם שבו ואחלמה" וכפי שהלשם בעצמו, המקובל הגדול שהיה לפני שלוש דורות, מודה "לנכדי היניק וכו' כמר יוסף שלום" שהעתיק את הכתבים, וכששאלו אותו: נו, אולי הרב רק העתיק? אמר, "אי אפשר להעתיק בלי להבין", וזה כשהוא היה ממש בגיל צעיר ביותר. וכך אנו רואים את גדלותו העצומה אפילו בדברים כאלו.

אבל מה שראינו אצלו את הידיעה בכל התורה כולה - זה מושג שהולך ומשתכח - **איך שלא היה מקום בש"ס בבלי וירושלמי, ובספרי הפוסקים והגאונים ובספרי השו"ת למאות ולאלפים שהוא לא ידע אותם על בוריים ממש.**

כל מי שהיה אצלו קצת יודע שיכלו לבוא אליו עם רשימה של שאלות בכל מיני עניינים, או שאלות שהיו מאוד מורכבות ומסובכות או שהיו קשורות להרבה מקומות להרבה ראשונים וגמרות ועל הוא הכל הוא ענה בלי לפתוח אף ספר.

אחד ממחברי הספרים שכתב ספר באיזה ענין שכולל הרבה מאוד פרטים, שצריך להיות בקי בהרבה ספרים בכדי לדעת הכל בבירור, והיה שואל את מרן זצוק"ל על הרבה דברים הנוגעים לספרו, אמר, שלא זכור לו אפילו פעם אחת שמרן היה צריך לפתוח איזה ספר, תמיד הוא ענה לו בעל פה בדיוק את ההלכה מה שהוא שאל.

דברים אלו הם בגדר של 'קשה לתפוס', אבל עוד יותר קשה להאמין, אך ראינו את זה בעיננו, ראינו ת"ח שכפי שהחזו"א אומר שזה התואר הגדול ביותר שאפשר לתת, וראינו איך שבכל התורה כולה ידע לפסוק.

וה' עמו – ס"ד מיוחדת בפסיקת הלכה

ראינו איך שה' עימו בכל מקום, חז"ל אומרים (סנהדרין צ"ג ב', ויעו' קרן אורה נדרים ס"ב) שמי שלומד אסוקי שמעתא אליבא דהלכתא זוכה לסיעתא דשמיא מיוחדת, **ראינו אצלו סיעתא דשמיא המיוחדת איך שבכל העניינים שהוא פסק, ובעניינים הכי מסובכים** - אני אומר דברים שאני יודע ולא רק דברים ששמעתי - שמכל העולם כולו, ובעיקר בשנים האחרונות שהיו שאלות מסובכות שלא היה מי שיקח על עצמו את האחריות לפסוק, ומכל קצווי תבל ממש היו פונים אל מרן זצוק"ל והוא היה מכריע והיה פוסק בכל העניינים כולם.

זכינו שהיה לפנינו, כפי שהחזו"א אומר, את הדמות הכי חשובה לפני הקב"ה, שזהו ת"ח. היום לא משתמשים כ"כ במילה תלמיד חכם, משתמשים בכל כל מיני תארים אחרים... אך החזו"א אומר שמעל לכל התארים עומד התואר "תלמיד חכם".

זכה לכל זה – מתוך הלימוד בלא הפסק ובלא היסח הדעת

וכולנו יודעים, [אני יודע שאינני מחדש שום דבר, אך אולי בכל זאת אלו דברים שזכינו לראות מקרוב ממש, וגם מתוך קשר כמעט יומיומי עם המשפחה של רבינו הגדול], איך הוא זכה לזה - מלבד הזכות אבות ושאר הדברים, והדברים ידועים מפורסמים - על ידי שקידה בלי הפסק ממש, כל רגע ורגע עד מעל לגיל מאה.

כשישבו אצלו על איזה ענין שלא היה ממש בלימוד ראו איך שהוא סופר את הרגעים כמה שצריך בשביל העניין הזה ומיד חוזר לגמרא, כמו בחור צעיר שצריך עכשיו לחזור ללימוד, זה היה אצלו ממש עד זקנה ושיבה בלי שום הפסק ובלי שום היסח הדעת.

ויש דבר שצריך להדגיש, **יצא פעם ששאלו אותו מדוע היום לא רואים תלמידי חכמים וגדולים כמו שהיו פעם,** וניסו לתלות את זה בכל מיני דברים אחרים, **והוא אמר את דעתו שהסיבה היא שלמרות שלומדים אבל מפסיקים, פעם ידעו שלומדים ולומדים וצריכים להתמיד וכשמוכרחים להפסיק אז מפסיקים ומיד חוזרים ללימוד, ואילו היום כשגומרים ללמוד מסיחים את הדעת לעניינים אחרים. תורה שלומדים אותה בצורה כזאת שמסיחים ממנה את הדעת לא יכולה להצמיח תלמידי חכמים.**

שאלו אותו מה השיעור של היסח הדעת? ואמר: כתוב "התעיף עיניך בו ואיננו", דברי תורה נקראים עוף, כהרף עין, (ברכות ה'), ומצמץ מעט בעיניו ואמר - זה נקרא היסח הדעת, כהרף עין ממש.

שקוע בתלמודו גם במצבים הקשים ביותר

וכך הוא היה בכל ימיו, **לא הסיח דעתו, ובכל המצבים,** הדברים נראים למעלה משכל אנושי אבל אנחנו ראינו זאת בעינינו.

מה הפירוש בכל המצבים? ידוע שעבר הרבה קשיים בחיים, ונדבר על הידועים מהם - אשתו הצדקנית שנפטרה או בנותיו שנפטרו על פניו בחייו, ובמשך כל השבעה ישב ולמד הלכות אבלות, כמעט לא הפסיק לרגע, ולא דיבר אף מילה על האסון הנורא שקרה. אני יכול להעיד על כך, הייתי בביתו כשהוא ישב שבעה על אחת הבנות ושאלתי את בעלה שיבלחט"א האם הוא דיבר איזה מילה על העניין הזה, וענה: הוא לא דיבר אף מילה אחת, אלא רק יושב ולומד הלכות אבלות.

ובל נפרש את זה ח"ו בצורה של קרירות וכדו', כל מי שזכה להכיר אותו אפי' קצת יודע שאין זה כך, ובכלל עוד לא נולד האדם שיקבל כזה אסון בשוויון נפש, זה הרי דבר שלא שייך כלל. אלא הוא **קשר את עצמו ואת כל הרגשות שלו אך ורק לתורה, ולא נתן לשום רגש שהיה לו חשש שיסיח את דעתו מהתורה לעלות על ליבו.**

ידוע שכשהרבנית הצדקנית ע"ה היתה חולה וחששה שהיא כבר לא תבריא, היא התבטאה שהיא חוששת איך הוא יעבור את השבעה ימים האלה כשהוא לא יוכל ללמוד... ותיכף ומיד לאחר השבעה הוא חזר ללמוד בכל החוזק. **וכשאחד בא אליו פעם בשיברון לבו שרעייתו נפטרה ושאל כיצד הוא יתנחם, אמר לו מרן זצוק"ל תעשה מה שאני עשיתי, מיד לאחר השבעה חזרתי ללמוד עוד יותר בפרישקייט מלפני כן.**

ולולא שראינו את הדברים האלו בעינינו לא היינו יכולים להבין ולהאמין לכזה דבר, לימוד במשך עשרות עשרות שנים בלי שום היסח הדעת. ולא פלא ששאלו אותו פעם כיצד אפשר לזכור כל כך, כידוע שהיה לו זכרון מופלא, לא רק ש"ס בבלי וירושלמי, אלא אני מדבר אפי' על ראשונים ואחרונים וספרי שו"ת רבים, גם שותי"ם לא כל כך מפורסמים, הוא ידע את כולם ממש בלשונם, ופסק והכריע על פיהם.

כששאלו אותו, כמדומני שהשואל היה הגאון ר' צבי וייספיש שליט"א, איך אפשר לזכור כל כך הרבה, אז הוא ענה **שכשלומדים בלי היסח הדעת אפשר לזכור הרבה.** ברור שהיה לו גם כשרון של זכרון, אבל אפי' את הכשרון הכי טוב אפשר לקלקל, אם מסיחים את הדעת. אבל מי שלומד בלי שום היסח הדעת בשום מצב, ואפילו במצב הקשה ביותר, הוא זוכה לזכור את כל תלמודו.

היכולת שלנו לידבק בדרכיו - כשהלימוד יהיה ברציפות בלא הפסק

כשאנחנו מדברים על מעלותיו הגדולות של מרן זצוק"ל, יכולה להיכנס לראש מחשבה שכאילו מדברים על דברים שאינם ניתנים להשגה, וא"כ מה זה שייך אלינו. אבל צריך לדעת

שהיסוד של לימוד והצלחה בתורה מונח בלימוד ללא היסח הדעת כלל, כל אחד כפי יכולתו וכוחותיו, אבל לימוד שלא ברציפות אינו מועיל לתכלית הרצויה, אלא כמעט ורק יכול להזיק כמו שהחזון איש אומר. (קובץ אגרות ח"א ג', "ללמוד שעה אחת ולהפסיק שעה אחת הוא קיום התוהו האפס וההעדר, הרי זה זורע ושולח עליהם מים לסחפן" וכו').

ראינו להיכן אפשר להגיע ע"י לימוד התורה בלא הפסק

וכאן יכולנו לראות למה אפשר להגיע עם לימוד ללא הפסק, ואיני מדבר רק על השגות בתורה אלא בכל העניינים, ובפרט בסוף ימיו שלקח על עצמו הרבה עניינים שקודם לכן לא רצה להתעסק בזה בכדי שלא יפריע לו, ואני מעיד שכל מה שהוא ענה בכל השאלות ששאלו אותו היה מדויק ומתאים לעניין, אפי' בדברים שהיה קשה להבין מאיפה הוא יודע הכל בכזה דיוק. **אלא שע"י תורה ועמל התורה אפשר להגיע לשכל הישר האמיתי בכל העניינים.** את ההנהגה וכל הדברים האלה לא מקבלים בשום דרך אחרת, אלא מקבלים את זה אחרי יגיעה בתורה עד כלות הנפש, ואז ממילא כשמוכרחים ומרגישים שחייבים לעסוק בזה אזי זוכים לסייעתא דשמיא ולהבנה ולחכמה גם בענייני ההנהגה.

וכמו"כ בשאר העניינים, וכגון ענייני רפואה שבשנים האחרונות באו אליו הרבה יותר, והוא פסק, ואפי' בדיני נפשות היה פוסק הרבה פעמים. וכששאלו אותו לפעמים מדוע הרב פסק כך וכך, הרבה פעמים התשובה היתה: תסתכל שם באבני נזר במקום פלוני וכדו', אני מדבר על כמה מעשים שאני בעצמי יודע. הכל עפ"י התורה. בפסקים בדיני נפשות ודאי שהיה שואל את הרופאים, אבל אח"כ מה שנגע להכרעה עצמה היה מכריע באותו משקל ובאותם כלים שבהם הוא היה מכריע את שאר ההכרעות שלו בתורה. וכמובן שזכה גם לסייעתא דשמיא שכל מה שיוצא מפיו הצליח, אבל זה כבר ס"ד שמתלווה למי שזוכה לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא.

שליטה עצמית על הרגשות - היכולת לדון על עצמו אך ורק לפי התורה

ישנה עוד נקודה שנדמה לי שהיא די מרכזית. כתוב שמשה רבינו ואהרן אמרו "ונחנו מה" - עד כמה האדם יכול להיות מנותק מכל רגש ולדון על דבר הנוגע לעצמו כביכול אינו שייך אליו כלל, גם כשהיו מדברים על דברים שנוגעים אליו, לא נאריך עכשיו בסיפורים, אני זוכר אחד מהמעשים, שהיה פעם שפגעו בכבודו ורצו לעשות מחאה על כך, אז הוא אמר שבאמת אינני צריך את זה כלל, אבל יש מאירי ביומא דף כ"ג שכותב שאע"פ שתלמיד חכם ראוי לו להיות מוחל על כבודו אבל על כבוד התורה אסור לו למחול. ולכן, אמר מרן זצוק"ל, איני יכול לעצור בעד אלו שרוצים לעשות את המחאה. וידוע לי גם שבא אחד מאלו שפגעו לבקש שמחילה, אז הוא אמר אני מוחל אבל יש שולחן ערוך, ובשולחן ערוך כתוב שאיני יכול למחול.

וגם בדברים שהיו נוגעים לעצמו ממש, לבריאותו או לנוחיותו, תמיד הדיון היה כאילו מדברים על אדם אחר, צורת הנידון היה רק מהי ההלכה באדם שיש לו דין תלמיד חכם, וכיצד צריך לנהוג. וכך היה ממש בכל הדברים, מעולם לא היתה איזו הרגשה או התייחסות אישית, פגעו בי או לא פגעו בי, כיבדו אותי או לא כיבדו אותי, תמיד השיקול היה לגופו של דבר, איך צריך לנהוג במצב כזה.

ראינו עד כמה ה"אני" לא היה קיים אצלו בכלל, שלא לדבר כבר על ההרחקה המוחלטת מכל עניני ותענוגי העולם הזה, אני לא מדבר על הדירה ועל שאר הדברים, לא היה לו שום הרגשה בשום דבר של עוה"ז. הכל רק נמדד לפי התורה, מה שמותר על פי תורה ומה שאסור על פי תורה, זה היה בצורה קיצונית מאד.

זהו ת"ח - אין לו חשיבות לאף דבר מלבד התורה

נדע שמה נקרא ת"ח, מה נקרא גדול הדור - זה אדם שאין לו בעולמו אלא ד' אמות של הלכה מהבחינה הזאת שכל מה שהדבר נוגע אליו לעצמו אין לו כל חשיבות אלא רק מה שנוגע להלכה, או שנוגע לעניין אחר שצריך לדון עליו, וחוץ מזה 'ונחנו מה', וזה היה כל ההנהגה של מרן זצוק"ל.

חובת החיזוק והליכה בדרכיו

ודאי שקשה להגיע לדברים אלו וגם אי אפשר לתבוע את זה מכל אחד, אך צריך לדעת את הדברים בכדי שלא נהיה ח"ו בגדר "מתעצל בהספדו של חכם". ובאמת הרי אנחנו יודעים שהדורות הולכים יורדים, וא"כ מדוע אנחנו משבחים את התלמידי חכמים של פעם, הלא השומע יכול לצאת בהרגשה שזה לא שייך אליו, אלא שאם אנחנו לא נדע את הקצה אז ח"ו אנחנו יכולים לרדת לקצה השני. לפחות צריכים לדעת כמה אנחנו רחוקים מהקצה. ועד כמה רדיפה אחרי כל דבר חומרי ונתינת חשיבות לזה מהוה סתירה מוחלטת להצלחה בתורה. נשקיע את עצמינו במסירות נפש רק בתורה ויראת שמים ובדקדוק ההלכה, ונדע שזהו הדבר היחידי שנותן את ההצלחה, ואח"כ מגיעים לידי "זוכה לדברים הרבה" (אבות פ"ו מ"א), וזוכים לכל הדברים הנפלאים.

ציינו רק כמה דברים קטנים שכמדומני שחייבים ואפשר להתחזק בזה בדור ובמצב שאנחנו נמצאים, וידועים דברי הנצי"ב (קדמת העמק ג' אות י"א[6]) על דברי חז"ל שחזקיהו המלך אמר שכל מי שלא ילמד תורה ידקר בחרב, שואל הנצי"ב היכן מצינו חיוב מיתה על ביטול תורה, ומבאר שהבתי מדרשות הם היו המגן היחידי בפני סנחריב, וממילא מי שעורק מהצבא יהרג בחרב.

אנחנו היום במצב שח"ו לחשוב לעזוב מקור מים חיים, חובל עול מפני שמן. היה לנו מורה דרך שלא עשה שום חשבונות אחרים, לא חשבונות של ריוח והפסד, רק חשבונות של תורה. נלך בדרכו, דרך התורה והאמת, ונלך בעקבות רבותינו בדרך התורה המסורה לנו מדור דור. וד' יעזור שיהיה בלע המות לנצח ומחה ד' דמעה מעל כל פנים ונאמר אמן.

---

[6] ראה לשון הנצי"ב בעמוד נ"ג.

אדם כי ימות באהל

ברשות מרנן ורבנן, קשה לדבר במעמד כזה, קשה לדבר על רבינו הגדול זצוק"ל, אבל חזקו עלי דברי רבותי להגיד כמה מילים.

"זאת התורה אדם כי ימות באהל" – שעבוד כל הרצונות והמאוויים ללימוד התורה

כמו שאמרו כבר, הדבר שלמדנו ושראינו יום יום אצל רבינו הגדול הוא מה נקרא ואיך נראה עוסק בתורה לשמה, שאין לו בעולמו כל עיסוק אחר וכל מאווייו ורצונותיו הם אך ורק 'זאת התורה אדם כי ימות באהל', וכמו שאמר החזו"א (איגרות, ח"א ג) "ימות" זו המתת כל הרצונות, ויהיה משועבד רק לעסוק בתורה, ולעמוד על משמר התורה.

מרן רבי אהרן קוטלר (משנת רבי אהרן ח"ג עמ' קי"ח-קי"ט) ביאר את המידה שנקראת "בכל", שהמדה שנקראת 'כל' היא שאין באדם כל חסרון, והוא חי בלי רדיפת חומריות ואף הדברים שהם בדרך היתר, והביאור ב'בכל' הוא שישנו אדם שאין לו חסרון בשום צד שהוא, וכולו לה' - עד כמה ששייך בדורות הללו - שמסור לעבודת ה' כל כולו. כי באמת מצוי שאדם ילמד תורה ויעשה מעשים טובים, אבל יש לו צדדים אחרים גם כן, ואיננו כליל השלימות. כליל השלימות הוא רק זה אשר כל עיסוקו וכל טרדותיו מוקדשים לבורא לבדו. וזהו "סוף דבר הכל נשמע את האלקים ירא ואת מצוותיו שמור כי זה כל האדם" (קהלת י"ב, י"ג), 'כל האדם' הוא כפשוטו - רק זה. והאדם צריך להיות בדרגה שאין בו כלל כוחות, הרגשות ורצונות, אלא שכל כוחותיו ורצונותיו מוקדשים אך ורק לתכלית זו בלבד, ואם יש עוד חלקים באדם, אין זה 'כל'.

לכל מילה ומילה מהדברים הנ"ל ראינו דוגמה אצל רבנו הגדול, שכל הרצון שלו, וכל הזמן שלו, וכל העמל שלו, היה רק לדבר אחד, לתורה לשמה, בלי הפסק יומם ולילה לא ישבתו, ובכל רצונותיו לא היה לו שום שייכות לענייני העולם, רק לעניין עסק התורה.

בזמני מלחמה – "כל היוצא מבית המדרש ידקר בחרב"

אם רוצים להתחזק, ובזמן כזה ודאי שצריך להתחזק, הנצי"ב בסוף ההקדמה (קדמת העמק ג' אות י"א) כותב, על ד' הגמ' בסנהדרין (צ"ד א') שחזקיהו נעץ חרב בבית המדרש ואמר שכל היוצא מביהמ"ד ידקר בחרב, ובדקו ומצאו שכל תינוק ותינוקת ידעו הלכות טומאה וטהרה, ומקשה הנצי"ב היכן מצאנו חיוב מיתה על מי שיוצא מבית המדרש, אלא שהיה זה בזמן שבא סנחריב, שע"ז אומרת הגמ' שם "חובל עולו של סנחריב מפני שמנו של חזקיהו", וידע חזקיהו שלימוד התורה הוא החרב כנגד סנחריב, החרב במלחמה היה לימוד התורה, וממילא

במעמד הזכרון וסיום הש"ס המרכזי, במלאת שנה להסתלקותו, בנייני האומה י-ם

כל מי שעוזב את המלחמה דינו כמורד במלכות וידקר בחרב.[7]

וזה המצב שאנחנו נמצאים במצב של מלחמה הן מבפנים והן מבחוץ, והסכנה הגדולה והעולה על כולם היא הסכנה הרוחנית.

מה שצריך לקחת מיום גדול כזה של סיום הש"ס להעלאת זכרו וכבודו של רבינו זצוק"ל זה החיזוק בלימוד התורה ולהרגיש ש"אין לנו שיור רק התורה הזאת". שלא יהיה ח"ו רפיון בבין הזמנים, ולא בכל זמן אחר, כל העיתות שלנו צריכים להיות מוקדשים רק לעסק התורה, וכל העוזב ידקר בחרב ח"ו. צריך אך ורק להחזיק בתורה, בלי שום רפיון, כמו שראינו אצל רבינו למעלה ממאה שנה, אך ורק עמל התורה לשמה, בלי שום הפסק ובלי שום רפיון.

השמירה על כל קוצו של יו"ד

ויחד עם זה השמירה על משמרת הקודש שראינו איך שמרן זצוק"ל מרוב החשיבות שהוא ראה בלימוד התורה וקדושת התורה ועמלה, מסר את נפשו לשמור את משמרת הקודש בלא לוותר על כל קוצו של יו"ד ממש.

היה איזה מעשה בחיידר שאחד רצה לממן את ההסעות בכדי לעזור להורים, אבל אם היה עושה כך הלימודים היו מסתיימים מוקדם יותר, בחמש דקות או עשר דקות, ובאו לשאול את רבינו, שידוע שהיה שגור על לשונו והיה פוסק גם בשאלות הקשות ביותר, ועל זה הוא ענה, לבטל תשב"ר חמש דקות מלימוד התורה, זה דיני נפשות, וזה שייך לבי"ד הגדול.

ראינו מסירות נפש על כל קוצו של יו"ד, ועל תורה בטהרתה, לא להגיד לילדים בחיידר כללי זהירות בדרכים, ילדים צריכים לדעת שבחיידר באים רק ללמוד תורה, וכך היה גם

---

[7] ז"ל הנצי"ב: ידוע דחזקיהו המלך הצדיק ועמו ישעיהו הנביא נתנו נפשם להגדיל תורה בישראל כדאי' בסנהדרין דף צ"ד **שנעץ חזקיהו חרב על פתח ביהמ"ד ואמר כל מי שאינו עוסק בתורה ידקר בחרב,** ולא עוסק בלמוד קבלות שהיו בידם מכבר אלא הגדיל תורה לחקור ולהעמיק חידוש הלכות עד שנעשה הכל כשו"ע הלכה למעשה, כדאי' שם בדקו מדן ועד באר שבע ולא מצאו ע"ה מגבת ועד אנטיפרס ולא מצאו תינוק ותינוקת איש ואשה שלא היו בקיאים בהלכות טומאה וטהרה. **ודבר זה מפליא היאך מצא יחזקיהו לב לגזור כזאת שמי שאינו עוסק בתורה ידקר בחרב.** אבל הענין הוא, שידוע שבימיו היה סנחריב משחית את הארץ והי' שוטף כמה קהילות בישראל עד ירושלים, **ועיקר מלחמתן של ישראל הוא בקול תורה** כדאי' במכות די"א עומדות היו רגלנו בשעריך ירושלים, עומדות היו רגלינו שלא ימוטו במלחמה, שערי ירושלים שהיו מלאים בתורה, ואי' במדרש פ' תולדות פס"ה ששאלו את בלעם ואת אבנימוס הגרדי אם יכולין אנו להזדווג לישראל והשיבו בדקו בבתי מדרשות אם מצאתם שם תינוקות מצפצפין בקולן אי אתם יכולין להזדווג להם, שכך הבטיח להם אביהם ואמר הקול קול יעקב בזמן שהקול קול יעקב אין הידי' ידי עשו ואם לאו הידים ידי עשו, אתם יכולים להם. **ולעולם זאת על ישראל כשהיו יוצאים מלחמה היו מייחדים אנשים מוכשרים לתורה ולתפלה שיצאו עם הלוחמים לאהלי השדה ושם שננו חרב לשונם בקול תורה,** וכדאיתא במגילה דף ד' מיד וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק ואר"י שלן בעומק הלכה, וזהו המקרא כתיב במלחמת עי שנצרך יהושע לעצה ותחבולה, כמבואר במקרא, והכל הי' לצורך המלחמה כדי לשנן צור חרבם של ישרא'. וזוהי כוונת ברכת משה לזבולון שמח זבולון בצאתך [למלחמה על שדה] וישששכר באוהליך [באהלי המחנה עוסק אז התורה] עמים הר יקראו [למלחמה, וכל העומד על ההר קרוב לנצח, כידוע מכ"מ] שם יזבחו זבחי צדק [שיביאו תודה על הנצחון] כי שפע עמים ינקו [משונאיהם שהגיעו לו דרך ים ועמם שפע ים] ושפוני טמוני חול [מנחלת עצמם, או גם זה ממה שהטמינו העובדי כוכבים בבואם למלחמה בחול שעל גבול הים]. **הרי דנדרש כח התורה בימי חזקיהו לצורך מלחמתם עם סנחריב שראה שלא יחובל עול סנחריב מפני חרב לטושה ולא מפני כובד מלחמה אלא מפני חרב ישראל המיוחדת להם וכדאי' שם בסנהדרין וחבל עול מפני שמן יחובל עולו של סנחריב מפני שמנו של חזקיהו שהיה דולק בבתי כנסיות ובתי מדרשות, וא"כ שהיה צורך המלחמה הי' אפשר לגזור ע"ז כמו שאפשר למלך לגזור על כל עמו ליטול חרב למלחמה בשעת הצורך וכו'.** עכ"ל.

בנוגע בישיבות, שלא יהיה שום שינוי, בלתי לה' לבדו, וזה הדבר היחיד ששומר עלינו. אך ורק ללמוד בלי שום תערובת, בלימוד עם תערובת לא יכולים להיות ת"ח ולא 'גדולים'. וזה מה שצריך לקחת מהכינוס הזה, לדבוק בתורה יומם ולילה, ולחיות בהרגשה של "מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי".

"ונדע לעמוד על נפשינו ולהשיב מלחמה שערה בכל עוז ותעצומות"

לאור המצב שאנחנו נמצאים, נקריא דברים שאמר מרן הגאון רבי אהרן קוטלר בכנסייה הגדולה (משנת רבי אהרן ח"ד עמ' ר"פ): "דברינו הבאים מופנים כלפי אלו הניצבים נגד, שחושבים שיעלה בידם לערטל את בני ישראל מנכסיהם הרוחניים. **פנינו אינם לקטטות ואין חפצינו במריבות, שלפעמים מוטלים עלינו שלא ברצונינו, וכמו שבכל הגלויות ולאורך כל הדורות ידענו לעמוד על נפשותינו ולבצר חומותינו לבל ייבקעו, ולבל תסדק אמונתינו, כך לא פחות ניטיב לסלול דרכינו גם במדינה זו ונדע לעמוד על נפשינו ולהשיב מלחמה שערה בכל עוז ותעצומות**, גם אתם אנשי השלטון מודים ויודעים בגלוי בסתר לבכם, כי אך תודות לתורתינו ולאמונתינו נשמר רצף קיומה של אומתינו עד עתה, וגם בעתיד לא יתכן קיומה של האומה בשום אופן אחר, וממילא מופנית לעברכם מאיתנו בקשה אחת, **אל נא תפגעו בשומרי התורה, לא באופן ישיר ולא בעקיפין, אל תנסו לפורר את האומה לחלקים ולהרוס את יסוד קיומינו, אל נא תאלצונו להילחם ולריב בינינו, הניצחון במלחמה שכזו מובטח הוא מראש לצידנו".**

ה' יעזור, שבזכות המסירות נפש שאנו נלמד מרבנו, בלימוד ועסק התורה, ובעמידה על שמירת התורה בטהרתה, כמו שראינו אצל רבינו, במסירות נפש, ידעו ויבינו כולם שאין שום דרך ששייך להוציא אותנו ממקור חיותינו, כמו שאת הדגים א"א להוציא מהמים, ואם הם ידעו בוודאות והם בעז"ה יידעו שבאמת אצלינו זה החיים, ובלי זה למה לנו חיים, ממילא הם ידעו שא"א לעשות שום דבר.

ונזכה שיתקיים בנו "כי הם חיינו ואורך ימינו" עד ש"מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".

כבודה של תורה

על מה חרבה הארץ - שני עניינים בחורבן, עונש על העבירות ודבר מוכרח מחמת מצבם של עם ישראל

בחז"ל בכמה מקומות מוזכר העניין של 'על מה חרבה הארץ', וחז"ל (נדרים פ"א, ב"מ פ"ה) אומרים שלמרות שהיו עוסקים בגמילות חסדים (עי' יומא ט') ושאר כל המעלות, מ"מ חרבה הארץ על שלא ברכו בתורה תחילה. והדברים ידועים. ורואים מזה מה איבדנו - שהדבר העיקרי שבגללו באו למצב כזה של חורבן הארץ חורבן הבית, וודאי שהקב"ה לא מוותר על עבירות, הקב"ה לא מוותר על שום עבירה, אבל כשיש פגם וחיסרון בקשר עם התורה אז החורבן אינו בדווקא "עונש".

בחורבן היה שני דברים, החורבן היה "עונש" והחורבן היה "השליך משמים ארץ תפארת ישראל", שהקב"ה סילק את הכבוד שהיה לישראל במקדש עם כל הקדושה שבזה, באיכה (ב, ט) כתוב "מלכה ושריה בגוים אין תורה", את המצב הזה של סילוק השכינה מישראל אי אפשר לתלות אלא רק בחלק של הקשר לתורה. הקשר שלנו להשראת השכינה זה ע"י התורה, קודשא בריך הוא ואוריתא וישראל חד הוא, ואם יש רפיון בענין הזה של הקשר לתורה אזי הקב"ה מסלק את שכינתו.

בדומה לזה אנו מוצאים במרגלים, שמה שקבלו את העונש הגדול שיהיו במדבר מ' שנה ולא יכנסו לאר"י לא היה בדווקא מחמת העבירה, אלא שהקב"ה הבטיח להביאם לארץ עם כל המעלות שבארץ ישראל וכל הקדושה שבא"י, אך אם עם ישראל "וימאסו בארץ חמדה" (תהילים ק"ו כ"ד) אזי אינם ראויים לזכות לכל זה.

'על שלא ברכו בתורה תחילה' - דברי הרמב"ם

הרבה מאמרי חז"ל יש בענין זה. אחד הפירושים שנאמרו בדברי חז"ל שלא ברכו בתורה תחילה, - מלבד הפירוש הידוע של הר"ן בשם רבינו יונה (נדרים שם) שלא ראו את לימוד התורה כמטרה לעצמה ולימודם היה כפי שביאר הבית הלוי (פרשת משפטים) רק בשביל ידיעת המצוות, ולא העריכו את התורה כמטרה לעצמה, וזהו שלא ברכו בתורה תחילה. - אבל ברמב"ם (שו"ת הרמב"ם פאר הדור סי' מ"ב והובא בשיטמ"ק ב"מ פ"ה) יש פירוש מחודש, שהשאגת אריה (סי' כ"ד) הקשה לשיטת הרמב"ם שברכות התורה זה מדרבנן [שהרמב"ם לא מנה מצוה זו כמצוות עשה], דא"כ כיצד יתכן שעל מה שלא קיימו מצוה דרבנן של ברכה"ת נענשו בעונש חמור כ"כ, אמנם הרמב"ם מבאר ש"לא ברכו בתורה תחילה" פירושו שכיון שיש הלכה שבקריאת התורה צריך לתת לת"ח את העליה הראשונה, ואפילו אם יש כהן מעיקר

במלאת חמש שנים להסתלקותו, בבית המדרש אהל רחל מודיעין עילית

הדין נותנים לת"ח (עי' גיטין נ"ט), וכיון שלא נתנו לת"ח לברך בתורה תחילה על זה הגיע העונש. כך הרמב"ם מבאר את דברי הגמרא.

דהיינו שאם היה חסרון בכבוד של ת"ח, ולא הייתה ההבנה שת"ח הוא הדבר היותר חשוב ויותר נעלה, והוא קודם אפילו לכהן, מכיון שכך - שהיה חסר בחשיבות של כבוד התורה, בחשיבות של תורה ותלמידי חכמים - על זה אבדה הארץ.

ומבואר חידוש גדול יותר, שאם חסר ומתרפים בענין של כבוד התורה, מתרפים בענין של דביקות בתורה שבא ע"י כבוד התורה, וכמו שאומרים חז"ל (כתובות קי"א) "וכי אפשר לאדם לידבק בשכינה אלא הידבק בתלמידי חכמים", שע"י זה מתקיים הדביקות בשכינה. ואם חסר הכבוד שמגיע לת"ח שיברך בתורה ראשון הרי שזה מגלה שלא מעריכים את התלמיד חכם ואת התורה, ועל זה ח"ו מגיע החורבן.

בהסתלקות מרן זצוקללה"ה נחסר כבוד התורה בעולם ועלינו מוטל להשלים זאת

התאספנו כאן לרגל יום השנה החמישי, אני מוכרח להגיד שאני אומר "החמישי" רק בגלל שאני זוכר את התאריך, אבל באמת זה נראה מצד אחד כדבר שקרה אתמול, ומצד שני זה נראה כאילו זה היה לפני חמישים שנה, - מה שקרה שאיבדנו את מרן הגאון רבי יוסף שלום אלישיב.

ההתכנסות כאן אינה מדין הספד, הספד זה רק בתוך י"ב חודש וכתוב בהלכה שלא מספידים אחר כך. אבל זהו זמן להתעורר ולהתחזק, **ובוודאי אחרי שקרה חסרון של תורה בעם ישראל, אחרי שקרה חסרון של כבוד התורה של ת"ח, וכמו שאומרים חז"ל** (מדרש רבה ויקרא פ"כ, רש"י עקב י, ו) **שזה כמו שנשתברו הלוחות הרי שאנו צריכים להתחזק כדי לנסות להשלים את החיסרון שנוצר ע"י זה, וזאת על ידי שאנחנו, כל אחד לפי כוחותיו יתחזק בלימוד התורה, ולהתחזק בענין הזה של לתת חשיבות לתורה בעצמה.**

וכמו שאומר רבינו יונה (עי' שע"ת ח"ג אות קמ"ז) שכבוד התורה היינו להחשיב את התורה, ואין הכוונה בזה רק לכך שהלימוד לא יהיה שלא לשמה, אלא שגם כשלומדים את התורה, אלא שהמטרה היא בשביל לדעת מה לעשות אין זה התכלית של התורה, התכלית של התורה ושל לימוד התורה הוא כפי שאומר הרמב"ם (פ"י מתשובה ה"ב) ועוסק בתורה מאהבה ואוהב את האמת מפני שהוא אמת, שהאדם יודע שיש אמת אחת בעולם.

'אמת' פירושו - אם אדם אומר שעומד עכשיו בבית כנסת זה ג"כ אמת אבל זה לא 'אמת' זה 'נכון', הרי אח"כ הוא יעמוד במקום אחד, אמת פירושו דבר שיש לו קיום במציאות ולא שייך מציאות אחרת, אם אפשר אחרת זהו דבר נכון אך אינו "אמת",[8] אמת יש רק אחת, כמו שכתוב וה' אלוקיכם אמת, וכפי שהביא הרמב"ם (פ"א מיסוה"ת ה"ד), ועל התורה כתוב אמת קנה ואל תמכור (ברכות ה ע"ב "אמת זו תורה שנא' אמת קנה ואל תמכור", ע"ז צ' ע"ב), זוהי אמת,

---

[8] ז"ל המהר"ל בתפארת ישראל פי"ח: "וזה כי התורה היא תורת אמת, לא כמו שאר דברים כי עם שהוא אמת, כמו אם יאמר אחד 'ראובן הוא בבית זה' והאמת שהוא בבית, מכל מקום לא נקרא דבר זה שהוא אמת מצד עצמו, כי אפשר שלא יהיה בבית, ועם שהוא אמת דבר זה הוא במקרה, אבל האמת שהיא אמת בעצם היא תורת משה שהיא אמת בעצם, שכל דבריה הם מוכרחים ואי אפשר בענין אחר" וכו'.

וזוהי האמת היחידה שיש בעולם. הרמב"ם (ספר המצוות מ"ע ז) לגבי מה שאסור להישבע בדבר אחר חוץ מהקב"ה כותב בלשונו שאם נשבע על דבר אחר ונותן לו "אמיתת עצם" זהו אסור' כיון ש"אמיתת עצם" זהו רק הקב"ה.

הנהגותיו בכבוד התורה בצורה מופלגת

אנחנו איבדנו, ואיבדו את זה הרבה הרבה תרתי משמע, הדבר הראשון - וודאי שלא נחזור על כל הדברים המפורסמים לכל אחד ואחד על ההתמדה יומם ולילה שזה בכלל למעלה מהשגת אנוש, איך אדם יכול במשך מאה שנים תשעים שנה ללמוד בצורה כזאת. זה ממש למעלה מהשגותינו.

אבל ישנם כמה דברים שאנו יכולים ללמוד מדרכיו, דבר אחד זה החשיבות, עד כמה האדם יכול להגיע למצב - הרי אי אפשר לעשות את כל הדברים האלו וכמו שאמרנו שזה למעלה מהשגת אנוש - **אבל איך הוא בכל זאת יכל לעשות זאת, זהו וודאי מכח התורה. הוא כל כך מסר את נפשו כפשוטו על התורה, והקב"ה נותן כוחות על טבעיים בכדי שהאדם יוכל להמשיך לעמול בתורה.**

ויש כאן עוד נקודה, מה שראינו הרבה הרבה פעמים, ולא אלך ואמנה כי רוכלא, **אבל כמו שהוא בעצמו כיבד את התורה, כך הוא טרח הרבה הרבה פעמים לכבד את האחרים בגלל התורה שלהם, ולהדגיש שהוא מכבד אותם בגלל התורה, כך זה היה עשרות פעמים.** ולפעמים זה גבל ממש במסירות נפש, לפעמים היה לו הפסד על ידי זה. אבל לכבד ת"ח כפי שראוי לו זה היה ממש בנפשו, וכפי שאמרתי את הסיפורים על זה אם נספר לא נגמור אבל הדברים היו ידועים.

כשהוא דיבר על אנשים, המדד שלו היה - וודאי שראשית כל היו צריכים להיות יראי שמיים ועובדי ה', אבל המדרגה היתה לפי כמה שהוא גדול בתורה וכמה שהוא עוסק בתורה, ועל זה היה כבוד בלי גבול. ואם היה חשש רחוק מאוד שאולי היה איזשהו משהו שהתפרש כקצת פגיעה הוא היה ממש מוכן למסור את הנפש בכדי שאותו ת"ח ימחל או שיקבל כבוד במקום אחר.

מי שיודע מהי החשיבות של תורה יודע גם להחשיב את כל מי ששייך לענין הזה של כבוד התורה. וכל אחד מבין עד כמה אנו צריכים היום להתחזק בענין הזה, שבאמת נשריש בעצמינו שאין כבוד אלא תורה, ואין חיים אלא תורה, וכשאדם רוצה להידבק בתורה הוא מקבל חיים חדשים וכוחות שאין לו אם היה רוצה להתעסק בדבר אחר. והאדם רק צריך לרצות להידבק בתורה ולחיות את התורה, ואז הוא זוכה לדברים הרבה.

אין חיים אלא תורה - המעשה אותו סיפר מרן זצוק"ל על מרן האבי עזרי

זכורני, שכאשר נפטר מרן הרב שך ואמרנו הספד עליו אזי מרן זצוק"ל שלח מכתב שיקריאו שם בהספד, ואחרי שכתב את המכתב אמר שיש סיפור אחד ששמע עליו ואת זה הוא רוצה לספר. למרן זצ"ל היו על הרב שך אלפי סיפורים, על התורה שלו ועל שאר הדברים, אבל מהו הסיפור שאותו בחר מכל הסיפורים האלה? הוא סיפר את הסיפור (שהיום כבר ידוע), שהרב שך היה אצל מרן הרב מבריסק והרב מבריסק שאל קושיא ולא מצאו

תירוץ, וכעבור שעתיים בשעה מאוחרת בלילה הרב מבריסק מצא תירוץ ושלח את בנו לומר את התירוץ לרב שך, אמר לו בנו וכי כעת בשעה מאוחרת בלילה אלך אליו, הרי יתכן שכבר עלה על יצועו לשכב, אמר לו הרב מבריסק, לא, אם 'ר' לייזער' לא מצא תירוץ לא יתכן שהלך לישון, אמר לו בנו אולי כבר מצא את התירוץ והלך לישון ומחר בבוקר יבוא לומר את התירוץ, השיבו אביו, הלא הוא יודע עד כמה שאני ממתין לתירוץ, ואם היה לו תירוץ תיכף היה בא לומר לי אותו. וזה היה המעשה שבחר לספר.

הרבה פעמים חשבתי מדוע דווקא את המעשה הזה בחר לספר, וודאי זה מעשה נפלא מאוד, אלא שהמעשה הזה מסמל את הדבר הזה שאין חיים אלא תורה, וכמה חשיבות יש, ועד כמה שאי אפשר לעשות דבר אחר בזמן שעסוקים בתורה. **ההתייחסות לתורה איננה באופן שישנה איזה שהיא קושיא וכשהוא מוצא תשובה אזי 'יש תירוץ', וודאי שישנה ההרגשה שזכה לסייעתא דשמיא, אבל ההרגשה צריכה להיות שכאשר יש קושיא אי אפשר לישון.** ומהסיפור הקטן הזה רואים את גודל הדביקות ואהבת תורה, ולכן אמר לספר את המעשה הזה.

וכמובן שגם על מרן זצוק"ל נוכל לספר את הנקודה של האהבת תורה, כאשר ראינו את הלימוד שלו שהיה מתוך עמל שאין כדוגמתו.

ניצול הזמן - "לבטל חמש דקות מהלימוד אלו דיני נפשות!"

אבל אנחנו - הוא אמר שמי שרוצה ללמוד מדרכיו - אי אפשר לומר ממש בלתי אפשרי, אבל זה כמעט בלתי אפשרי - היו אלו כוחות שאיננו יכולים להבין אותם. אך חשבתי על כמה נקודות שאותם כל אחד יכול ללמוד מדרכיו.

הנקודה האחת מה הפירוש "זמן", מה הפירוש של ניצול הזמן ומה הפירוש לאבד זמן. **ההרגשה שלאבד חמש דקות של תורה זה הדבר הגרוע ביותר.**

באו פעם לשאול אותו על איזה חיידר שהיו צריכים לעשות הסעות לתלמידים, ובשביל זה היו צריכים לגמור חמש דקות קודם, ושאלו האם לעשות את זה או לא, והתשובה שלו היתה - אלו דיני נפשות, ואיני יכול לפסוק בזה. חמש דקות מהלימוד זה דיני נפשות! גם קודם ספרו מעשה בדומה לזה על חצי שעה להמשיך בלימוד, אבל כאן לא מדובר על התורה של עצמו, אלא על תורה של אחרים, - **איך אני יכול לומר ללמוד חמש דקות פחות, זה כמו שאגיד לאדם שיחתוך את האצבע.. כך הוא הסתכל על זה.**

וכך באמת צריך להסתכל על זה, כל רגע - החפץ חיים עשה את החשבון כמה אפשר להספיק בדקה אחת, אבל כל רגע ורגע שיש ביד האדם מוכרחים לנצל. איננו מדברים לנצל על חשבון הדברים שאדם מוכרח וחייב לעשות, אבל ישנם מספיק רגעים פנויים שניתן לנצלם, אצל בחורים אין מה לדבר בכלל, אבל גם אברכים שכמובן עסוקים בהרבה דברים אבל לכל אחד יש לו את הזמן שלו, בכולל צריכים ללמוד ממש בלי הפסק ולנצל כל רגע ורגע, ולהסתכל על איבוד זמן של חמש דקות כאילו איבדתי מרגלית.

והאמת היא שזה יותר מזה, הרי דוד המלך אומר בתהילים (קי"ט ע"ב) "טוב לי תורת פיך יותר מאלפי זהב וכסף". וכבר אמרו בזה שלכאורה קשה מה הפשט טוב לי תורת פיך מאלפי

זהב וכסף, וכי דוד המלך צריך לגלות לנו את הסוד שעדיף ללמוד מאשר אלפי זהב וכסף? זה דברים פשוטים, אלא שה'טוב לי תורת פיך' לא מדובר על עצם הלימוד, האם ללמוד או לא ללמוד, אלא שכאשר יהיה לי קושיא של רבי עקיבא איגר שאינני יודע לתרץ אותה **אזי טוב לי ה'תורת פיך' הזה מאלפי זהב וכסף**, לא עצם הלימוד, אלא כל רגע ורגע של לימוד, כל דבר חדש, זה "טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף". וכמו שכתוב בירושלמי (שקלים פ"א ה"ב) שראו את רבי אבהו שפניו צוהלות, וחשבו שאכל ושתה וכו', ובאו לומר זאת לרבי יוחנן, אמר להם רבי יוחנן "וודאי תוספתא עתיקתא מצא", - וודאי שהוא מצא תוספתא חדשה ומזה באה השמחה שלו. כמה שצריכים לשמוח בכל ידיעה חדשה בתורה.

הדבר שנצרך לחיזוק בזמנינו - חשיבות הזמן

ומה שקורה למעשה, ח"ו אין כוונתי לעמוד כמוכיח מפני שהכלל הראשון במוכיח זה קשוט עצמיך ואחר כך קשוט אחרים, אבל ראשית כל אצל בחורים, - בזבוז הזמן, נוצר מצב שהזמן הוא הדבר הכי קל לוותר עליו. צריך להבין שכל רגע ורגע זה חלק מהחיים, וכל חמש דקות של בזבוז זמן זה ביטול של חלק מהחיים, וכל שכן אם הזמן הזה מוקדש לתורה שלבטל את זה הוא ממש ביטול החיים של אותם הדקות.

ומזה נוצר מה שקורה בימי שישי ובשבת ובערבים ובבין הזמנים, איני רוצה לפרט - אטו כי רוכלא נילך וניזיל, איני רוצה לקטרג על הציבור, אבל גם אצל אברכים שהם אלו שחשים את הזמן, עם זאת החשיבות של כל רגע של לימוד רפוי בידנו. ויש לנו להתחזק בזה, ובדבר זה וודאי שיש ללמוד ממרן זצוק"ל.

כמה זמן? - יש אחד שמסוגל לנצל ממש את כל הכ"ד שעות ביום, ויש מי שמסוגל שמונה שעות ביום או ארבע שעות, אבל כל אחד את הזמן שיש לו ללימוד ינצל כל רגע ורגע ממש.

מסופר על החפץ חיים, שכאשר הגאון ר' נפתלי טרופ נחלה כל אחד מבחורי הישיבה הקדיש לזכותו איזה זמן של לימוד, ובאו לחפץ חיים, והח"ח חשב וחשב ובסוף מצא איזה זמן מועט שאותו הקדיש לזכותו, הח"ח הרגיש שנתינת זמן זה נתינת חלק מהחיים, אלא שעשה חשבון של חשיבות החיים שלו לעומת החיים של ר' נפתלי, והקדיש לזכותו זמן מועט. אלו מושגים של ניצול ויקרות הזמן.

העניין הזה של ניצול הזמן כאשר יש אפשרות לאדם לנצל אותו זהו אחד הדברים העיקריים בחיי האדם, וזה לא קשה לעשות את זה, לא צריך בשביל זה ללכת לישון בשתיים בלילה ושאר הדברים שקשים. הענין הזה של ניצול הזמן, וכמו שספרו מקודם שכאשר דיבר חצי שעה בלימוד ולא למד ממש אז אחרי זה השלים את החצי שעה הזאת, הענין הזה של החשיבות של הזמן, ובפרט הזמן שאפשר ללמוד בו, ולהרגיש שאם חסר חמש דקות מהזמן הזה אזי חסר חלק מהחיים, וכפי שידוע מה שאמר ר' ברוך בער שהתורה איננה החמצן של החיים אלא היא החיים בעצמם.

אספר מעשה קצר שאינו שייך כ"כ לעצם הענין אבל יש הרבה מה ללמוד ממנו, ר' ישראל סלנטר נפגש פעם עם אחד מהגדולים שבאותו הדור והשיחה כמובן עסקה בענין של לימוד המוסר, ועל כל ענין שאמר לו הגרי"ס הביא ראיה מהגמרא וכך היה כסדר במשך כל שיחתם, אמר אח"כ הגרי"ס, המוסר שלי הוא בשביל "בני תורה", בשביל התורה בעצמה לא נועד

לימוד המוסר.. אי אפשר לדבר אתו כמה דקות בלא שהוא מזכיר משהו של תורה... עכ"פ זהו הדבר שבו אנו צריכים ואפשר להתעורר, וכדאי להתעורר בזה.

בן אדם לחבירו

הדבר השני, (כמדומני שניסיתי לברור מתוך כל הדברים הנפלאים שראינו אצלו במו עינינו) זה הבן אדם לחברו. ובאמת זהו דבר שרגיל אצל הרבה גדולים שמספרים עליהם את הדברים שבהם בלטו ואת הדברים האחרים לא רואים חשיבות לספר את זה. וכמו שידוע שהחפץ חיים התפרסם בתור צדיק ושאלו את הרב מבריסק מדוע הוא לא התפרסם בתור תלמיד חכם, ואמר שהוא הצליח לעבוד להסתיר את זה, ושאלוהו מדוע התפרסם בתור צדיק, ואמר שהוא לא חשב שהוא "צדיק" וממילא לא ראה צורך להסתיר את זה.

הבן אדם לחברו אצלו היה עד קצה היכולת ממש באופן מבהיל על הרעיון, אפילו בדברים פשוטים, ואם אספר את הסיפורים על כך לא אגמור. פעם היה שהבטיח לבחור צעיר לסדר לו קידושין ביום פלוני, ולבסוף ראה שכבר הבטיח קודם לכן לסדר קידושין לאדם אחר באותו הזמן, והיה צריך להודיע לאותו בחור שאינו יכול לבוא לסדר לו קידושין, ומרן זצוק"ל לא הסתפק בלשלוח שליח להודיע לו אלא שלח שניים מחשובי מקורביו שהם בעצמם ילכו ויודיעו לו, ואמר שאם היה יכול היה בא בעצמו להודיע לו ולהסביר לו שאינו יכול לסדר אצלו קידושין כיון שכבר הבטיח לאדם אחר. וכך בכל דבר ודבר.

וכך היה ג"כ בעוד דברים דומים לזה שהראו את גודל הבן אדם לחבירו. - זה לא "חבירו" אלא תלמידיו ותלמידי תלמידיו, אבל בכל דבר ודבר עד כדי מסירות נפש.

כאשר זו שהיתה עוזרת בביתו אירסה את בנה ערך את התנאים בביתו, כמה שעות. אצלו שכל רגע ורגע היה מנוי וספור. היה בזה הכרת הטוב לאשה שעוזרת אצלו, וממילא צריך לשבת כמה שעות בתנאים. (וודאי שבזמן הזה הוא חשב בלימוד אך לא זה הנקודה). וכך עוד הרבה הרבה דברים.

ולולי דמסתפינא, זה היה וודאי דבר שהוא עבד עליו, זה לא בא לבד - לא נולדים עם תכונות כאלו, אבל וודאי שחלק גדול מזה הגיע מקדושת התורה. אדם שמקדש את עצמו בתורה ממילא כל דבר אפילו שלא שייך ממש לתורה - מה הוא רחום אף אתה רחום מה הוא חנון אף אתה חנון, שזה ג"כ מצוה בתורה, את הדברים האלה ג"כ מקבלים במידה גדושה.

דקדוק ההלכה ודקדוק המצוות עד מסירות נפש

והנקודה השלישית, (למרות שאני יודע שאני בורר כאן, איני יודע אם אוכל מתוך פסולת או אולי להיפך..), זהו דקדוק ההלכה ודקדוק המצוות עד כדי מסירות נפש ממש. מה שידוע כבר ומה שלא ידוע, על כל חשש רחוק ממש למסור את הנפש, אם זה על ישיבת סוכה, אם זה בהדלקת נרות חנוכה ואם בעוד דברים שאצלנו זה דש בעקביו. למסור את הנפש עד הסוף לדקדוק ההלכה.

כמדומני שהדברים האלה הם דברים שחסרים מאוד היום. איני מדבר על החיסרון הגדול בעצם זה שאין לנו אותו, וכמו שהגמרא אומרת (ברכות מ"ג) שתלמידי רב כשחזרו לאחר קבורתו קרעו פעם נוספת את בגדיהם על כך שאין את מי לשאול, זה נקודה נוספת. אבל שנוכל ללמוד ממנו את מה שהוא היה.

האחריות להנהגת כלל ישראל - רק מחמת שכל לימודו היה בכדי לעשות רצון השי"ת

וכן מה שראינו וזה ג"כ אחד הדברים המופלאים, שעד גיל מסוים היה במצב של ממש של 'אין לי אלא תורה' ואיני צריך להעיד על זה, אבל כאשר מרן הרב שך ביקש ממנו שינהיג את כלל ישראל לקח את זה במלא האחריות, ואלו דברים שבטוחני שמימיו לא עשה, לקרוא עיתון זה בכלל היה מעבר למושגים שלו.. אך פתאום נהיה זמן לכל דבר שחשש לו ושחשב שצריך לפעול בו.

אדם יכול להיות במצב של שקיעות בלימוד וכל רגע ורגע חשוב לו אך אם אח"כ החליט שדבר אחר יותר חשוב ומוטל עליו לעשות זאת אזי הוא עושה את זה. פעם שאלו אותו על כך ואמר שהרי אצל הרב שך ג"כ היה כך, שגם הוא עד גיל מסוים היה שקוע בלימוד עד שהוצרך להנהיג את כלל ישראל. אבל כיצד אדם מסוגל לעשות כזה שינוי? זה מעיד שלימוד התורה אצלו היה אך ורק בגלל שזה קיום רצון ה', ואם כעת נראה שרצון ה' הוא לעשות אחרת ממילא משנים את ההרגלים ועושים אחרת.

ואם נרצה ללמוד מדרכיו, אמר אדם גדול שאם רוצים לגדול ולהתקרב קצת לדרגה של מרן זצוק"ל שלא יקראו את הסיפורים עליו - שלא ינסו לחקות... אלא באמת יש לזכור את הדברים החשובים ולהתחזק בהם. ואם נתחזק בזה אזי יהיה זה עילוי נשמה גדול לרבינו מרן זצוק"ל. ושנזכה בשנה הבאה להיכתב ולהיחתם לחיים טובים.

צדיק יסוד עולם

צדיק יסוד עולם - כל העולם כולו נסמך עליו

כאשר מדברים על מרן זצוק"ל נדמה שמדברים על משהו שהיה לפני הרבה שנים, אך למעשה כאן זה לא שייך, **לא עובר אפילו יום אחד ששייך שלא לזכור את מה שקרה בפטירה של מרן.**

כתוב בגמרא (ברכות מ"ג) שתלמידי רב היו באיזה מקום אחרי הפטירה של רב והתעוררה להם שאלה בהלכות ברכת המזון ולא ידעו תשובה, ואומרת הגמ' שהם עשו עוד פעם קריעה בבגדיהם, שהרי אם היה לנו את רב היה לנו את מי לשאול ועכשיו אין את מי לשאול, ולכן עשו עוד פעם קריעה כאילו עכשיו הוא נפטר. דהיינו שבכל פעם שנזכרים שאילו היה את מי לשאול היינו שואלים ועכשיו אין את מי לשאול אזי כל פעם צריך להיזכר ולעשות קריעה חדשה.

האמת היא שאנחנו תמיד ידענו **שיש מצב שהדור כולו עומד על 'צדיק יסוד עולם'.** (עי' יומא ל"ח ב' "אפי' בשביל צדיק אחד מתקיים העולם שנא' וצדיק יסוד עולם"). **החזו"א** (איגרות, ח"ב קע"ז) כותב על ד' הגמ' שאסור לצאת מבבל לארץ אחרת כיון שזה מקום תורה, שכמו כן אסור לצאת מארץ פולין לארץ אחרת כיון ש"החסיד החפץ חיים שוכן בתוכה". הרבה גדולים וצדיקים היו בפולין אבל החזו"א אמר שמכיון שהחסיד הח"ח שוכן בה ממילא יש לזה דין של בבל וממילא אסור לצאת משם לארץ אחרת, לנו אין את הכח למדוד דברים כאלה אבל החזו"א כך כתב, **זאת אומרת שתמיד יש אחד שמרגישים שאם יש תורה וכו' וכו' הכל זה מכוחו.**

כך היה מרן זצוק"ל, ראשית כל היה ממש פוסק הדור פשוטו כמשמעו מכל העולם כולו כשהיה שאלה חמורה אז מכל העולם כולו לא היה את מי לשאול והיו שולחים תמיד אליו את השאלות. שאלות הכי חמורות היו מגיעות אליו, אם זה בעגונות ובדברים אחרים, והוא היה הכתובת היחידה, היה ג"כ את מרן הגר"ש וואזנר זצוק"ל, אבל אלו היו הכתובות היחידות שבכלל היה שייך לשאול אותם בכל התורה כולה ושיפסקו, ושיסמכו על הפסק שלהם.

רומם את הדור כולו

ויחד עם זה, בכל הזמן שהוא היה איתנו אנחנו יודעים איך שהוא רומם את כל הדור. ובמידה מסוימת כמו שאצל מרן הרב שך זצוק"ל כולם ידעו שהוא מרומם את הדור, שאם הוא נמצא בדור הרי שכל הדור הוא במצב אחר, כך היה ג"כ אצל מרן זצוק"ל.

במלאת ו' שנים להסתלקותו, בהיכל הישיבה הקדושה

מרן האבי עזרי ממש ביקש ממרן זצוק"ל שהוא ימשיך אחריו, שזהו בכלל דבר נדיר שגדול מבקש מאחד שהוא ימשיך אחריו, והסיבה לכך: הרבה פעמים אמר לי הרב שך שאומרים שהוא עושה מחלוקות, ואמר: אני עושה מחלוקות? אתם תראו מה שיהיה אחרי (...) ואז תבינו ממה מנעתי אתכם, הוא אמר את זה כמה פעמים. ולשם זה הוא דאג למנות אותו בכדי שלאחר שכבר לא יהיה איתנו אולי יהיה אפשר לדחות את הירידה בכמה שנים, ובאמת הוא היה עמוד שכולם נכנעו אליו, ראו בו משהו שאי אפשר לחלוק עליו בכלל.

אנחנו מרגישים בכל יום את החיסרון שלו וממילא אפילו שעברו שש שנים אי אפשר לשכוח ואסור לשכוח את זה.

כשמרן זצוק"ל נפטר - והרי לכאורה הוא נפטר בגיל זקנה מופלגת, וא"כ מה הצער הגדול כ"כ - אמרתי משל, שאנשים הלכו ביער והיו להם שלושה לפידים והלפיד הראשון נכבה ואח"כ השני ולאחר מכן גם השלישי, והם ישבו ובכו, שאל אותם אחד מדוע אתם בוכים, וכי חשבתם שהלפיד הזה יבער תמיד? אמרו לו אכן, אלא שחשבנו שעד שיכבה הלפיד נהיה כבר מחוץ ליער, והנה הוא כבה ועודנו בתוך היער, ועל זה אנו בוכים. כך היה וכך אמרנו אז, **השאירו אותנו 'בתוך היער', בתוך השאלות הבוערות שעומדות לפתחינו ואין לנו את מי לשאול.**

התמדתו הנוראה

מיותר בכלל לדבר על ההתמדה שלו שזה כל כך ידוע וכ"כ מפורסם, אבל **באמת זה היה התמדה בכלל לא רגילה, לא מעלמא הדין,** שאדם במשך שמונים שנה ואולי יותר קם בשעה שתיים לפנות בוקר ובכל רגע ורגע פנוי, יהיה מה שיהיה הוא הולך ללמוד בבית מדרש או לומד בבית. ואפילו כשהוא חולה ובכל מצב שהוא, וזה באמת דבר בלתי נתפס. הוא היה אדם חלש שכבר בצעירותו הרופאים אמרו שלא יחיה כ"כ הרבה שנים, היה מאוד חלש, אבל מאז חי שמונים שנה. **ובצורה כזו למד בלי להסיח דעת אפי' פעם אחת.**

אמר לי אחד מתלמידיו ששאל אותו פעם מהו השיעור של דברים בטלים? ומרן זצוק"ל לא ענה לו. וכעבור זמן כשאחד מהרשעים עלה לשלטון, בא אותו תלמיד וסיפר לו על כך, ועל כך שאותו רשע אמר שהוא יגייס את בחורי הישיבות וכו' וכו', אמר לו - זה דברים בטלים. הפשט הוא - מה זה נוגע עכשיו? כשזה יהיה למעשה נחשוב על זה, אבל עכשיו אתה סתם בא לספר חדשות? - זה דברים בטלים. הנה, נתתי לך דוגמא מה זה דברים בטלים.

כתוב במשנה באבות (פ"א ט"ו) "עשה תורתך קבע", ורגילים לפרש שהאדם יעשה שעה אחת ביום שתהיה קבועה ללימוד, אבל הרבה מפרשים אומרים שאין הכוונה בדווקא לעשות "זמן קבוע" ללימוד, אלא פירוש הדברים שבשעה שאתה לומד תרגיש שאתה קבוע על הדבר הזה, ואין לך בעולמך אלא השעה הזאת שאתה לומד ואז לא מענין אותך שום דבר אחר. זה הפשט בעשה תורתך קבע - שבשעה שאתה לומד תהיה מונח לגמרי רק בלימוד אפילו יבואו ויגידו כך וכך - עכשיו אני לומד. (עי' רש"י באבות שם "עשה תורתך קבע - שלא תהא קובע עתים לתורה אלא כל היום תעשנה עליך קבע").

ומי כמרן זצוק"ל שנהג כל ימיו בהנהגה זו, כשהיו לו משרות ועסקי ציבור הוא הרשה לעצמו לעסוק בזה, אבל בכל ענין אחר שבא לפתחו היה חי בהרגשה - עכשיו, מה הפשט?! עכשיו צריך ללמוד! כל הזמן היה לו את הרצון לדעת עוד ועוד בלי שום גבול.

ומה שיש לנו ללמוד מזה, וודאי, הוא עצמו אמר שמי שינסה לחקות אותו - ללמוד לבד כ"כ הרבה שנים זה לא שייך, אבל את החלק הזה ששייך שאדם כל כולו כל רגע ורגע יהיה רק בלימוד, כל רגע פנוי אין לו שום דבר אחר חוץ מללמוד, ואם לא יכולים לעשות את זה כל היום אבל לפחות בזמנים הקבועים ללימוד, בסדרים ובכל זמן שקבוע לאדם ללימוד אדם צריך לחיות בהרגשה שצריך שכל רגע ורע יהיה מנוצל, כל רגע ורגע ממש.

היה פעם שדיבר עם אחד חצי שעה בלימוד וכו', ואח"כ אמר שהיום הוא צריך לקום חצי שעה קודם, כיון שלדבר בלימוד זה לא ללמוד וממילא חסרה לו חצי שעה מהלימוד וצריך להשלימה. זה דוגמא לאדם שכולו תורה.

שלם במידותיו - מתוך שלימות בתורה

ישנה עוד נקודה שלפעמים כשמדברים על אדם כ"כ גדול ומדברים על ההתמדה הכל כך גדולה לפעמים לא מדגישים עד כמה שאדם ששלם בתורה הוא מושלם בכל הדברים האחרים, **האמת היא שלא שייך שיהיה אדם שלם בתורה ולא יהיה שלם בדברים האחרים, לא שייך אחרת.**

והאמת היא שמי שזכה להיות קרוב אצלו ראה שהמידות, איך שחשש כל כך שח"ו לא יצא שום חשש פגיעה באחד, היה הרבה פעמים תוכניות שלמות מה לעשות בכל מיני דברים (לאו דווקא בענייני ציבור) והיה אומר שיש לו חשבון שאולי אחד יפגע מזה, ואם אחד יפגע מזה אז אסור לעשות את זה.

"זקנה ביום דין ובחרות ביום קרב"

וודאי שכאשר עשה מלחמות קודש היו חשבונות אחרות, וודאי, האמת היא שמנהיג צריך להיות כמו שאומר רש"י (במדבר כ"ז ט"ז) "שיהא סובל כל אחד ואחד לפי דעתו", אך אדם כזה שמנהיג לא תמיד צריך להתנהג באותו צורת הנהגה, על הקב"ה נאמר שכביכול 'זקנה ביום דין ובחרות ביום קרב', כך גם מנהיג צריך לדעת שלפעמים המצוה היא להיות 'זקנה ביום דין' ולפעמים 'בחרות ביום קרב', אבל הדבר הזה שכל עוד העניין לא נוגע לעיקרי הדת או לתורה אזי לחיות בהרגשה של בן אדם לחברו - זה היה בצורה נוראה ממש.

כך ראינו את הרגשתו במידת הכרת הטוב, וכך ראינו בשאר דברים, איני רוצה להרבות בדוגמאות אבל מי שהיה קרוב אליו ראה ממש - כיצד חשב תמיד 'אולי פלוני יפגע'.

היה מעשה ששייך גם לדקדוק ההלכה וגם לבן אדם לחברו, ביום ההלוויה של בתו אחד עבד אצלו בבית לתקן משהו, והיו צריכים לשלם לו, 'ביומו תתן שכרו', וכיון שכך ממש לפני שההלוויה יצאה שלח מרן זצוק"ל אחד עם צ'ק שיתן לו. והוא שאל אותו מה זה דחוף עכשיו לפני הלוויה כל כך, אפשר לשלם גם לאחרי הלוויה וכו', אך מרן זצ"ל לא היה מוכן לשמוע, ואמר להודיע לו שההלוויה לא תצא עד שישולם לו השכר. במצב כזה הקפיד לשלם ולקיים

ביומו תתן שכרו ואפי' שהלה מחל ולא הקפיד ובאופן כזה מותר מכל מקום לא וויתר על הקיום של 'ביומו תתן שכרו'. אותו אחד לא פרע את הצ'ק בכדי שיזכור תמיד את הגדלות הזו.

דקדוק ההלכה

בעשרות דברים ראו ממש את דקדוק ההלכה אצלו, בסוף ימיו הוא היה חלש, וכידוע שהוא סבל מאד מאד על הרגליים בצורה לא רגילה ואפי' לקחת אותו לבית כנסת שהיה רחוק כעשרים מטר היו צריכים לקחת אותו בקולנועית, **אבל בחזרת הש"ץ הקפיד לעמוד, שהרי בהלכה כתוב שצריך לעמוד, אז הוא עמד עם כל הקושי הכרוך בכך.** הוא לא החמיר אם זה לא היה מעיקר ההלכה, אבל כיון שבהלכה כתוב שצריך לעמוד אז עמד. לא המציא שום 'פתרונות'.

פעם באו אליו עם ספר תורה להראות לו, ופתאום ראו שקם ממקומו, ובתחילה לא הבינו, עד ששמו לב שלרגע אחד העמידו את הס"ת, והרי אסור לשבת כשהספר תורה עומד, ולכן תיכף כשהבחין שהס"ת התרומם מעט נעמד. **כך בעשרות דוגמאות, דקדוק ההלכה עד קוצו של יו"ד. ודקדוק ההלכה לא היה אצלו בצורה של "מדקדק בהלכה", אלא כפשוטו - אם כתוב בהלכה הרי צריך לקיים עד הסוף, בלי שום אמתלאות, וזה התבטא במאות ואלפי דברים.**

היה פעם שפסק לאחד באיזה דבר, והיה זה בשבת ואח"כ הוא נזכר שלא בירר פרט מסוים ויתכן שלא פסק נכון, ואותו שואל התגורר ברמת שלמה, אז הוא שלח אחד שילך ברגל עד רמת שלמה לומר לו שהיה נקודה שהוא לא פסק נכון כיון שהיה חסר לו הפרט המסוים.

וכך היתה שימת הלב לכל דבר קטן, וזה ג"כ אחד הדברים שכ"א יכול במידה מסוימת לעשות את זה, בדבר שנוגע להלכה, אז אין שום קולא - פעם ידעו שאם אחד אומר שאסור אז מחמירים, ואילו היום אם אחד אומר שמותר אז מקילים.. פעם ידעו שאם אחד אומר שאסור אז נו, יש שאלה בהלכה ומחמירים, והיום להיפך. **ואת זה צריך ללמוד ממנו - לחפש תמיד את ההלכה הצרופה.**

וזה שלושת הדברים ביחד, אדם ששלם במידות עד כדי כך, ואיני מדבר איך שלכל אחד ואחד ענה בסבלנות, אמנם הוא ביקש שיעשו את זה בקיצור, אבל בזמן השאלה היחס היה כאילו אין לו בעולמו אלא השאלה הזאת, והכל היה בנעימות מיוחדת במינה, אינני יודע אם שייך להגיד שבח על אדם גדול כזה על העדינות שלו, אבל זה היה כך.

כל דבר מדוד ושקול

הרבה הכירו אותו וראו איך שכל דבר היה מדוד ושקול אצלו, וזהו דבר שאפשר ללמוד.

ישנו מעשה ששמעתי והוא ממש מזעזע, זה אחד הדברים שאי אפשר להבין באמת איך אדם יכול לעשות את זה, לפני כעשרים שנה הוא היה צריך לעבור ניתוח וידוע שהיה זה ניתוח מאוד מסובך והסיכויים שיצליח היו מעטים, והיו צריכים להביא רופא מיוחד מאמריקה שבכלל הסכים לעשות את הניתוח. ולפני שנכנס לניתוח הוא ביקש שיקראו

לרופא, בא הרופא אמר לו תראה, אחר כך אני לא יודע אם אוכל לומר לך תודה רבה אז אני רוצה להודות לך עכשיו. אז אדם עומד לפני ניתוח והוא יודע - כמו שאמר בעצמו - שלא יודע אם יצליח, ואומר עכשיו תודה רבה. **זה בכלל לא נתפס שאדם עומד לפני ניתוח של חיים ומוות וכך הוא נוהג, אבל אצלו היחס היה שזה לא קשור אחד לשני, זה 'צווי דינים', נכון שעומדים לפני ניתוח מסוכן אבל צריכים לעשות את הדברים האלה.** וגם כן הוא טרח לומר לרופא בכדי שלא יהיה במתח שידע שהכל תלוי בידי שמיים וזה לא תלוי בו וכו', ואת זה אמר לו כדי שלא יהיה בלחץ. לחשוב את כל הדברים האלו לפני שאדם עובר ניתוח של חיים ומות זה באמת לא נתפס בשכל אנושי.

שליטה עצמית בדרגות מופלאות

ואת זה רואים שאדם ששלם לגמרי שולט בעצמו לגמרי, השליטה עצמית שלו היתה מופלגת ביותר. בשנה אחת לפני יום הכיפורים היה שרוי במצב בריאותי מסוים והכינו לו בחדר 'שיעורים' בשביל הצום, ולמעשה היה נראה שהוא לא מתכונן לאכול, שאל אותו אחד מבני ביתו, הרי לאחרים הרב פוסק שלא לצום אפילו במצבים קלים יותר? אמר לו מרן זצוק"ל: על אחרים איני יכול לסמוך, מכיון שיתכן שגם כשיהיו בסכנה לא יאכלו, ומשום כך אני מורה להם שלא יצומו, אבל על עצמי אני יודע למדוד את מצבי בדיוק, וכשארגיש שאני מסוכן אוכל. [אך למעשה במשך כל יום הכיפורים לא אכל]. וזה אחד הדוגמאות. ומהדוגמאות האלו וודאי שאפשר הרבה ללמוד.

תורה בטהרתה - בלי כל תערובת

אבל אולי החלק החשוב ביותר (איני רוצה להעריך מה יותר חשוב ומה יותר חזק אבל) העבודה שלו במה שנוגע לתורה, **שתורה תהיה רק תורה ולא יהיה מעורב בזה שום דבר,** הלכנו פעם בנוגע לת"ת המסורה שרצו לבוא וללמד זהירות בדרכים ושאלנו אותו על כך, ואמר: **בחיידר רק לומדים, תעשו את זה אולי בזמן אחר, אבל בחיידר רק לומדים!**

פעם אחת היו צריכים לארגן הסעה בחיידר ויצא שבגלל ההסעה הזו יצטרכו לגמור חמש דקות קודם, ובאו לשאול אותו אם מותר לבטל את החמש דקות, ואמר: **'זה דיני נפשות!' ועל דיני נפשות איני יכול לפסוק. לבטל חמש דקות את כל התלמוד תורה זה דיני נפשות.** כך הוא הסתכל על כל רגע של לימוד וגם של אחד אחר, שזה דיני נפשות.

התורה היא החיים בעצמם!

ואם באמת חיים בהרגשה של כי הם חייך ואורך ימיך כפשוטו, שזה החיים בעצמם ידוע גם שמרן רבי ברוך בער שמע דרשה באיזה מקום על כך שהתורה נקראת סם חיים, ואמר שאינו מבין את מה שאומרים שהתורה היא 'סם חיים', התורה היא לא סם חיים אלא "החיים בעצמם!", מה הפשט שזה 'סם חיים'? ואמר פירוש שלם על כך. ואם חיים בתחושה הזו שמדובר על החיים בעצמם אז לא שייך להסיח דעת אפילו לרגע אחד, וכל שאר הדברים.

היה פעם אחד אצל האור שמח ושאל אותו איזה שאלה, אמר לו האור שמח שלפני ארבעים שנה כתבתי על זה ושמה למעלה נמצא הפנקס, תוריד את זה, ולמעשה מחמת רוב

השנים הכתב כבר היטשטש, ומכיון שכך אמר לו האור שמח את השטיקל תורה בעל פה, ובכל משך אותו זמן החזיק את אצבעו בגמ' בכדי לזכור היכן הוא אוחז בלימודו, אמר לו אותו שואל איני מבין הרי הרב זוכר בע"פ את מה שהוא כתב לפני ארבעים שנה, ומדוע הרב חושש שהוא ישכח איפה הוא אוחז, הקפיד עליו האור שמח ואמר: "דברי תורה שנאמר בהם התעיף בו עיניך ואיננו, ואתה שואל מדוע אני מפחד שאשכח?!". וכנראה שמי שלומד כך אזי באמת הוא זוכה לזכור את תלמודו גם כעבור ארבעים שנה. כך צריך לייקר כל דבר בתורה.

צורת הלימוד - "אמר ה' יתברך"

ישנו דבר מפליא, הרבה פעמים כשהגמרא רוצה לצייר שתי דפנות (למשל בסוכה) הגמ' אומרת 'כמין גא"ם', וגא"ם הוא אות ביוונית שצורתה היא כאות רי"ש, והקשה רבינו מנוח (הלכות סוכה ולולב פ"ד ה"ב) מדוע הגמ' נקטה כמין גא"ם ולא כמין רי"ש, ומבאר "שלא רצו לתאר באותיות הקודש שום דבר של חול, וזה מהפלגת הגדולים קדושת התורה וכבודה". תמיד התקשיתי בשאלה זו עד שראיתי את הרבינו מנוח הזה - אסור להשתמש באותיות רק בשביל ציור, צריך לדעת בכל דבר את הקדושה שבדבר.

פעם נכנס אדם אחד אל מרן זצוק"ל ושמע איך שהוא מתחיל ללמוד מסכת שבת, והתחיל כך: כתוב בתורה "ששת ימים תעשה מלאכתך וביום השביעי תשבות", ועכשיו נתחיל את ההלכות - יציאות השבת שניים שהם ארבע. כך צריך ללמוד.

מרן הרב שך היה מדגיש את זה הרבה פעמים שהרמב"ם בפירוש המשניות כאשר מתחיל לפרש דין אומר "אמר ה' יתברך", דהיינו שלא לומדים בצורה רק של "אמר רבי יהודה" ולא "כתוב בחומש" אלא "אמר ה' יתברך", צריך להרגיש כל הזמן שהדברים שלומדים אלו דברי השי"ת. ופעם אחד אמר לו תירוץ על קושיא מסוימת בגמ' והתירוץ לא מצא חן בעיניו, אמר לו: "זה אמר השי"ת?!" וכי אפשר לומר תירוץ כזה? אדם חושב שאפשר לתרץ תירוצים, אבל הרי כל מילה זה אמר השי"ת ואי אפשר לתרץ את הקושיות בכאלו תירוצים. כשחיים בהרגשה הזו שכל מילה שלומדים זה תורה וקדושה אזי מתייחסים לזה כך. ומכל הדברים האלה יש לנו ללמוד.

"מגן וחומה"

אחד הדברים החשובים זה עד כמה שהיה ממש מגן וחומה, איני רוצה להאריך בזה כ"כ, אבל כולם יודעים איך שאחרי פטירתו הדברים נפרצים ונפרצים ובאמת קשה לתאר, וכל זה החל בדיוק אחרי שהוא נפטר, רואים עד כמה שכח של צדיק אחד יכול להיות שהוא מונע את כל הדברים האלה, וברגע שהוא הולך הדברים נפרצים. וכמו שהרב שך אמר - כשאני אלך מן העולם תראו ממה הצלתי אתכם.

וזהו באמת מה שנאמר (משלי י, כ"ה) "צדיק יסוד עולם", זהו כפשוטו. כתוב בתורה (פר' שלח י"ג, כ) "היש בה עץ אם אין" ואומר רש"י (שם) "אם יש בה אדם כשר שיגין עליהם בזכותו", ואנחנו צריכים ללמוד את זה.

הגמ' (סנהדרין צ"ט ב') אומרת שמי שאומר מאי אהנו להו רבנן הוא אפיקורוס, והגמ' מבארת

שזה מכיון שכתוב מפורש בפסוק (פר' וירא י"ח, כ"ז) "ונשאתי לכל המקום בעבורם" שהקב"ה אמר לאברהם שאם יש צדיקים בסדום ימחל לכל המקום מחמתם, והיינו שצדיקים מעכבים את הפורענות, וממילא מי שלא מאמין בזה הוא אפיקורוס.

ובהרגשה הזו צריכים לחיות - שהתורה ולומדי תורה הם כפשוטו ממש ההצלה של כולם. דוד המלך ע"ה אומר בתהילים (כ"ז ג-ד) "אם תחנה עלי מחנה לא יירא לבי אם תקום עלי מלחמה בזאת אני בוטח", "אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבתי בבית ה' כל ימי חיי לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו", דהיינו מדוע איני מפחד - בגלל השבתי בבית ה', בגלל שאני רוצה שיתקיים בי שבתי בבית ה' כל ימי חיי זה המגן מכל הדברים.

א"א לדעת בשום דבר מה יקרה, ובכלל כל המצב של עם ישראל זה שלא כדרך הטבע בכלל וכל ההנהגה עם עם ישראל זה רק בזכות התורה. וצריכים להשריש את זה בעצמינו.

אם אנו נרגיש שהתורה זה החיים כפשוטו, כמו שכתוב בפסוק (פר' ראה, ל' י"ט) "ובחרת בחיים", ושואלים כולם מה זה 'ובחרת בחיים', פשיטא, וכי אם יאמרו לאדם או שתמות או שתחיה איזה טיפש לא יבחר בחיים? אך התירוץ הוא שהתורה אומרת שתבחור בחיים לא בצורה סתמית רק בגלל שזהו דבר טוב, אלא שהבחירה תהיה בצורה כזו שתדע שזה כל החיים שלך וזה כל מהות החיים שלך. כך צריך לבחור.

התחזקות בניצול הזמן

ואם שואלים במה צריך להתחזק, הנה לפעמים מזלזלים בעניין הזה של 'שמירת הזמן', ונראה שזה נהיה כאחד מהדברים הזולים ביותר. הח"ח מאריך הרבה בספרים שלו על החשיבות של כל רגע. הרב מפוניבז' סיפר שכשהיה חברותא עם רבי אלחנן וסרמן בכולל קדשים בראדין היו צריכים לאיזה ספר שהחפץ חיים הביא אותו במשנה ברורה, ורצו לעיין בו וחשבו שמסתמא אם הח"ח מביא ממנו במשנה ברורה כנראה שיש לו את הספר. באו וביקשו את הספר, אמר להם הח"ח: כשהייתי צריך את הספר השגתי אותו. שאלוהו למה הרב לא קנה את הספר? והשיב: אתם יודעים כמה זמן צריך בשביל לכתוב ספר, ובשביל הכסף צריך גם כן זמן, צריך לעבוד בכדי להשיג אותו, אין לי את הזמן לזה. אחרי שיצאו אמר הרב מפוניבז' 'כעת נחזור על השיעור ששמענו עכשיו'.. - הלימוד מהו החשיבות של זמן.

מסופר שכאשר רבי נפתלי טרופ היה חולה ארגנו שכל אחד יתנדב לזכותו איזה זמן, וזה נתן שנה וזה נתן שנתיים וכו', ובאו לחפץ חיים שינדב מזמנו ג"כ, וישב וחשב עד שאמר רגע אחד אני מוכן לתת. (אנשים לא מבינים כל כך את הסיפור הזה, אבל נראה שהחפץ חיים רצה ללמד אותם את החשיבות של זמן שלא יזלזלו בשנה ושנתיים, ושיבינו שגם רגע אחד זה הרבה זמן).

וזה דבר מאוד מאוד חשוב, כל הענין של זמן והשמירה על הזמנים זה לא איזה "לוקסוס", ובוודאי לכה"פ בזמן שנקבע ללמוד ההרגשה צריכה להיות שבשעות אלו אין לי שום דבר אחר בעולם, "עשה תורתך קבע" - כאילו השעות האלה הם לא חלק מהיום. ואם באמת אנחנו מפנימים את כל ההרגשות האלה אז וודאי שיש לנו ללמוד הרבה. והקב"ה יעזור שבאמת נתחזק ונלך בדרכים הקדושות האלה, ובזכות זה נזכה בעזר ה' לגאולה השלימה.

שקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלוקינו

שקולה מיתת צדיקים כחורבן בית אלוקינו - בכל זמן כאבילות חדשה

התכנסנו כאן להתעוררות במלאת תשע שנים לפטירת מורנו ורבנו רבן של כל בני הגולה. לפעמים יש מצב שאחרי תשע שנים צריך להזכיר לציבור שהיה גדול, אבל היום המצב הוא שלא עובר יום פשוטו כמשמעו שאנו לא מרגישים איך נראה החיים בלי מרן הרב אלישיב.

חז"ל אומרים (ר"ה י"ח ב') שקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלוקינו, אנו אוחזים כעת לפני ה'ניין טעג' (-תשעת הימים), זמן החורבן, וידוע שהאבלות על החורבן איננה אבלות ישנה, אמנם זה נחשב בחז"ל אבלות ישנה כלפי אבלות אחרת (עי' יבמות מ"ג), אך בעצם אי"ז נחשב כאבלות ישנה אלא בכל שנה ושנה שבית המקדש נשאר חרב אזי פשוטו כמשמעו אין לך יום שאין קללתו מרובה משל חבירו, ולא צריך לפרט, כל הגלויות וכל הצרות וכל הדברים שעברו על כלל ישראל ברוחניות וגשמיות, ממש כל יום ויום אין לך יום שלא היתה קללתו מרובה משל חבירו.

והנה חז"ל אומרים שמיתת תלמידי חכמים וצדיקים שקולה כחורבן בית אלוקינו, **ובאמת אנו מרגישים בכל יום את החורבן שארע בכך שמרן הרב אלישיב עזב אותנו, כאשר מאז כל יום ויום אין לך יום שאין קללתו מרובה מחבירו,** ובפרט בלימוד התורה ועסק התורה, ובכלל המצב כאן בכל הרוחניות, אנו מרגישים ממש בכל יום ויום ירידה.

זה מבהיל על הרעיון לראות זאת, כתוב (פר' שלח י"ג, כ) אם יש בה עץ אם אין - אם יש שם אחד שהוא כעץ שמיגן עליהם (רש"י שם וכ"ה בב"ב ט"ו), כשיש גדול בדור שכולם נשמעים לו אזי כל הדור נראה אחרת, וכשאין את זה אזי יש עוד ירידה ועוד ירידה ועוד ירידה, ה' ישמרנו ויצילנו.

חסרה לנו הדוגמא להיכן ניתן לשאוף

אנחנו לא צריכים לזכור ושיזכירו לנו שעכשיו עברו תשע שנים, עברו תשע שנים ובכל יום ויום ספרנו את זה. מאיזה נקודה שלא נדבר. היום הרי אחד הדברים שחסר זה ה'שאיפות' - "רוצים להיות", רוצים להיות ר' עקיבא איגר, לא חשוב מיהו הדוגמה עכ"פ "רוצים להיות".

היה לנו דוגמה למה אדם יכול לשאוף, מרן זצוק"ל לא היה האדם הבריא ביותר כבר מילדותו, אבל מה שהיה זה עמל התורה בלי סוף, כמה שנדבר לא נקיף את הכל, אבל אלו דברים ידועים, ממש כל הכ"ד שעות היו מדודות אך ורק בשביל עמל התורה, [חוץ מהזמנים

במלאת תשע שנים להסתלקותו, בהיכל בית מדרשו של מרן זצוק"ל 'תפארת בחורים' (הקראוון).

שנצרך לענות לשאלות ולעסוק בצרכי הרבים], וכך חי ונהג מאה שנה.

אם לא שראינו בעינינו לא היינו מאמינים

את כל זה ראינו בעינינו ואם לא שראינו היינו אומרים שזה לא שייך במציאות, שאדם חלש יוכל מילדות ועד זקנה ללמוד את כל התורה כולה, ובאמת כל התורה כולה, ולהיות רשכבה"ג, אם היו שואלים אותנו היינו אומרים שזה לא יכול להיות.

אבל ראינו, קטונתי מלומר, ראינו עמל ויגיעה שכולנו יודעים עד כמה שהיה זה ממש באופן שאין לשער ואין לתאר את העמל והיגיעה בכל יום ויום. ממש סופר כל דקה ועל כל דקה שעוברת הרגיש שחבל עליה.

וכשראינו אותו אזי היה זה דמות, ודאי, ידענו שאיננו יכולים להיות כמוהו, אבל היה לנו דמות למה לשאוף, מה יכול להיות, מהם המושגים של עשרים וארבע שעות ללמוד, מהם המושגים של ידיעת כל התורה, היה לנו את הדוגמה. וכשאין את הדוגמה לא יודעים להיכן לשאוף, וזוהי אחת מהסיבות של הירידה הגדולה שאנו רואים כיום.

חובת ההספק – "לומדים עשר דפים בעשר שנים..."

ברצוני להתייחס בקצרה למה שדיבר הגאון ר' מיכל (זילבר) שליט"א, כיון שזהו דבר שכולנו - ואני מעיד על כך - כולנו כואבים את זה יום יום: **איך מצד אחד רואים וראינו מהו המושג של כל התורה כולה, וא"כ איך אפשר ללמוד שתי דפים בזמן?!** והנני יודע שאני חוזר על דברים שכבר נאמרו, אך תדעו באמת שזה כואב לנו עד עומק הנפש. ועוד עושים מזה שיטה, מה שייך?! פעם ידעו שצריך לדעת ש"ס ורק אח"כ מתחילים להיות תלמיד חכם, והיום לומדים עשר דפים בעשר שנים, השם ישמרנו ויצילנו.

הרשעים נשאו ראש לעקור תורה מישראל

מלבד מה שיש את הירידה בתוכנו - הירידה מהשאיפות והגדלות בתורה ושאר הדברים, **כולנו יודעים עד כמה שיש ירידה בכלל, שהרשעים נשאו ראש ורוצים פשוטו כמשמעו - כבר לא מייפים ואומרים את זה במילים אחרות - אלא אומרים מפורש שרוצים לעקור את כל התורה כולה ואת כל היהדות, פשוטו כמשמעו. ואין לנו עומד בפרץ, אם היה לנו את הגדולים היה לנו עומד בפרץ, וגם הם היו חוששים מהם מפני שהם ידעו שכאן האמת של התורה נאמרת, אבל אין לנו.**

והדבר הזה לא התחדש היום, מי שחושב שעכשיו התחדש מצב שרוצים לעקור את הכל - כל השנים זה היה כך בלי שום יוצא מהכלל, ראיתי את כל הדרשות של מרן ר' אהרן קוטלר משנת תש"ז ואילך ובכל פעם הוא חוזר על כך שיש לנו שלטון שרוצה לעקור את הכל, **זה לא התחדש היום, אלא שכיום הם אומרים את כוונותיהם יותר בגלוי.**

חובת החיזוק בזמנים כאלו – "כל היוצא מבית המדרש ידקר בחרב"

ומה אנחנו צריכים לעשות - דברו שמהכנס הזה צריך לצאת חיזוק לתורה - **מה אנו**

צריכים לעשות בכדי להילחם במצב הנורא הזה, חז"ל אומרים (סנהדרין צ"ד) **שבזמן שבא סנחריב להלחם עם ישראל נעץ חזקיהו חרב בבית המדרש ואמר כל מי שיצא מביהמ"ד ידקר בחרב. ובדקו מדן ועד באר שבע ולא היה תינוק ותינוקת שלא ידעו בהלכות טהרות, והקשה רבנו הנצי"ב** (קדמת העמק ג' י"א) **הלא לא שמענו מעולם שעונשו של מי שיוצא מביהמ"ד הוא במיתה, וביאר שהלא היה זה בזמן שבא סנחריב, וחזקיה ידע שאין שום אפשרות בדרך הטבע להילחם כנגדו, אלא רק ע"י "חובל עולו של סנחריב מפני שמנו של חזקיהו", ואז הושיבו את כולם לעסוק בתורה מפני שידעו שרק ע"י זה יוכלו להינצל מיד סנחריב, וממילא בית המדרש הוא חזית המלחמה ומי שפורש מהחזית עונשו שידקר בחרב.**

מה אנו יכולים לעשות - יש לנו את ההזדמנות להתחזק מהכינוס הזה בכל הדרכים המופלאות למעלה מבינתנו שראינו אצל מרן זצוק"ל, שאם נפרוט את זה לפרטים זה רק יפחית, כולם יודעים את ההתמדה ושאר הדברים שהיו במרן, וא"כ יש לנו את האפשרות להתבונן ולחשוב להיכן אפשר להגיע, וגם לחשוב עד כמה אנו צריכים שיהיו לנו גדולים בתורה, שהרי בלי זה אין קיום לכלל ישראל.

החובה בזמנים אלו - למלאת את חללו של עולם בתורה בטהרתה

בדברי חז"ל ישנה הדגשה - בדקו מדן ועד באר שבע ולא מצאו 'תינוק ותינוקת' וכו', והביאור בזה כי הנה חז"ל אומרים (שבת קי"ט) אין העולם מתקיים אלא בזכות הבל פיהם של תינוקות של בין רבן, שזהו הבל פה שאין בו חטא, והקשה מרן רבי אהרן קוטלר (משנת רבי אהרן ח"ג עמ' ק"ד) שהרי זה לימוד של 'אינו מצוה ועושה' ולכאורה חשיבותו פחותה מלימוד של מצוה ועושה, וביאר שאין כוונת הדברים מצד המצוה דתלמוד תורה, אלא המדובר הוא על קיום התורה בישראל, שיהיה קיום התורה בטהרתה, צריכים שהעולם יהיה מלא בתורה, ולגבי זה אדרבה הבל שאין בו חטא הוא יותר תורה בטהרתה, ועל זה העולם מתקיים. וזהו הטעם שחזקיהו דאג בדווקא שלא יהיה "תינוק ותינוקת" שלא יעסקו בתורה, שבזמן כזה שיודעים שלימוד התורה הוא ההצלה היחידה אזי צריך שכל העולם יהיה מלא בתורה בטהרתה.

ואם נעמוד בזה אזי יתקיים בנו "כל המקבל עליו עול תורה מבטלים ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ". (אבות פ"ג מ"ה). בזמן כזה - תמיד צריכים להתחזק בתורה ובתפילה - אבל בזמן כזה אנו מחויבים יותר מתמיד, עכשיו שאנו יודעים שאין לנו שום דרך אחרת מלבד חיזוק בתורה, שבזה אם יהיה בתי מדרשות 'מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל', אם יהיה בתי מדרשות מלאים בתורה יומם ולילה בזה נוכל להינצל.

מרן ר' אהרן קוטלר אמר באחד ממשאותיו, "אני פונה למנהיגים, גם אתם בסתר לבכם יודעים שאין קיום לכלל ישראל בלא התורה, ואתם נלחמים בכל זאת, ואנו מודיעים לכם איננו מעוניינים בריב, **אבל תדעו שאם תריבו אזי נריב אתכם בכל הכוחות,** ואתם יודעים שבמלחמה כזו אנו ננצח". (ראה משנת רבי אהרן ח"ד עמ' ר"פ). במלחמה כזו של החושך כנגד האור אנו ננצח.

אם נתחזק בתורה וביראת שמיים - מגיעים עכשיו ימי בין הזמנים, וכעת בכלל זו סכנה ללכת ברחובות מכל הצדדים, עברנו שנה קשה מאוד וזה גרם גם להרבה רפיון בלימוד

התורה, וב"ה שעכשיו המצב יותר טוב, ואנו צריכים להתחזק ולהשלים את החסר, שגם בימי בין הזמנים הבתי מדרשות יהיו מלאים בלימוד התורה ובתפילה. אין לנו דבר אחר, והדבר הזה יגרום לנו שננצח כפי שאמר רבי אהרן.

והדבר הזה יגרום לנו לקיום ההבטחה "ועמדה השירה הזאת לפניו לעד כי לא תשכח מפי זרעו". והקב"ה יעזור לכולנו להתחזק.

עובדות והנהגות

במשנת מרן
זצוקללה"ה

דברי ברכה לספר "משוש דור ודור"

בדרכיו והנהגותיו בקודש של מרן זצוקללה"ה

בס"ד, יום עשירי בחדש שמרבין בו שמחה אדר הראשון תשע"ד

מכתב ידידות

בואו ונחזיק טובה גדולה ועצומה לכבוד מעלת הרב הגאון רבי אברהם בן ידינ"ע הגאון רבי בנימין רימר שליט"א נכד רבינו הגדול מרן רשכבה"ג רבי יוסף שלום אלישיב זצלה"ה אשר לשמו ולזכרו תאות נפש.

והנה הרה"ג הנ"ל זכה לחבר ספר תולדות אדם הגדול בענקים עט"ר זצ"ל ועברתי בעיון על כל אשר כתב וראיתי כי העלה על הכתב בתיאור חי ונאמן את יקר תפארתו של רבינו הגדול ואת יקר אבותיו וזקניו הגדולים אשר העניקו חמה בקומתם, ואשר בו נראה את שרשיו הגדולים של אילן רב פארות רבנו הגדול אשר זכינו לתורתו ולהנהגתו בקדושה עשרות בשנים, יחד עם תיאור חי של מסירות נפשם הנפלאה למעלה משכל אנושי של רעיתו בקודש הרבנית ע"ה ושל הדורות הקודמים, והכל באופן ברור ומדויק מפי ספרים ומפי אנשים גדולים ונאמנים, **ובודאי אשר כל הקורא ולומד בספר הזה יקבל מושג קטן על מה היא גדלות אמיתית ונוראה של הדורות הקודמים, ורבנו הגדול.**

ואי"ה עוד ידו נטוי' להראות צדיק מה פעל ותורתו הנוראה וסדר הנהגתו בקדושה. ובוודאי אשר ספר זה יהי' לתועלת גדולה ועצומה, ויהנו רבים לאורו, לראות הפירוש האמיתי בעוסק בתורה לשמה כיצד זוכה לדברים הרבה וברכת רבים עליו תבוא.

חשיבות מיוחדת נודעת לספר זה שנכתב על ידי נכדו הקרוב אליו שזכה לשמשו וללמוד מתהלוכותיו בקודש, ולהעמיד כל זה לדורות הבאים.

מנאי הכותב בשם תלמידי מרן זצלה"ה
במורא ובכבוד
ברוך שמואל הכהן דויטש

עובדות והנהגות

תורה

לא פסיק פומיה מגירסא כל ימיו

"על פי רוב אצל כל אחד מהגדולים יש נקודה מרכזית שבה הוא מיוחד וכל שאר הדברים הם נגררים מזה. אצל מרן זצוק"ל היה משהו מיוחד בעצם זה שפשוטו כמשמעו לא פסיק פומיה מגירסא בצורה בכלל לא מצויה. לא פסיק פומיה מגירסא לפעמים זה מתבטא בזמן וכו' אבל כאן זה היה פשוטו כמשמעו, כל החיים - חיים ארוכים, מגיל מאוד צעיר פשוטו כמשמעו לשבת וללמוד ולא להסיח את הדעת ממש. בצורה בלתי מובנת בכלל איך אדם יכול כך.

אצלו הענין הזה של לימוד התורה בלי הפסק היה באופן שכל דבר שבא באמצע הלימוד אם זה לא היה דבר שנצרך אזי היה מאוד מקפיד, מה הפשט להפסיק באמצע?!

היה הולך ללמוד בבית כנסת אהל שרה, וכולם ידעו שהולך ללמוד באהל שרה, והיה מסתגר שם שעות שלימות וידעו ששם אי אפשר להפריע לו, יהיה מה שיהיה".

[בדברי זכרון שנאמרו לתלמידים בישיבת קול תורה]

סדריו הקבועים בלא וויתור כהוא זה

אחת המעלות שראינו אצל מרן זצוק"ל היתה הנהגת סדריו הקבועים, לא שינה מאומה בסדריו הקבועים יהיה מה שיהיה. הסדרים הקבועים הפשט הוא מהשעה שתיים וחצי בלילה וכך כמה שעות לפני התפילה וכמה שעות אחרי התפילה וכן הלאה, ממש סדרים קבועים, קבועים על הדקה. ועל הלימוד הזה לא ויתר בשום פנים ואופן ממש, בכדי שיוותר על הסדרים או שישנה אותם היה צריך משהו ממש כעין פיקוח נפש. היה לומד בצורה מפליגה, קם לפנות בוקר בשתיים וחצי ולומד ואח"כ הניח תפילין לקראת התפילה, והיה אם נשארו כמה דקות עד שבאו לקחתו לביהכ"נ התיישב שוב ולמד בשלושת הדקות הללו. אפילו על הדקות הקפיד, כל דקה ממש.

וכשארע פעם שבמשך היום משהו השתבש וסדרים השתנו כשהיה בזה צרכים גדולים, ומתוך כך איבד חצי שעה או שעה של לימוד אזי היה קם יותר מוקדם בלילה בכדי להשלים את זה.

אחד סיפר, זהו לא דבר שאני בעצמי יודע, להגאון רבי בצלאל ז'ולטי היתה ידידות גדולה מאוד עם מרן זצוק"ל, הוא טרח לעשות אותו הרב של ירושלים וכו', הקשר שביניהם היה קשר מאוד מענין. והרב ז'ולטי הרי נפטר בפתאומיות, ממש באמצע היום היה לו התקף לב והוא נפטר, ובאו להודיע למרן שהוא נפטר, חשבו שהרי את המודעה ברחוב הוא בטח לא ראה, אבל צריך להודיע לו, וחשבו באיזה צורה להודיע ולבסוף אמרו לו. והוא אמר רגע,

זאת אומרת שיש הלוויה.. אז מה אתה חושב שצריך לעשות? ללכת להלוויה? לא הבינו אותו, ושאלו, מהם שני הצדדים פה?.. אז הוא אמר אני אומר לכם, אתמול (או היום) היה אצלי אחד שדן איתי על גט, והוא התעקש להכשיר את הגט, ושעתיים דיבר לא לעניין, וממילא חסרות לי שעתיים בקביעות שלי, ואם אלך להלוויה כיצד אשלים את השעתיים האלו? בסופו של דבר נודע לאותו אחד שבאותו לילה מרן זצוק"ל קם במקום בשעה שהיה רגיל - בשתיים וחצי - בשעה שתים עשרה וחצי, בכדי להשלים את השעות שחסרו לו.

ומה היה הביטול תורה? - שהיה צריך להתווכח עם אחד בלימוד שהגט פסול ושלא יתעקש להכשיר. [באמת היה זה הנהגה מאוד מיוחדת שהיתה אצלו, אי אפשר להגיד שיש הרבה גדולים שזו היתה ההנהגה שלהם].

וכך המשיך במשך עשרות עשרות בשנים, וזה באמת אחד הפלאים, כשאפילו בשנים המאוחרות שבטבע על פי הרוב אדם שלומד כ"כ הרבה שנים אזי בשנים המאוחרות הגוף נחלש, ובסופו של דבר גם הדברים האלה נחלשים, כמה אפשר לדרוש מהגוף, אבל (ככל שידוע לי) אצל מרן זצוק"ל הסדרים לא השתנו עד החודשים האחרונים ממש. כשאי אפשר אי אפשר, אבל כל זמן שהיה אפשר לא השתנה כלום. הקביעות, תמיד בזמן שקבע את סדריו ישב ולמד.

בשנים האחרונות בא אליו אחד ועיכב אותו על ענין מסוים עשרים דקות, ואח"כ התנצל שעיכב אותו 'עשרים דקות', אמר לו מרן זצוק"ל 'ניין, צוויי און צוואנציג מינוט', (-עשרים ושתים דקות), לקחת ממני עוד שתי דקות...

[בדברי זכרון שנאמרו לתלמידים בישיבת קול תורה]

הלימוד לבד היה מתוך קושי עצום עד שלבסוף זכה לסייעתא דשמיא

הנקודה הזאת של ללמוד שעות, שעות על גבי שעות ברציפות, ולא שזה היה קל, אני יודע שראש ישיבה חשוב מאוד בא אליו ואמר לו שהוא רוצה לעזוב את הישיבה, הוא רואה שהישיבה גוזלת לו הרבה זמן והוא רוצה לעזוב ולשבת לבד וללמוד - מתי הוא יספיק לעבור על הש"ס בבלי וירושלמי. אמר לו מרן - אתה לא תחזיק מעמד, יום יומיים שלוש וכבר לא תחזיק מעמד, אני אומר לך על עצמי שבתחילה זה היה קשה לי ביותר, כעבור חצי שעה כבר הרגשתי שאני חייב לצאת להתאוורר, ודחיתי את זה לעוד רבע שעה, וכך כל הזמן דחיתי את זה בעוד רבע שעה ועוד רבע שעה, עד שאחרי הרבה זמן שהצלחתי להתמיד בלימודי קיבלתי סייעתא דשמיא שאני יוכל לעשות את זה, אבל אתה לא תצליח, אני מבטיח לך שאתה לא תצליח, אי אפשר לשבת ללמוד לבד בגירסא. זאת אומרת שזה לא הלך לו בקלות, אבל הוא עשה את זה, עד שזכה לסיעתא דשמיא.

[בדברי זכרון שנאמרו לתלמידים בישיבת קול תורה]

כח הזכרון – התעיף בו עיניך ואיננו

שאל אותו פעם אחד איך אפשר לזכור כל כך הרבה. ותשובתו היתה: "כשלא מסיחים דעת", אם לא מסיחים דעת מהלימוד אזי זוכרים, שאל אותו מהי הסחת דעת, אמר לו אתה

יודע שכתוב בגמרא (ברכות ה) התעיף עיניך בו ואיננו - אין עוף אלא תורה, שהתורה מסתלקת בהרף עין, ומצמץ מעט את עיניו ואמר: זהו השיעור של היסח הדעת מהתורה.

[מרשימות תלמידים]

ידיעת כל התורה

מרן זצוק"ל לא היה מהאנשים שאוהבים להראות את הידיעות שלהם, יש אנשים, אפי' אנשים גדולים, שכששואלים אותם הם מיד הם מתחילים לזרוק ידיעות, כן זה כתוב פה וכתוב פה, אבל אצלו הכל היה בדרך אגב, דברו אותו ואמר כן, אתה מתכוין לזה - זה כתוב שם ושם. הכל יצא בדרך אגב ולא בצורה שהאדם מראה את ידיעותיו.

הידיעה שלו היתה ממש מדהימה - מי מדבר בכלל על בבלי וירושלמי, ע"ז לא מדברים בכלל, אבל בכל מקצועות התורה, גם בתשובות - אינני יודע אם ידע מאות ספרי תשובות או יותר, איני רוצה לדבר בגוזמאות אבל לכה"פ מאות ספרי תשובות ידע מתחילה ועד סוף, על תשובות של ראשונים אין מה לדבר, אך ג"כ תשובות מהרש"ם ואבני נזר, ותשובות חתם סופר, אין מה לדבר בכלל. ממש הכל.

במידה מסוימת אפילו על חתנו הגאון האדיר רבי חיים קנייבסקי (שליט"א) [זצוק"ל] שלא אני הוא זה שצריך לדבר על הבקיאות שלו, אבל עד שהוא הוציא את הדרך אמונה אזי מרן זצוק"ל לא התפעל כל כך מכל זה, 'טוב, הוא זוכר'.. (כמו שאומרים 'זה דבר קטן'), הוא לא התפעל כ"כ. ושמעתי מהרבנית שכשהוא הוציא את הדרך אמונה אז אמר מרן שעכשיו הוא מבין מה שהחזון איש אמר לו שהוא מביא את ה"רוגטשובער" הביתה - בקיאות של הרוגטשובער. אבל עד שהוא הוציא את הדרך אמונה הוא לא התפעל כ"כ מכל הסיפורים. - הוא פשוט מדד את זה עם עצמו, ולכן לא התפעל כל כך...

כך היה הזכרון והידיעה שלו בכל הפרטים, גם בהנהגות מגדולי ישראל - כשהיה נוגע למעשה פתאום יכלו לשמוע ספורים ועובדות והנהגות וכדו'.

[בדברים שנאמרו לתלמידים בישיבת קול תורה]

כח הזיכרון הוקדש כולו ללימוד התורה – מה שלא נגע לתורה לא זכר

הזיכרון אצלו היה מופלא, מדברים על סוג זיכרון כזה שהיה יכול לחזור לאחד על מה שדיבר בבר מצוה לפני שבעים שנה או לפני שישים שנה. אך כל זה היה אך ורק באם הדבר היה נוגע ללימוד, אם זה לא נגע ללימוד גם בשעת מעשה לא שם לב, אם היו שואלים אותו מי היה אתמול בחופה שהיה בה, לא ידע להגיד, לא מי ישב לפניו ולא לידו, לא שם לב לזה, אלא אם כן זה היה נוגע למעשה.

פעם היה מרן זצוק"ל בביקור אצל אחד שגר במקום סמוך על יד ביתו, וכשיצא משם ביקש שילוו אותו לביתו, שאלו אותו מה קרה? ואמר שהוא לא יודע את הדרך, - אפי' ממרחק של חצי רחוב לא ידע איך מגיעים. פעם הוא ירד בטעות מהאוטובוס בתחנה אחת לפני התחנה הסמוכה לביתו ושאל את האנשים שהיו שם איך מגיעים למאה שערים.

כל דבר שלא היה נוגע לא שם לב לשום דבר, אבל מה שהיה נוגע ללימוד זכר הכל. פשוט לא היה לו בעולם דבר אחר, אמנם עסק בעשרות או מאות דברים אחרים אבל המרכז היה הלימוד.

[בדברי זכרון שנאמרו לתלמידים בישיבת קול תורה]

"איש כפי מהללו" - שיבח את מרן האבי עזרי על שהיה 'מונח בלימוד'

כאשר נפטר מרן האבי עזרי נערך הספד גדול כאן בירושלם, ומרן זצוק"ל כתב מכתב וביקש שאני אקרא את המכתב, ומה הסיפור שהוא ביקש לספר על הרב שך - הוא הכיר את הרב שך לפני ולפנים משנים קודמות, מכל הצדדים - אבל מה הסיפור שהוא ביקש שאני אומר בהספד? הסיפור שהוא אחז שזה 'הסיפור' על הרב שך - שפעם אחת הרב שך היה אצל הרב מבריסק והרב מבריסק שאל איזו קושיא ולא מצאו תירוץ, והוא הלך לביתו בלי תירוץ, - מה לעשות לא היה תירוץ. - לאחר זמן היה לרב מבריסק תירוץ, והוא שלח את הבן שלו לקרוא ל'ר' ליזר' (כך קראו אז לרב שך) בכדי להגיד לו את התירוץ על הקושיא, וזה היה שעה מאוחרת בלילה, אמר לו בנו שמסתמא הוא כבר הלך לישון וכדו', אמר לו הרב מבריסק, תבין, ר' ליזר כל זמן שלא יהיה תירוץ על הקושיא הוא לא ילך לישון.. וכך היה שהלך הבן לביתו של הרב שך וראה שהאור דלוק, ונכנס וקרא לו לבית הרב מבריסק (או שאמר לו את התירוץ במקום), וכעבור חצי שעה הוא ראה שהאור נכבה שם.

את הסיפור הזה הוא ביקש לספר על הרב שך, מכל הסיפורים על הרב שך הנקודה הזו היתה הכי חשובה בעיניו, שכאשר הוא שמע קושיא הוא לא יכל להסיח את הדעת עד שיהיה תירוץ, ושהרב מבריסק ידע שמוכרח להיות כך. רואים במה גדול אחד משבח את הגדול השני, ולמרות שידע את כל שאר השבחים, - "איש כפי מהללו".[9] אצלו זו היתה הנקודה - לשבח אחד על כך שהוא מונח בלימוד.

[בדברי זכרון שנאמרו לתלמידים בישיבת קול תורה]

ידיעת חכמת הקבלה

באחד הפעמים שח רבנו שליט"א בדבר ידיעת חכמת הקבלה של מרן זצוק"ל ואמר, כי פעם נכנס לביתו ולא היה זה בזמן קבלת קהל, וראה אותו לומד בספר 'עץ חיים'. להשלמת הדברים יש להביא את ששח רבנו שליט"א שמרן הרב שך זיע"א אמר לו שלא היה 'גדול' בליטא שלא ידע קבלה.

[רשימות תלמידים]

---

[9] ז"ל רבינו יונה בשערי תשובה ח"ג קמ"ח: "ונאמר (משלי כז כא) "מצרף לכסף וכור לזהב ואיש לפי מהללו", פירושו מעלות האדם לפי מה שיהלל, אם הוא משבח המעשים הטובים והחכמים והצדיקים תדע ובחנת כי איש טוב הוא ושרש הצדק נמצא בו, כי לא ימצא את לבו רק לשבח את הטוב והטובים תמיד בכל דבריו ולגנות את העבירות ולהבזות בעליהן שהן מבלי מאוס ברע ובחור בטוב. ואם יתכן כי יש בידו עונות נסתרים אבל מאוהבי צדק הוא ולו שרש בבחירה והוא מעדת מכבדי ה', והמשבח מעשים מגונים או מהלל רשעים הוא הרשע הגמור והמחלל את עבודת השם יתברך". עכ"ל.

הסיבה שלא יוצאים היום תלמידי חכמים

פעם נשאל מרן זצוק"ל מדוע לא יוצאים היום גדולים כמו פעם, והשיב שאחרים תולים את זה בכל מיני סיבות אבל אני אומר שפעם גם כשגמרו ללמוד לא הלכו להתעסק בשטויות, הלכו לאכול או לישון והמשיכו ללמוד, והיום כשסוגרים את הגמרא מתעסקים בדברים אחרים ובשטויות, וזה הגורם שלא יכולים לצאת תלמידי חכמים. הוא תלה את זה בזה. צריך ללמוד פשוט בלי הפסק ובלי היסח הדעת.

[בדברי זכרון שנאמרו לתלמידים בישיבת קול תורה]

שמיעת חדשות - היפך הבן תורה

בתשובה לשאלה האם שייך להיות היום בן תורה, כשבד בבד מסביב זורמת כל האינפורמציה בשלל צורותיה, ע"י קוים ושמועות השיב מרן שליט"א ואמר: "צריך לומר בבירור, אם בזמנו אמר מרן זצוק"ל, **כי מי שמתחבר לקווי נייעס איננו ראוי להיקרא בן תורה**, היום כבר אפשר לומר שספק אם הוא יכול להקרא אדם חרדי.

ים הרכילות שזורם שם, מידע פרטי של בני אדם שדולף החוצה, ועל כולם שילוח המדנים בין אנשים וקבוצות, סכסכנות לשם סכסכנות, משחיתה את הנפש לעומק. זה אסון לדור שלנו. מי שרוצה לגדול, מוכרח לנתק עצמו מכל אותם מפריעים נוראים".

[בשיחה שנערכה במעונו עבור בטאון עולם התורה, לקראת חג מתן תורתנו, תשע"ח]

על השמטת מילים מדברי הרמב"ם

בעבר נדפס בעיתון י.נ. מכתב רבנו שליט"א (תחת השם ב. הכהן), והדברים הונחו קודם פרסומם על שולחנו של מרן זצוק"ל שתמך בפרסום.

תוכן המכתב היה על כך שהשמיטו ברמב"ם מהדורת רש"פ בפ"ה מהלכות יסודי התורה סוף הלכה ד' את מה שנדפס בכל דפוסי הרמב"ם במשך מאות שנים, "אבל אם יכול למלט נפשו ולברוח מתחת יד המלך הרשע ואינו עושה הנה הוא ככלב שב על קיאו והוא נקרא עובד עבודת כוכבים במזיד והוא נטרד מן העולם הבא ויורד למדרגה התחתונה של גיהנם". ולא שתו ליבם לזה שהדבר הובא בשם הרמב"ם ביד החזקה בספרי גדולי הראשונים, כגון בשו"ת הריב"ש (סי' קע"א) ובתשב"ץ (ח"א סי' ס"ג) ובעוד ראשונים, והם השמיטו הדברים על פי איזה כתב יד שהיה בידם. וב"ה שלכה"פ השאירו לנו שריד כמעט בציון לדברים בשנויי נוסחאות.

גמרות "שוטנשטיין" - "עת לעשות לה'"

בשנת תשמ"ט כתב מרן האבי עזרי זצוק"ל קול קורא להרחיק את ספרי שטיינזלץ, ובכללם ספרו "תלמוד המבואר" ו"תלמוד לכל", כשאל מכתב זה הצטרף מרן זצוק"ל (הדברים נדפסו בכתבוני לדורות אגרת נ"ו).

וזה לשון מכתב מרן האבי עזרי זצוק"ל:

בס"ד יום ו' עש"ק לסדר הנני נותן לו את בריתי שלו' התשמ"ט

למעלת כבוד הרבנים הגאונים גדולי תורה ויראה וכל אנשי התורה אשר חונכו וקלטו בהישיבות שלמדו דעת תורה ויראת שמים, ה' עליהם יחי'.

צר לי מאד, צר לי מאד, אף כי יודע אני מך ערכי אבל ליבי בוער בקרבי והשקט לא אוכל ואני מוכרח לכתוב דברים היוצאים מן הלב על הסכנה העומדת ח"ו לקעקע את יסוד היסודות של כלל ישראל אשר כל אמונת עם ישראל בנוי' על זה, והוא שהתורה שבעל פה קדושתה ממש כתורה שבכתב ושניהם ניתנו למשה בסיני מפי הגבורה וכל כולה תורה היא כמו שאמרו בגיטין ס' ולא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שבע"פ, ובזה לא הי' שום אדם בשם ישראל יכונה מפקפק בזה וכל יהודי שלמד גמרא בבית המדרש בחברת ש"ס שהי' נמצא בכל עיר ועיר ידע שלומד תורה שניתנה למשה מסיני והתנאים והאמוראים כמלאכי צבא-ות שאנו יודעים ומאמינים שהקטן שבהם הי' ביכולתו להחיות מתים, ואנחנו יתמי דיתמי בדור שאפילו כחמורו של ר' פנחס בן יאיר לא דמינו, דור שהשתיקה יפה לו, וח"ו אף אחד לא העיז להטיל כל ביקורת כל שהוא לאחר חתימת התלמוד על ידי רבינא ורב אשי, ומינה נפקא קדושת עם ישראל בכל מקום על ידי קדושת התורה וזה הי' הגורם היחידי לקיום כלל ישראל מאז היה לגוי במעמד הר סיני.

ומה כואב הלב לראות כבלע את הקודש מאחד המתחכם בעצת היצר לכתוב פירוש לגמרא המתקרא בשם התלמוד המבואר והמנוקד ולהכניס פנימה ביאורים שונים כאילו להקל על הלימוד של הגמ'. ובאמת שעל ידי לימוד זה סר כל זיק של קדושה ואמונה שמעמיד הש"ס כספר חוקים וכחכמת הגויים רח"ל, ופשוט שבדרך זה יגרם ח"ו שכחת התורה, ואל יטעון מי שטוען שעי"ז יתמעטו הלומדים - כי מחובתינו לשמור על פך שמן הטהור בטהרתה ולא על הריבוי האינו טהור, ומעט מן האור דוחה הרבה מן החושך.

ותדעו כי עד מלפני כמה שבועות לא ידעתי מכל זה וכשראיתי כמה מחיבוריו דוגמת ספר אישים במקרא ונשים במקרא וכו' וכן חיבורו התלמוד לכל נזדעזעתי, ואומר אני בלב שלם שיש בהם דברי מינות ואפיקורסות וחילול כבוד התורה, ומעיז לדבר בזלזול נורא על האבות הקדושים התנאים והאמוראים אשר אין לנו כלל תפיסה בגודל מדריגתם והשגתם וצר לי מאד שאני צריך לזעוק אבל לדעתי ספריו צריכים גניזה ואסור ללמוד ולעיין בהם ולהכניסם לביהמ"ד.

והירא דבר ה' ישמור נפשו מלהחזיקם בביתו.

הכותב בדמע למען כבוד השי"ת ותורתו, אלעזר מנחם שך

אל מכתב זה הצטרף מרן זצוק"ל וכתב בזה"ל:

ב"ה מוצש"ק דברים תשמ"ט

הואיל ובחוברות "תלמוד לכל" ו"דמויות במקרא" ישנם דברים נוראים של זלזול באבות הקדושים וברבותינו התנאים והאמוראים ופגיעה ביסודות תושבע"פ, הרי מן הדין כל ספריו של אותו מחבר בחזקת איסור הם עומדים.

לכן הנני מצטרף לדעת גדולי ישראל שליט"א שהוציאו איסור על ספריו.

וע"ז באעה"ח, יוסף שלו' אלישיב

ואמר רבנו שליט"א כי מכתב ברכתו והסכמתו של מרן זצוק"ל לש"ס "שוטנשטין", נכתב מחמת התנגדותו לש"ס שטיזנלץ, שע"י הש"ס "שוטנשטיין" ימנעו מלהשתמש בש"ס זה.

ואכן מרן זצוק"ל ציין לזה במכתב ברכתו לש"ס "שוטנשטיין" שנכתב בחודש ניסן תשנ"ו שבו כתב:

"...אכן כבר מילתי אמורה כאשר עלה במחשבתם של ר' ... ור' ... הנ"ל לתרגם מסכתות לאנגלית שאני רואה בזה משום עת לעשות לד', כי כמה תרגומים מסתובבים בשוקא שחוברו ע"י אנשים שאינם יודעים את ערך קדושת התלמוד ושומר נפשו ירחק מהם, וכדי שלא יגררו אבתרייהו מן הצורך הוא לחבר תרגום ע"י יראי ד' היודעים כי במלאכת הקודש המה עושים. אותו הנימוק שייך גם בנוגע לתרגום ללה"ק כי גם בזה נפוץ תרגום על כמה מסכתות שאין רוח חכמים נוחה ממנו", וכו'.

[רשימות תלמידים]

על גמרות "ש"ס לובלין"

עם לידת הרעיון להדפסת גמרות הש"ס לובלין, (בש"ס זה סוכם תמצית דברי הראשונים והאחרונים על הסוגיא בצורה נלווית לדף הגמרא), נכנס רבנו שליט"א קמיה מרן זצוק"ל, מרן זצוק"ל התפעל עד מאד מהיצירה החדשה, והתבטא עליה כי היא תרחיב את גבולות התורה בכמות ובאיכות.

[מוסף שב"ק סוכות תשס"ח]

גאון ההוראה

מקצת הוראות בהלכה ממרן זצוק"ל שנשמעו מפי רבנו שליט"א

בענין יום צום לנוסע ממקום למקום ומתווספים לו שעות

...אלא דאיכא למישדי נרגא דלכאורה גם בחל בער"ש כיון דאינו יכול להשלים הצום יהא זה כחל בשבת דאמרי' דכיון דאינו יכול להשלים נחשב צום שלא שקעה עליו חמה, אמנם להסוברים דביצא לחו"ל אזלי' בתר מקום שיצא משם א"כ הכא הרי משכח"ל שיגמור כל הצום ולא יכנס מעונה, וכגון מי שיצא בעשרה בטבת [שחל ביום ו'] לחו"ל ובשעה שהוא שקיעת החמה בארץ ישראל כבר מסתיים הצום לגביה ואכתי לא נכנס שבת.

וכך הוה עובדא בדידי שנסעתי לחו"ל בי' בטבת ובשעת צאת הצום בא"י הייתי אמור להיות במטוס ושאלתי קמיה מרן זצוק"ל אם אפשר לאכול כשעת צאת הצום בארץ ישראל, ואמר שבשעת הדחק אפשר לאכול.

[דברים שנאמרו ב'הדרן' לסיום הש"ס בבית שמש, טבת תש"פ]

הפרשת תרו"מ כשעדיין לא זכה בהם בעל החנות

אמר רבנו שליט"א, ששאל למרן זצוק"ל אודות הנהוג בוועדי הכשרות, שלא נותנים לבעל החנות להכניס את הפירות וירקות לתוך חנותו עד שיעשרם המשגיח, ולכאו' כיון שעדין לא הכניסם בעל החנות לחנותו לא זכה בהם, וכיצד יעשרם המשגיח, והרי הוא מעשר מדין שליח, וכל שלא זכה בהם בעל החנות כיצד יהיה שלוחו, ואמר מרן כי אכן זו בעיה קשה ויש לדון על פתרון. ועורר רבנו לפניו דשמא יש לומר שבעל החנות קנה הפירות אף קודם כניסתם לחנות מדין סיטומתא, היות וכך הוא הדרך לגמור את העסקה, שבעל הפירות מביא את הדברים ומניחם חוץ לחנות, ואמר מרן שא"א לדון בכל דבר לעשותו סיטומתא.

[מרשימות א' התלמידים]

בגדר שותפות

...ולפי"ז נראה הביאור במחלוקת רש"י (גיטין מ"ז) והרמב"ם (פ"א מתרומות ה"כ) שסוברים שכל חיטה וחיטה חציה של ישראל וחציה של העכו"ם, והתוס' (גיטין שם) שסוברים שהפירות חצים של העכו"ם וחצים של הישראל, אך לא ידוע כמה מחלקו של הישראל הוא משלו וכמה משל העכו"ם, דלכו"ע בשעת השותפות, קודם החלוקה, הרי כל קלח וקלח הוא של שניהם, וכמש"ב, אלא דבזה פליגי, דרש"י והרמב"ם ס"ל דלמ"ד אין ברירה הכוונה שלא חל שום בירור ע"י חלוקת השותפות, וכיון שכשהיו בשותפות היו שותפים בכל קלח וקלח, ס"ל שגם לאחר החלוקה כיון שאין ברירה לא חל שום דבר, ועדיין הם כשותפים בכל קלח וקלח, אבל שיטת התוס' שגם למ"ד אין ברירה חלה החלוקה על

השותפות, ומעתה יש חלק שהוא של העכו"ם ויש חלק שהוא של הישראל, אלא שלא מתברר ע"י החלוקה כמה הגיע ליד כל אחד מחלקו, ויכול להיות שהגיע ליד הישראל פירות שהם מחלקו של העכו"ם....

...עכ"פ המורם מכל האמור שנראה לומר שגם התוס' מודים לזה דקודם חלוקה הרי הם שותפים בכל קלח וקלח וודאי שאפשר לעשר מיניה וביה, וכן בשותפות של ישראל ועכו"ם יש היום בשעת השותפות חצי של הישראל שגדל בחיוב וחצי של העכו"ם שגדל בפטור.

וכן שמעתי ממרן הגרי"ש אלישיב (שליט"א) [זצוק"ל], דשותף שלקח שתי פרוטות מהרכוש המשותף לו ולחבירו וקידש בהם אשה היא ודאי מקודשת, שפרוטה אחת ודאי של המקדש היא.

[מתוך שיעור בענין שותפות ישראל ועכו"ם לענין תרו"מ, בבית המדרש להלכה בהתיישבות, ונדפס בקובץ הליכות שדה 168]

החזרת כסף למוסדות המדינה כשניתן בטעות

פעם אמר רבנו שליט"א למרן זצוק"ל שקיבל כסף בטעות מביטוח לאומי, ושאל האם צריך להחזיר, תמה מרן: להחזיר?!

[רשימות תלמידים]

כתיבת שמות בכתובה ובגט

בדבר אשה ששמה 'פרומה לאה', והיא עצמה כותבת שם 'פרומה' עם ה"א אמנם השם המקורי באידיש נכתב 'פרומא' באל"ף, אמר רבנו שליט"א שמרן זצוק"ל מורה לכתוב כפי שהאדם כותב את שמו, וביאר דכתובה שונה מגט כיון דכתובה אינה אלא שטר קנין וממון ובזה אזלינן בתר חתימת וכתיבת בעל השם עצמו.

[רשימות תלמידים]

נתינת כספי צדקה לת"ת ולחינוך הבנות

שאלו פעם את הרב אלישיב והרב שך על אחד שרוצה לתת צדקה ושואל לאיזה דבר לתת, ושניהם ענו שיתן בשביל תינוקות של בית רבן. והיום גם בהלכה מחשיבים חינוך בנות כתינוקות של בית רבן, מכיון שאם לא יהיה בנות ראויות לא יהיה אף בחור ישיבה.

[בכינוס למען בית יעקב בנוה יעקב י-ם קיץ תשע"ט]

אודות ה"היתר" מכירה

"פעם אחת ישבתי אצל מרן זצוק"ל, וישבו אצלו עוד כמה אנשים ואמרו לו שהיה רב אחד (מהדור הקודם) שכתב תשובה בדבר ההיתר מכירה ובקשו להדפיס את דבריו, ואני מנעתי מהם מלהדפיס זאת, ושאל אותי מרן אם אכן נכון הדבר, ואמרתי שאותו אחד כתב תשובה בנוגע להיתר שכתב בשעתו מרן הגרי"א ספקטור, וכתב שם שהוא כותב זאת בתנאי שמרן הגרח"ע יסכים איתו, וממילא אמרתי שלא להדפיס את זה, אמר לי מרן, ס'איז גוט,

רבי יצחק אלחנן כשכתב היתר היה זה על מכירה אמיתית, ואילו כיום מה שעושים הוא ממש ליצנות!"

[במעמד הקבלת פני רבו ברגל, מוצאי יו"ט ראשון דסוכות תשפ"ב]

בדבר מי שעצביו מתוחים (נערווין)

מרן זצוק"ל הורה לא' שראהו מתפלל עם 'נערווין' - שיפסיק להתפלל למשך זמן מסויים, כשתמהו בפניו, איך אפשר להורות שלא להתפלל, אמר, אתם לא רואים שגם היום הוא לא מתפלל? אם הוא יפסיק תקופה, זה ירפא אותו.

[רשימות תלמידים]

בדיקות אולטרא סאונד לעובר

דעת מרן זצוק"ל שאף שמקובל אצלינו שאין עורכים בדיקת האולטרא סאונד לבדוק האם העובר בן או בת, במקרה מסוים שהיה צורך בידיעה זו מחמת שהיה בזה נפק"מ לחילול שבת, הורה מרן לבדוק.

[רשימות תלמידים]

הנהגותיו בהוראת ההלכה

לעצמו החמיר בהרבה דברים

כשהיה קם בבוקר היו צריכים להכין לו קפה, (מיד לאחר התפילה כבר היו שואלים אותו שאלות בהלכה ולא יכול היה לשתות), והרבנית היתה קמה באותה שעה בכדי להכין לו, והאמת היא שהוא רצה לשתות דווקא לפני עלות השחר, אמנם מותר לשתות לפני התפילה אך הוא היה שותה לפני, ומסתבר שהוא ג"כ סבר שמותר אבל החמיר לעצמו.

היה פעם שבא אחד לשאול אותו על איזה הכשר, והשיב לו שזהו הכשר טוב מאוד ואפשר לסמוך עליו, הלה המשיך ושאל (הוא היה קצת עקשן..), האם הרב ג"כ סומך על ההכשר הזה, אמר לו מרן זצוק"ל: אצלי מולחים לבד וכל ריאה של עוף אני בודק, אני לא סומך על אף אחד.. אבל אם אתה סומך אזי זה הכשר טוב.

[בדברי זכרון שנאמרו לתלמידים בישיבת קול תורה]

"אסור ששאלה כזו תהיה בבית של בן תורה!"

במקרים רבים ראינו, שאפילו בדברים שהוא אחז שזה בסדר ומותר, היה אומר: אסור שתבוא שאלה כזאת מתלמיד חכם, אסור שתהיה שאלה כזאת בבית של ת"ח! זה בסדר וזה לא שאלה אבל אני לא אתיר בשום אופן שתלמידי חכמים יתנהגו כך, אסור שיהיה שאלה כזאת בבית של ת"ח. הוא לא התבטא "ת"ח" - הוא אמר 'בני תורה', - אסור שבבתים של בני תורה יהיו שאלות כאלו [זה היה שאלה של שויא אנפשיה, אך אי"ז בדווקא]. ממש 'לא רוצה לשמוע'.

[מרשימות תלמידים]

פעמים רבות היה פוסק כפי דרגתו הרוחנית של השואל

ישנם הרבה ששואלים מדוע הוא אמר פעם כך ופעם כך, והסתובבו על זה כבר כל מיני השערות, אבל האמת היא שזו היתה ההנהגה אצל כל הגדולים, אמי ע"ה הייתה אומרת לי שאבי זצ"ל הרי היה שואל הרבה שאלות את מרן החזו"א, הוא היה בן בית שם, והיא תמיד אמרה לי שלא לספר את התשובות, מכיון שהיא יודעת שאת ההוראה שאמר החזו"א לאבא לחמישים אנשים אחרים הוא אמר אחרת.. הוא היה מתאים את התשובה לשואל, - בדברים שלא כתוב במפורש בשו"ע 'אסור' או 'מותר' אזי ההוראה היתה לפי השואל, שהוא צריך להתנהג כך, ויתכן שלאחרים הוא אמר אחרת.

אצל מרן זצוק"ל זה ג"כ היה כך, חלק גדול מאוד של התשובות היו תלויות לפי השואל, על בן תורה ותלמיד חכם אחז שהוא צריך להיות מושלם, ואינו צריך לבוא עם שאלות כאלה, - שאלות כאלה אינם בשביל אדם כזה, ואם נוצרות שאלות אזי יחמיר, ומתוך זה ילמד בפעם הבאה להיזהר.. זה היה באמת בצורה מאוד קיצונית, ולכן תמיד כשמספרים סיפורים בנושאים אלו יש סתירות מכאן ומשם, כיון שזה באמת היה תלוי בשואל.

[בדברי זכרון שנאמרו לתלמידים בישיבת קול תורה]

"מ'דארף שטודירן"

היה פעם שאחד בא לשאול על דבר שהוא הגדיר את זה כפיקוח נפש, [הרבנית הייתה רגילה לומר שכשהשואלים אומרים שזה 'פיקוח נפש' אין הכוונה בדווקא שאפשר לחלל ע"ז שבת, זה רק 'פיקוח נפש' בשביל לקחת מהזמן של הרב...], עכ"פ אותו אדם הגדיר את זה כפיקוח נפש, והרבנית אמרה לו שהרב לומד ואמר שהיום הוא לא יפסיק לכלום, וא"כ גם אם תלך לאהל שרה ותדפוק על החלון הוא לא ישמע וגם אם ישמע הוא לא יפתח. שאל אותו אדם מהי סיבת ההנהגה הזו, השיבה לו הרבנית: האמת שגם אני שאלתי אותו על זה, ואמר לי אני עוד צריך ללמוד, מ'דארף שטודירן (-צריך להתלמד), באים לשאול שאלות, וכל הזמן מתחדשים שאלות בכל מיני עניינים וצריך לדעת איך לפסוק, אין לי זמן, צריך לדעת הכל.

[בדברים שנאמרו בפני תלמידים בישיבת קול תורה]

שואלים אותו בכל מקום

אמר רבנו שליט"א, כי תחילת הקשר בינו למרן זצוק"ל החל שכאשר עלה בבחרותו ללמוד בעיה"ק ירושלים בישיבת בריסק, אמר לו אביו הרב בנימין זאב זצ"ל שיעשה לו רב אחד שאותו ישאל את כל שאלותיו בהלכה, וכך לא ירוץ מרב לרב וכו', וחשב, את מי יוכל לשאול את כל השאלות המתעוררות בשטחי החיים, הלא את מרן זצוק"ל, ומשכך עשהו לרבו ואת כל שאלותיו שטח בפניו. ואמר, כי אף ובשנים אלו (שנות ה-כ' ואילך) עדיין לא התפרסם שמו של מרן זצוק"ל לרבים, לא היה זה אלא שעדיין לא היה ידוע ומקובל כ"כ שישיב לשאלות הרבים, אך כבר אז ידעו גם ידעו כי ידיו רב לו, וכי ניתן לשואלו בכל מקום ומורה.[10]

[מרשימות תלמידים]

ירא הוראה - יחסו לכל שאלה במלא הרצינות

הרבה שנים הייתי בא אליו לשואלו שאלות בהלכה, שאלות יומיומיות שהיום כל מורה הוראה פוסק בקלות לפני שהוא רואה ודן בכלל, אמנם מרן זצוק"ל בכל פעם התייחס לשאלה עם אותה הרצינות כביכול זוהי הפעם הראשונה שהוא שומע שאלה כזאת. אני מדבר על שאלות מאוד מצויות, לא על שאלות נדירות, ובכל פעם עם כל הרצינות.

זה ג"כ אחד הדברים שאני הייתי משתומם כל פעם, איך שגם בשאלות שזה מעשים בכל יום ממש ועונים את זה היום "בסיטונאות", בכל פעם הוא דן בזה כביכול זוהי שאלה חדשה,

---

[10] בנותן טעם להביא בזה מתוך מכתב מרן הקהלות יעקב למרן זצוק"ל, שנכתב בשנים אלו לערך. "בעז"ה יום עש"ק פרשת שמיני התש"כ. לכבוד מחותני הגאון הגדול פאר הדור וכו' מוהרש"י אלישיב שליט"א" ... "באמת רבו הפונים אלי בשאלות שונות ומשונות ואני בעניי לא הגעתי להוראה בעוה"ר כי מעולם לא עסקתי בהלכה למעשה אלא בלימוד הישיבה והנני משתמט ככל האפשר מלהשיב וכשהיו לוחצים עלי להגיד להם עכ"פ למי לפנות היית מפנם להג"ר יוסף הלוי ז"ל אב"ד דיפו וכעת איני יודע למי להפנותם בגליל שלנו. **אילו ידעתי שאין זו הכבדה על הדר"ג שליט"א הייתי מרצה שאלות כאלו לפא"מ שליט"א ודי לי שיכתוב בקצרה כשר או לא, מותר או אסור, זכאי או חייב, בלי נימוק טעמים. אך יראתי אולי זה הכבדה להדר"ג שליט"א"...** ע"כ. [קריינא דאגרתא ח"ג צ"ה (ב), (במהדו"ח ח"ג אגרת תרנ"ט)].

עם כל הרצינות, ולפעמים אמר שעכשיו אינו לא יכול לענות, תשאיר את זה ותבוא מחר, מחר אני אענה לך.

היה פעם ששאלו אותו שאלה, אינני זוכר כעת אם היה זה בהלכות אבלות או במשהו אחר, עכ"פ מדובר על שאלה ששייכת יותר למנהג מאשר להלכה, והוא ענה תשובה מסוימת, ולאחר מכן התעורר לו ספק שאולי היה צריך לענות אחרת, וביקש שילכו לרמת שלמה היכן שגר אותו אחד ששאל את השאלה ויאמרו לו שבמקרה שלו צריך לנהוג אחרת. האחריות. באמת אין הכי נמי לא רואים כאלו דברים, אני לא אומר שבכלל שייך לנהוג כך, אבל צריכים לדעת את זה.

[בדברי זיכרון שנאמרו לתלמידים בישיבת קול תורה]

בכל שאלה היחס היה לפי מה שכתוב בתורה ובלי חשבונות למיניהם

אחד הדברים שמרן זצוק"ל מאוד השפיע בהם, זו היחס לכל השאלות וצורת הנידון בהם שתהי' אך ורק לפי ההלכה. אחרי שלא היה את מי לשאול בענייני רפואה וכדו' היו שואלים אותו, -בעבר היה שולח לשאול אחרים אבל הגיע זמן שלא היה את מי לשאול והזדקק לשאלות, והוא ענה, ועל פי רוב התשובה הייתה שעל פי ההלכה צריך לעשות כך וכך, חשבונות וכו' זה עוד ענין אבל עפ"י הלכה כך צריך לנהוג.

היה מקרה שבאה שאלה מאמריקה על מעוברת (איני זוכר באיזה חודש) אם צריכה לצום ביום כיפור או שאסור לה לצום ואם יכולה לצום, היה כמה מקרים קודם שהיה חשש שתפיל ותסתכן, ונכנסו לשאול אותו, הרבנים שם חשבו שזה ממש פיקוח נפש אבל שלחו לשאול, ונוכחתי שם באותה שעה, ומרן זצוק"ל אמר שהרי שאלתי אותך בתוך כדי הדברים, באיזה חודש היא, ויש תשובה באבני נזר עד כמה ריעותא בוולד עושה ריעותא באם ולהיפך, וממתי יש לזה דין של גוף אחד לגבי חזקה, וחזקה של מי שרק מסתכן ויכול לצאת מהסכנה יש שאלה האם זה עושה חזקה, ובצירוף כל החשבונות באבני נזר שם יצא שצריכה לצום. בשעתו לא הבנתי את כל התשובה, אבל החשבון היה אם זה חד גופא או תרי גופי ועל פי זה הוא פסק. ובאמת היה סייעתא דשמיא ולא ניזוקה.

כולם ידעו שבערב יום כיפור באים לשאול על מעוברות אם יכולות לצום או שצריכות לאכול, ובאמת הוא היה מחמיר גדול מאוד, יש בזה מחלוקת גדולה בין הפוסקים שיש פוסקים שתמיד אמרו למעוברות לא לצום, והוא היה פוסק כל פעם לגופו של ענין והוא אמר תמיד שזה השאלות הכי קשות אצלו, שזה בעצם שאלות של נפשות וצריך לפסוק מתי כן ומתי לא.

פעם שאלתי אותו על נושא מסוים שידעתי שיש בזה חילוקי דעות בין הרבנים, ואמרתי לו שקשה בכל פעם לבוא לרב ולשאול אותו את השאלות האלה - אלו שאלות די מצויות - ואני רוצה שהרב יאמר לי על מי אפשר לסמוך.. אמר לי, אם אתה רוצה שאני אתן לך רשימה של רבנים שיאמרו תמיד שמותר אני יכול לתת לך, ואם אתה רוצה רשימה של רבנים שתמיד יאמרו שאסור אני גם כן מוכן לתת לך... אמרתי לו שאת זה אני שואל, שהרב יתן לי שם של

אחד שאי אפשר לנחש קודם מה הוא יגיד.. ישב וחשב, עד שלבסוף אמר את זה אינני לא יודע, אולי פלוני שאני לא כ"כ מכיר אותו...

[בדברים שנאמרו בפני תלמידים בישיבת קול תורה]

לא לוותר על אף מנהג, גם במקרים דחוקים

"ראיתי פסק של רבנים שזה לא זמן לעשות הרבה חומרות שאנשים החמירו על עצמם, וודאי שלא צריך לעשות דברים מיותרים וכמו כל הניקיון שעושים היום שזה יותר ניקיון תקופתי ולא ניקיון לצורך פסח, אבל בדברים שמחויבים בהם לא לוותר על שום דבר, לא להגיד שכיוון שאין לי כסאות כל כך טובות אז אני לא עושה הסיבה כל כך או כל מיני דברים כאלה, **סיפר לי אחד הרבנים שהוא נסע לברלין לעשות שם איזה סדר ציבורי, והלך לפני כן לשאול את מרן זצוק"ל האם לעשות את זה, אמר לו מרן אם אתה יכול לעשות את הסדר עם כל הניהוגים שאתה עושה בבית ולא להתפעל ממה הם יגידו ואיך הם יגידו אז אתה יכול לעשות את זה.** לא לוותר על שום דבר ולא להגיד שבגלל שהיום כך וכך אז אפשר להקל ראש".

[בדברי חיזוק והדרכה שנאמרו בעת פרוץ נגיף ה'קורונה', ט' ניסן תש"פ]

כשבאו לשואלו בדברי הלכה ידעו שצריך לקצר ולתמצת את הדברים

כשבאו אליו תמיד היה הרגשה שמפסיקים אותו ממש באמצע הלימוד. יהיה מה שיהיה (הענין שבאו) תמיד הייתה הרגשה שמפסיקים אותו מהלימוד. ודווקא זה היה נקודה שלא כ"כ רגילים אצל אחרים, שאצלו הזמן היה כל כך קצוב, וידעו שצריכים למהר ולהזדרז, מי שקצת דיבר באריכות בדברים שהיה נראה לו מיותר, היה אומר לו תגיד את הנקודה...

גם בשאלות בהלכה, פעם הגר"י נויבירט (בעמח"ס שמירת שבת כהלכתה) אמר לי שלאחר שמרן הגרש"ז אויערבאך נפטר היה לו קביעות לבוא אל מרן זצוק"ל ולשאול את שאלותיו וספיקותיו בהלכה, ואמר לי - אתה יודע איך זה הולך שם, צריך לתמצת את כל השאלות שיש לי לזמן קצר, כעשרים וחמש דקות או חצי שעה, יותר מזה אין זמן. וזה למרות שהרב נובירט היה בא לדבר בהלכה שזה היה לכאורה התפקיד של מרן, עם זאת היה זה מוגבל בזמן.

[הרב נויבירט אמר לי שזה היה קשה, שהרי קודם לכן היה רגיל לבוא אצל מרן הגרש"ז ואצלו לא הייתה ההנהגה הזאת, אדרבה היה נותן לכל אחד את ההרגשה שכביכול יש לו את כל הזמן בשבילו. אך באמת טוב וצריך לדעת שלכל גדול וגדול יש את ההנהגה שלו, ואם משבחים צורת הנהגה אחת לא באים בכך לגנות הנהגה אחרת, כל גדול מהלך בדרך שלו כפי שיודע שהוא צריך לנהוג בה, ובאמת היה לו את ההנהגות שלו, ויכול להיות גדול אחר שיש לו הנהגה אחרת. הגרש"ז היה מיוחד בהנהגתו שכל מי שבא לדבר עמו הוא נתן לו את ההרגשה שיש בשבילו את כל הזמן שבעולם, אם כי גם הוא היה מאוד מאוד קפדן על הזמנים, כשהיה בא לשמחות והיו איחורים ראו שמקפיד על כך. אמר לי אחד ממקורביו שקבע איתו איזה שהיא קביעות ואיחר בחמש דקות אמר לו הגרש"ז מי נתן לך את הבעלות על הזמן שלי שאתה מאחר בחמש דקות. גם אצלו זמן היה זמן, לא שאצלו היה הפוך, אבל בכל זאת כשבאו לדבר איתו נתן את ההרגשה שיש את כל הזמן שבעולם].

- אבל אצל מרן זצוק"ל במפורש ההנהגה לא היתה כך, הוא לא דיבר בעצבנות, אבל היה אומר, נו, יש לך מה להגיד?

כשהייתי בא לשאול אותו, אז כשנכנסתי היו שואלים בחוץ כמה זמן זה ייקח, ותמיד אמרתי שכבר אני יודע שצריך לתמצת את השאלה לשתי דקות ותראו שתוך שתיים שלוש דקות כבר אצא. פעם באתי בשביל ענין מאוד חשוב ואמרתי שאני יתמצת תוך שתי דקות את השאלה. וכך היה כל הזמן בצורה בלתי נתפסת.

[מרשימות תלמידים]

גם בדבר הנוגע לעצמו הנידון היה רק מהי צורת ההנהגה הנכונה עפ"י התורה

היתה נקודה שהייתה מאוד מאפיינת אותו, הרבה פעמים שאלתי אותו שאלות שנגעו אליו, והתשובה היתה כאילו שאלתי על אחד אחר, גם כשדיבר בגוף ראשון תמיד היה נותן הרגשה, נו, מדבר עכשיו מישהו שקוראים לו הרב אלישיב והוא אומר שצריך לעשות כך וכך... אבל לא היתה הרגשה שמדבר על עצמו. היה איזה מעשה שהייתה פגיעה בכבודו, וראשית כל תכננו לעשות איזה מחאה על הפגיעה בכבודו, אמר מרן זצוק"ל: "האמת היא שאני לא יודע מה צריך את זה, אבל יש מאירי שאומר שת"ח שפוגעים אזי למרות שלו זה לא אכפת אבל אם אחרים רוצים להגן על כבודו שלא ימחה בהם, כך אומר המאירי, נו, אז אני לא יכול לעצור, יש מאירי".. כאילו מדובר על אחד אחר[11]. בהקשר לאותו מעשה, בא אח"כ אחד מהאבות של אלו שפגעו וביקש מחילה ואמר אני מוחל אבל תגיד לו "השולחן ערוך" לא נמחל, אני לכשעצמי לא אכפת לי אבל "על השולחן ערוך אני לא בעלים".. הנקודה היתה שיש תורה ויש הלכה, ואני אחד מאלה שמקיימים את התורה, ובמקרה מדובר כעת עלי...

[בדברי זיכרון שנאמרו לתלמידים בישיבת קול תורה]

---

[11] ראה לעיל בעצרת המספד בהיכל הכולל עליית בית חנניה.

אורחות החיים

הנהגותיו המופלאות בקדושה וטהרה

ההנהגות שלו במה שנוגע לצניעות וקדושה וכל המסתעף וכל מה ששייך לעניינים האלה ממש אי אפשר להגיד, בוודאי שלא בפני בחורים, אבל בכלל. הרבה דברים נודעו ממש באקראי מכל מיני דברים ששמר. ובאמת הקדושה והטהרה שלו זה היה עד קצה הגבול, אני לא יכול לפרט - יש דברים שאי אפשר לפרט אותם אבל זה היה ממש עד קצה הגבול ממה שאנחנו יכולים להבין שאדם ישמור את עצמו מכל דבר הכי קטן שאולי ואולי.

סיפור קטן שגם אותו אני לא יכול לפרט יותר מידי, סיפור ששמעתי מהבעל דבר, שבא אליו בשאלה שנגעה לאבן העזר על איזה דבר, ונוצר חשש על אחד שאולי יש עליו איזה שאלה, אז עד שאמרו לו מפורש מה היה הוא לא תפס את השאלה, היו צריכים לומר לו ב'מפורש' את השאלה. ולמחרת הוא אמר שהוא לא יכול להירגע, באיזה דור אנחנו נמצאים, דור כזה פרוץ שיכול לקרוא כזה דבר.

והאמת היא שזה פלא, הוא הרי ישב שלושים שנה בבית דין ובבית דין מגיעים סיפורים לא הכי צנועים.. אבל כנראה שבכל סיפור שהוא שמע הוא הסתכל איפה זה נמצא במהרש"ם, איפה זה כתוב.. הוא לא שמע והקשיב לזה בתור 'סיפור', אז זה לא נגע אליו... אבל כאן ששאלו אותו על אחד שהוא מכיר זה זעזע אותו במשך כמה ימים. ועוד הרבה סיפורים היו שאינני יכול לפרט אותם.

[בדברי זיכרון שנאמרו לתלמידים בישיבת קול תורה]

התנתקותו מענייני העולם הזה

אצל מרן זצוק"ל הפרישות מענייני העולם הזה היתה באופן מופלג, את הדירה הישנה והמטבח הישן שלו בטח לא ראיתם, היום אפילו זוג צעיר שאין לו כסף לא יקנה מטבח שגדול כפול מהמטבח ההוא, והוא השתמש בזה עשרות שנים, נדמה לי שזה היה מטר על שתי מטר.

וכך שום דבר מענייני העולם - סיפרתי כמה פעמים את הסיפור שפעם בא אליו אברך לשאול אותו איך מכשירים את הרשת שצולים עליה כבד, אם בליבון או הגעלה, ואמר לו שכעת קשה לו לדון בזה, ושיכנס לשאול את הרבנית כיצד היא עושה, אמרה לו הרבנית לך תגיד לרב שכבר שישים שנה אנחנו ביחד ומעולם לא הכנתי לו כבד, והוא חזר אל הרב ואמר לו את דברי הרבנית, וכיון שכך ישב להכריע את ההלכה. שום דבר, ממש הפרישות מענייני העולם הזה ג"כ היה בצורה קיצונית.

[בדברים שנאמרו לתלמידים בישיבת קול תורה]

שליטתו המוחלטת ברגשותיו

ההנהגה שלו בשליטה מושלמת ברגשות היה נראה ממש למעלה מדרך הטבע. שליטה מושלמת ברגשות היינו שגם כאשר בתו נפטרה וישב עליה שבעה אזי לא דיבר עליה אף מילה אחת, הייתי אצלו לנחם כשהבת שלו נפטרה והכרתי את החתן שלו וכו', והוא ישב ולמד הלכות אבלות, ושאלתי את החתן אם הוא דיבר משהו ואמר לי שבעה ימים אני יושב לצידו ולא הצלחתי להוציא ממנו מילה אחת, הוא יושב ולומד וזהו. כשנכנס אחד ואומרים לו שמפני הכבוד צריך להתייחס אליו אז הוא מסכל עליו וזהו, בזה נגמר כל השבעה, שהוא יושב ולומד.

ובכלל השליטה ברגשות, אשתו הרבנית לפני שנפטרה אמרה: 'איך הוא יעבור את השבעה אני לא יודעת.. - את הצער הוא יעבור, אמנם איך הוא יעבור שבעה ימים בלי ללמוד? את זה אני לא יודעת', כך אשתו אמרה ביחס לעצמה. השליטה היתה ממש לא יאומן כי יסופר, ואני יודע את זה מהרבה עובדות.

מעשה שהיה (אני אומר דברים שאני יודע מכלי ראשון או לכל היותר מכלי שני) שבאחד השנים היה שרוי לפני יום כיפור במצב של חולשה, במצב כזה שאת כל החולים היה שולח לאכול ביום כיפור, - לא היה נותן לגמור את השאלה ואמר אתה חייב לאכול ביום כיפור ואל תשאל שאלות, אבל הוא על עצמו החמיר, והכינו לו בחדר 'שיעורים' אבל היה לבני הבית רושם שהוא מתכונן לצום. אז החתן שלו שאל אותו הרי אנשים במצב כזה הרב מחייב אותם לאכול ולא נותן להם לצום, והרב על עצמו כן מחמיר, מה יגידו האנשים אם ישמעו שהרב במצב כזה ג"כ צם, אמר לו: אומר לך, האנשים האחרים לא יודעים את הגבולות אפילו אם יגיעו למצב של חשש סכנה ג"כ לא יאכלו אז אני חייב לומר להם שיאכלו, אבל אני מכיר את עצמי, ואם אני אבוא למצב של חשש סכנה אני אלך מיד ואוכל, ממילא אני יכול להרשות לעצמי שאני אהיה כל הזמן במצב של מעקב.

ובאופן כללי היה מרן זצוק"ל מיוחד במינו בשליטתו על רגשותיו, וודאי שהיו לו רגשות, אלא שהוא טרח להסתיר אותם, ורק מתוך מעשיו הבינו את הרגשות שלו.

[בדברים שנאמרו בפני תלמידים בישיבת קול תורה]

ישוב הדעת

היישוב הדעת שהיה למרן זצוק"ל, היה בדרגה מופלאה שאיני יודע אם היה כך אצל עוד א' מהגדולים, וכבר ידוע הסיפור שהוא קרא לרופא לפני הניתוח לומר לו תודה רבה, (ראה לעיל עמ' ס"ב). ממש לית דין בר נש. וזו הסיבה שהוא יכל להתפלל במהירות (יחסית), ולכוון את כל הכוונות.

[רשימות תלמידים]

היה בעל רגש גדול – אלא שסגר את רגשותיו בכדי שלא יופרע מלימודו

הרגישות שלו היתה גדולה ביותר. בעצמו היה מספר תמיד - ידעו תמיד שהוא אוהב חזנות, אפילו פעם כשהיה מרן זצוק"ל כאן בחניכי הישיבות (בבית וגן) ניגש אחד שהתפלל מוסף יפה עם חזנות, ולאחר התפילה ניגש מרן זצוק"ל אליו להודות לו שמאוד נהנה מתפילתו - וסיפר שבילדותו היה פה בארץ ר' יוס'ל רוזנבלט שהיה החזן המפורסם, הביאו אותו לארץ במיוחד שישיר בקבר רחל וכו' [הוא היה כ"כ בעל רגש עד שמרוב רגש הוא נפטר], עכ"פ הוא בעצמו היה מספר שמאוד רצה לשמוע אותו, והיה מה לשמוע, שהרי הוא היה בעל רגש והיה יהודי חרד ושלם, אז הוא יצא מהבית מדרש והתחיל ללכת, ובאמצע הדרך תפס את עצמו וחשב 'אם אני אתן לעצמי להיגרר אחרי כל מיני דברים שאני רוצה מה יהיה איתי', וחזר על עקבותיו.

כך שבכל הדברים האלה שנוגעים לרגש, מי שיבוא ויגיד לי שלא היה אכפת לו ממה שקורה זה וודאי לא נכון. אבל ההתנהגות שלו היתה בלתי מובנת לחלוטין. הוא היה בעל רגש גדול, אני יודע את זה מתוך ידיעה, אבל הוא פשוט החליט שהוא סוגר את הכל בשביל שלא יפריע לו ללימוד.

[בדברי זיכרון שנאמרו לתלמידים בישיבת קול תורה]

אינני נותן לאף דבר לחדור לליבי

פעם הנכד שלו שאל אותו, שבשנים האחרונות בפרט הרב שומע כל כך הרבה צרות, ואני יודע שלרב אכפת, אז איך רגע אחרי זה הרב מתיישב ללמוד, הרב שומע כל כך הרבה צרות ומכריע בדיני נפשות. אמר לו, אני הרגלתי את עצמי שכל מה שאני שומע זה עד פה (והצביע על הלב), עד הנקודה של הלב ולא מעבר. אם זה יכנס לי לנקודה של הלב, אז גם אחרי שאני צריך להתעסק בזה זה יפריע לי ללימוד. זה היה ההתנהגות שלו, פשוט הוא לא נתן לשום רגש ובפרט רגש שיפריע לו אחרי זה בלימוד או בריכוז בלימוד, דוחים את הרגש ומשתלטים על הרגש.

[בדברי זיכרון שנאמרו לתלמידים בישיבת קול תורה]

*

בדומה לזה מספר א' מתלמידי רבנו שליט"א, שבהלוויית בתו של מרן זצוק"ל, מרת לאה ע"ה א"ח ליבלחט"א הגאון הגדול רבי עזריאל אויערבאך שליט"א, היה נראה מרן זצוק"ל כ'אורח' בהלוויה, וכביכול הדבר לא שייך אליו. והדבר היה לפלא בעיני התלמיד. בראות רבנו שליט"א את הפליאה על פני תלמידו, השיבו כדברים האלה, כי אף שמרן זצוק"ל הינו בעל רגש גדול מ"מ סגר את כל רגשותיו בכדי שלא יופרע מתלמודו.

התפעלותו מנקיות דעתו של מרן האבי עזרי

"כאשר עלה מרן הרב שך זצוק"ל לראשונה לבית מרן זצוק"ל, ע"מ לבקשו שיעמוד לימינו בהקמת דגל התורה, (ונכחתי בשעה זו במחיצתם) שוחחו שעה ארוכה, ובתוך הדברים שח מרן האבי עזרי זצוק"ל למרן זצוק"ל את הקורות עמו בשנות צעירותו, את גודל התלאות שעבר ואת הייסורים העצומים, כאשר מלבד ה'בלאט גמרא' לא היה לו מאומה בחייו, והתאונן בפניו על כך שכיום מלעיזים עליו שכל פועלו הוא מחמת נגיעות וכדו', ואמר וכי סבלתי כל ימי בשביל מעט כבוד ושררה. בשעת מעשה לא הראה מרן אותות התפעלות, אמנם לאחמ"כ אמר לי, שדברים אלו הם אלו שגרמו לו לצאת מגדרו ולשאת את עול הציבור ולעמוד לימין מרן האבי עזרי".

[מרשימות תלמידים]

הרגשתו העדינה ברגשותיו של השני

הייתי שם בבית חמישים שנה, והייתי קשור חמישים שנה, בתור בחור למדתי חברותא עם החתן שלו ואח"כ בתור אברך את כל השאלות הייתי בא לשאול, הייתי בן בית שם מה שנקרא - וראיתי שהרגישות שלו בבן אדם לחברו זה היה בצורה קיצונית ממש, אם היה נדמה לו שאחד אולי קצת נפגע או אולי נהגו שלא כדין, אני מדבר על דברים דקים ועדינים ממש, אז היה לוקח ללב ולא היה נח ולא שוקט עד שדאג שיתקנו את זה.

ובכל זאת כשהוא אחז שצריך לתת לאחד את ה"מנה" שלו הוא נתן את ה"מנה", והלה קיבל את המנה שלו ומרן זצוק"ל חזר והתיישב ללמוד, אבל כשהיה נדמה לו שאחד נפגע...

אני יודע מעשה שהיה אחד שהזמין אותו לסדר אצלו קידושין ואמר לו שהוא יבוא, ואח"כ הסתכלו ביומן וראו שבאותו יום יש לו סידור קידושין אצל אחד אחר, אז הוא שלח שניים מאנשי ביתו להודיע לאותו חתן שהוא לא יכול לבוא אצלו, אמרו לו אנשי ביתו שהם יודיעו על כך בטלפון, ואמר - לא, אתם שניכם תיסעו אליו ותתנצלו בשמי שאני לא שמתי לב שבאותו יום יש לי סידור קידושין אחר ואיני יכול ללכת, להסביר ולהתנצל על מה שלא יכול. אנחנו לכל היותר היינו מודיעים בטלפון שזה לא מסתדר. הסיפור הזה היה זמן רב לפני החתונה, לא חמש דקות לפני החתונה.

וכמו כן הרגישות שלו שכשהיו דברים באים אליו היה מברר שפלוני לא יפגע וכו' וכו'. פעם בא אליו אחד עם ילד יתום בזמן שאמר שלא יכניסו אליו אנשים, ואחד בא ואמר שהוא נמצא עם ילד יתום וכו' והוא לומד בישיבה ואין לו חשק ללמוד, אמרו שהרב אמר שהיום לא מכניסים שום אחד [או בגלל שהוא לא הרגיש טוב או שהיו לו את הסדרים שלו, עכ"פ לא נתנו להיכנס], ואותו אדם הצליח לעקוף ולהיכנס מהצד השני, והצליח שמרן זצוק"ל ישמע שיש כאן ילד יתום, כיון ששמעה זאת מרן תיכף ומיד הכניס אותו וישב עם הילד כרבע שעה, ושאלו מדוע אינו מרוצה ואין לו חשק בלימוד, אולי המגיד שיעור לא טוב ואולי הישיבה לא טובה, התחיל לחקור אותו למה הוא לא מרוצה ודיבר עמו שחבל לו לעזוב את הלימוד וכו'. ועצם תשומת הלב לבזה כבר עודדה וחיזקה את הילד.

[בדברי זיכרון שנאמרו לתלמידים בישיבת קול תורה]

שלום בית

"הייתי פעם אצל מרן זצוק"ל, היה שם תור ארוך, ואחד הממתינים אמר שהוא חייב להיכנס דחוף למרן זצוק"ל, הוא ניסה ללחוץ על הרבנית ע"ה שתסייע בידו להיכנס מיד. אמר היהודי כי הוא חייב להיכנס מיד כי מדובר בנושא של שלום בית, מיד נכנסה הרבנית וביקשה לאפשר לו להיכנס. ואכן אמר מרן זצוק"ל ששלום בית דוחה הכל".

[מרשימות תלמידים]

המסתמכים על ברכת הצדיק

מרן זצוק"ל היה אומר שאלו שבאים לבקש ברכות, כנראה שהם צדיקים גמורים... באים לבקש ברכה, והם אומרים כבר עשיתי את כל הסגולות שיש, ארבעים יום הייתי כאן, וארבעים יום עשיתי כך וכך, והם שוכחים שאולי יש להם גם עבירות, באים בטענות, עשיתי את כל הסגולות והישועה לא באה, כנראה שהם צדיקים גמורים...

[בשיחה קודם הסליחות בישיבה הק']

שלא להיות שאננים כנגד הסכנות

שח רבנו שליט"א, כי בתקופה מסוימת היו רוחות מלחמה עזות והיה נושא ציבורי ערני על כך שאיראן פועלת לייצר פצצת גרעין במטרה להשמיד את ישראל, במקרה מסוים שמע מרן זצוק"ל את א' מבני הבית מתבטא בביטול על הסכנה מאיראן, נחרד מרן לעומתו והביע את דעתו שאסור לזלזל באיומים ולהיות שאננים בעניין הזה, 'איראן זה היטלר' התבטא בתוך דבריו, כשהוא מעורר על הצורך להעתיר בתפילה להינצל מאיומים אלו.

[מרשימות תלמידים]

חיזוק בשמירת הלשון

כאשר נסתלק לבית עולמו הבחור המופלג יעקב יצחק בוקלר ז"ל מתלמידי ישיבת קול תורה, עלה רבנו שליט"א עם עוד מרבני הישיבה למעונו של מרן זצוק"ל לשואלו במה יש לעורר את תלמידי הישיבה להתחזק, ואמר שיש לעורר בחיזוק שמירת הלשון ולימוד ההלכות.

[רשימות תלמידים]

בהנהגת הכלל

דרכו של מרן זצוק"ל

"כאשר מדברים בפני אלו העוסקים בצרכי ציבור, יש לתאר את אופי הנהגתו של מרן רבינו הגדול זיע"א בכל הנוגע לענייני הציבור.

מרן זצוק"ל אשר למרות שלאחר שמזה כשבעים שנה שלא עסק והתענין בענייני ציבור עד לאותה שעה שכידוע ומפורסם שמרן ראש הישיבה זצוק"ל ביקשו שיישא על שכמו את משא העם, ואז הרגיש את העול המוטל על כתפו, ואז נכנס לכל הפרטים ופרטי הפרטים שבכל דבר וענין.

עם אותו השכל הבהיר והעמוק שנזדכך בתורה הוא ניווט את ענייני הציבור, כי זאת ההנהגה הנכונה של התורה גם בעניינים אלו, והכל בצלילות הדעת מבלי לסטות כי הוא זה מעיקרו של הנושא. כמו כן דאג מאוד שלא ייפגע מאן דהוא מאיזה שהוא צעד שיינקט לאור ההוראה.

פעמים רבות אמר מרן זצוק"ל כי מאחר שהוא נענה למרן הרב שך זצוק"ל ליטול את עול ההנהגה על שכמו, הרי שיש לחשב ולהתבונן מה היה אומר מרן הרב שך בדבר זה.

נציגי ציבור צריכים לדעת שגם בעניינים אלו יש את הכלל של "כך היא דרכה של תורה" הכל במידת הצורך וההכרח, ומראייה והסתכלות של הנהגה ע"פ תורה כדרכם של בני תורה, זה חרטנו על דגלנו וכך עלינו לנהוג.

רבינו הגדול זיע"א לימד אותנו על השמירה המדוקדקת של כל מהות וענין, ולדאוג שלא יהיה שום שינויים, אם בדוגמא של ענייני חינוך בתלמודי תורה, מיקד את הנקודה שחיידר מטרתו להעמיד תלמידים בתורה ויראת שמים, ובכל שאלה שעסקה בפרטים השייכים לזה, הובהר ברורות שיש לשמר אך ורק את המהות מבלי לצאת מתחום גבולותיה. ובייחוד להיות נקי מפניות זרות, לנקוט בישרות רבה ולהתנהל בזהירות יתרה.

כיום בדורנו חייבים להישמר מאד מהמצב ברחוב, ויש לעשות כל מה שניתן לשמר את עולמה של תורה כנאמנים למקור חיותינו, ולהיזהר מכל יציאה החוצה שעלולה לפגוע בנו ובאורחות חיינו".

[בימי השבעה להסתלקות מרן זצוק"ל בהתכנסות תנועת דגל התורה לישיבת אבל וזיכרון]

הרושם היה שלא ידע כלל בהרבה מענייני העולם

אחד החידושים הגדולים שהיו, שהגם שאצל הרב שך גם כן עד גיל שישים וחמש שבעים חשבנו שהוא לא יודע פוליטיקה, היינו מתווכחים אם הוא יודע מאיזה צד אוחזים את העיתון.. אבל אצל הרב שך באיזה מקום היה איגלאי מילתא למפרע שהוא כן ידע, ורק לא דיבר, אמנם אצלו הרושם שלי היה שהרבה דברים הוא באמת לא ידע.

היו באים לשאול הרבה שאלות, ובהרבה פעמים היה מבקש שקודם יספרו לו את ההיסטוריה של כל הענין, מתי זה התחיל ומי אמר כך ומי אמר כך וכו'. דהיינו שהוא לא ידע בשעתו את כל הפרטים, אך מכיוון שהוטל עליו עול הנהגת הציבור היה מברר את הפרטים, וכשהיינו צריכים להסביר לו דבר הרי שחמש דקות זה היה כבר היה הרבה זמן, - בדרך כלל זה לקח פחות מחמש דקות, והיה אומר אה, זה הנקודה, אם כך ממילא צריך לעשות כך וכך.

[בדברים שנאמרו לתלמידים בישיבת קול תורה]

כשהוטל עליו עול ההנהגה היה עונה על כל דבר במלא האחריות והירידה לפרטים

אחרי שבעים שנה שלא התערב בכלל בעניינים האלה, והרבנית היתה שומרת עליו, ואם אחד הכניס אותו לאיזה ענין היא מאוד הקפידה, - פעם באתי ואשתו התלוננה בשביל מה מערבים אותו, מה רוצים ממנו, אני תמיד שומרת שלא יערבו אותו בשום דבר, מילא זה שהוא הולך ואומר שיעור אני מבינה, זה ההרבצת תורה שלו, אבל מדוע מערבים אותו בדברים אלו, ואמרה לי 'אני רוצה שתדע, מגיל צעיר שמרו עליו כמו מזוזה', והיא התכוונה מגיל ילדות ממש.

אבל כשהוא פסק לעצמו שהוא צריך לענות אז ענה על כל השאלות, ובכל השאלות של מה ואיך, מה שנקרא היום פוליטיקה, מה לכתוב ואיך לכתוב, והוא התייחס לכל השאלות באותה בהירות, ועם הדיוק - את המילה הזאת צריך להגיד ואת המילה הזאת לא להגיד, פעם חשב אם לכתוב את המילה "נבלה" או לא, ושלח לברר אם כדאי לכתוב את המילה הזו או לא. אפילו בדברים שהיו בנפשו ממש היה מורה שבמילה הזו לא להשתמש ובמילה הזאת כן להשתמש.

[מרשימות תלמידים]

"אם הרב שך היה צריך לסגור את הגמרא, גם אני צריך"

כאשר החל מרן זצוק"ל לישא בעול הנהגת הכלל היה זה דבר פלא, מי חלם שהוא ייכנס לענייני ציבור, הרבנית שאלה אותו "מה עם הלימוד?" אז הוא אמר "אם הרב שך היה צריך לסגור את הגמרא, גם אני צריך".

[בדברי זיכרון במלאת י"ח שנה להסתלקות מרן האבי עזרי]

מכח התורה אפשר להגיע להכל

ממרן זצוק"ל ניתן ללמוד שמכח התורה אפשר להגיע להכל, אפשר לענות בעניינים של הנהגה, ולענות בעניינים של פיקוח נפש, והוא ענה, והוא ידע מהי האחריות של לענות, זה לא שאפשר להגיד שהוא זלזל בזה, כל דבר הוא לקח ברצינות.

אם יושבים ולומדים שנים רבות אזי התורה נותנת את הכוחות להנהגה ולשאר הדברים בצורה בלתי מובנת. אחד החידושים הוא איך הרב שך ראה את זה.. זה עוד שאלה - איך

הרב שך הבין שהוא יוכל לקחת את הכל עליו. אבל זה מראה על שניהם, גם עליו וגם על הרב שך.. כנראה שבשביל להכיר גדולים צריך להיות גדול, בכדי להבחין בנקודות האלו.

[בדברי זיכרון שנאמרו לתלמידים בישיבת קול תורה]

גם בענייני ציבור - הלך המחשבה היה לפי ההלכה

אחד הפלאים שהיו, שלמרות שהיו הרבה שאלות שנוגעים למה שהיום קוראים לזה פוליטיקה והרבה הרבה שאלות הצטברו ואני הייתי בא בעצמי הרבה פעמים, וראינו שהוא חשב על זה באותם הכלים שהוא חשב בפסקי ההלכה. הוא לא ערבב את השו"ע בתוך הפוליטיקה, אבל המהלך היה מה צריך לעשות עפ"י הלכה. ואם הוא החליט שצריך לעשות כך וכך אזי לא עזרו שום ניסיונות שכנוע מה יהיה יותר כדאי, כך הוא אוחז שצריך לעשות.

[בדברי זיכרון שנאמרו לתלמידים בישיבת קול תורה]

ירד לפרטי פרטים

"מרן זצוק"ל היה מופשט לגמרי מכל עניני העולם, חס בקנאות על רגע מזמנו, אך כשהגיעה השעה שמרן הרב שך בקש ממנו ליטול על עצמו את ההנהגה, נענה ואמר, הלא הרב שך איננו פחות ממני בשקיעות בתורה, ואם כך הוא נהג וכך הוא מורה לי, כנראה שזה חיוב.

ומאז והלאה, ראינו את פקחותו ויכולתו לרדת לפרטי פרטים, ואת התמסרותו. אציין, שאפילו על מאמרים מסוימים היה עובר קודם לפרסומם".

[בשיחה שנערכה במעונו עבור בטאון עולם התורה, לקראת חג השבועות תשע"ח]

כשצריך לעשות - עושים!

נשאל רבנו שליט"א, כיצד אפשר לקבל דבר זה שמרן זצוק"ל היה מדקדק בענייני הנהגת הציבור לפרטי פרטים עד כדי שהיה עובר על מאמרים שונים בדקדוק קודם פרסומם, והיה עובר על כותרות העיתון, והרי ידוע גודל זהירותו בניצול הזמן, וכדוגמא לזה ידוע שאף בדברי המשנה למלך לא היה מעיין בתוך כדי לימודו והיה משאיר זאת לימי המנוחה, וא"כ כיצד היה מפנה מזמנו לדברים כגון דא. ואמר רבנו כי זו גופא גדלותו, שידע להבחין בדברים הנצרכים ולעשותם, למרות הקפדותיו השונות, וממילא מאחר וסבר שזה מה שמוטל עליו עשה זאת.

[מכתבי תלמידים]

המשך דרכו של מרן האבי עזרי

"וכך היה כסדר בהנהגה שלו (-מרן האבי עזרי), מה שקיבלנו מרבותינו אנו ממשיכים הלאה, ומה שלא קיבלנו איננו עושים, לא מחדשים דברים חדשים בכלל ישראל. וכך הוא הנהיג את הציבור. היתה לי הרגשה, אינני יודע אם אפשר לומר זאת, אבל בספר בראשית רואים שכל זמן שאברהם אבינו היה חי אין התייחסות מסוימת ליצחק אבינו רק כבנו של

אברהם, ורק לאחר מיתת אברהם ישנה התייחסות ליצחק - 'עצמת ממנו מאוד'. ניתן לדמות זאת להנהגה של מרן ראש הישיבה, כל זמן שהיה מרן הגרי"ז חי לא חשבו בכלל שהרב שך ינהיג אי פעם את הציבור, ורק כשהרגיש שלא נשאר אדם אחר שינהיג את הציבור אז נכנס בכל כוחו לדבר, כך היא ההנהגה של ירא שמים, כשצריך עושים. **כמו"כ היה אצל מרן זצוק"ל, אף אדם לא חשב שהוא ינהיג את הציבור, ורק לאחר שמרן הרב שך הטיל עליו את עול ההנהגה, נשא את עול הציבור על שכמו, והיה אומר שאינו אלא ממשיך את דרכו של מרן הרב שך".**[12]

[בדברי זיכרון במלאת י"ח שנה להסתלקות מרן האבי עזרי]

עיתון לבני תורה

"זכורני שכאשר הקימו את עיתון היתה טענה על כך שגדולי תורה מתעסקים עם עיתון וכו', אמר אז מרן זצוק"ל, כעת אינני מבין את דעתו של מרן הרב שך, אך בטוחני שבעוד חמש שנים אדע בבירור מה היה הצורך הגדול בעיתון".

[בדברי זיכרון במלאת י"ח שנה להסתלקות מרן האבי עזרי, בביהמ"ד צעירים ב"ב]

-מכתב-

לעשות הכל שייבחר ראש עיר חרדי

בס"ד, ערש"ק פרשת נח תשס"ט

הננו בזה להודיע דעת תורה של רבנו מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א בעניין העומד על הפרק - הבחירות לעיריית ירושלים.

הדבר ברור כי יש לעשות הכל להצלחת רשימת "יהדות התורה" ומועמדה לראשות העיר הר' מאיר פרוש, הואיל ועומד על הפרק מועמד חרדי מול מועמדים חילוניים הדבר ברור שחייבים לעשות הכל כדי שייבחר ראש עיר חרדי ותורחב נציגות הרשימה, על מנת לשמור על קדשי ירושלים וח"ו לא יהיה חילול ד' גדול, בהמנעות וברפיון הציבור.

מכתב זה היה לעיני מרן רבינו שליט"א

ברוך שמואל הכהן דויטש **עזריאל אויערבאך** **יוסף י. אפרתי**

[כתבוני לדורות איגרת רמ"ה]

---

[12] יש להוסיף בזה את הידוע בהנהגת מרן זצוק"ל, שבנושאים רבים אשר באו לפתחו היה שולח לשאול את רבנו שליט"א כתלמידו של מרן האבי עזרי, אם ידועה לו הנהגת מרן האבי עזרי בנושא זה. ונציין עובדה אחת, שכאשר בשנת תשס"ט התעורר נידון על פילוג בין שני תנועות בכנסת, שלח מרן זצוק"ל לשאול את רבנו שליט"א כיצד לדעתו היה מורה מרן האבי עזרי בנושא המדובר, וכאשר אמר כי לדעתו מרן האבי עזרי היה מונע את הפילוג, הכריע כן מרן זצוק"ל והודיע את דעתו לשלילה לאלו העוסקים בענין. ועוד עובדות רבות ישנם ואכמ"ל.

לימין מרן האבי עזרי בהקמת תנועת "דגל התורה"

קודם הבחירות בשנת תשמ"ט בעת יסוד תנועת דגל התורה, נערכה עצרת בעיה"ק ירושלים במעמד זקני ואנשי ירושלים, במעמד נשא דברים רבינו שליט"א ובתחילת דבריו פתח ואמר: **"לפני שאפתח אמסור שליחותו של מרן פוסק הדור הגרי"ש אלישיב (שליט"א) [זצוק"ל]. הוא פנה אלי באופן אישי, כדי שאומר ואודיע בשמו, כי חובה להצביע עבור דגל התורה. והשמועה שמפיצים בשמו כאילו מי שקיבל טובת הנאה מהנציגים הקודמים עליו להצביע עבורם משום הכרת הטוב - אינה נכונה".**

[וזרח השמש עמוד 487]

-מכתב-

ישיבת פוניבז'

יום תענית חמישי בחודש חשון תשס"ח

נכנסנו אל מרן רשכבה"ג הגרי"ש אלישיב שליט"א והראנו לו את הדברים שנאמרו בשמו והכחישם שלא נאמרו על ידו.

וכן הודיע מרן שליט"א כי כל מי שיבוא אליו יורה לו כי הישיבה שבראשות הגר"ש מרקוביץ שליט"א היא ישיבה טובה וחשובה ואשרי למי שלומד בה. כל הדברים שנאמרו בגנות ראשי הישיבה, אין בהם ממש ואין לחוש כלל. מניעת העליות ובעלי תפילה וכד' זהו שלא כדין. דעתו, כי זוהי הישיבה שיש לה זכות קיום ע"פ דין תורה ובירך וביקש לפעול להצלחתה ובאופן מיוחד ביקש מכל הנוכחים להתחזק ולחזק את הישיבה.

הדברים נאמרו במעמד ראשי הישיבה ורבניה, ונכתבו בבית מרן שליט"א והיו למראה עיניו.

החותם לכבוד התורה ובברכת כהן
ברוך שמואל הכהן דויטש

הנני גם אני בעניי להעיד אשר שמעתי מפי מרן רשכבה"ג הגרי"ש אלישיב שליט"א ככל הדברים הנ"ל
שמואל אויערבאך

על משמר התורה והיהדות

-מכתב מרן זצוקללה"ה-

"סוד ויסוד קיומו של עולם התורה וציבור היראים"

בס"ד, מוצש"ק מקץ תשע"ב

באשר סוד ויסוד קיומו של עולם התורה וציבור היראים הוא בחיי תורה ויראה על טהרת הקודש, מתוך התבדלות מוחלטת מכל חיי ומושגי העולם החילוני של פורקי עול תורה, על כן יש למחות ולהזהיר מפני כל מיני מגמות מבחוץ לשלוח יד בפך השמן הטהור, שמייסדים "מסגרות מיוחדות לחרדים" שיהיו תחת שליטתם המלאה וע"פ רוחם, ובכלל זה כל מיני מסגרות ומסלולים של שירות לאומי, אזרחי וצבאי, שתכליתן ליצור מקומות מיוחדים שמגבשים קיבוץ של חרדים הכפוף לפורקי עול, לשליטתם ולתרבותם.

וכן מעודדים כל מיני מכונים ומכללות להכשרות ולימודים חיצוניים של תוארים ותעודות ושל לימודי אקדמיה וכדו', אשר יכניסו שאיפות זרות הקלוטות מבחוץ, וכידוע כמה נלחמו גדולי ישראל זצוק"ל נגד כל "מוסד לימודים חרדי" שמיועד ללימודים כאלה, והוקיעוהו אל מחוץ למחנה.

ובפרט שמודיעים בגלוי שמטרתם בכל מגמות אלו לעשות שינוי הרוח והמהות של הציבור החרדי, ולפעול להחדיר כל מיני שאיפות אחרות, לאומיות ומשכיליות, אשר לא שערום אבותינו, ולעשות השתלבות והתחברות עם חיי החילוניות ועם תרבות אנשים חטאים.

ועל כן יש לקרוא אל תלך בדרך איתם מנע רגליך מנתיבותם, ועם שונים אל תתערב. אלא אך ורק בדרך המסורה לנו מדור דור, לעשות רצון אבינו שבשמים שהבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו.

יוסף שלו' אלישיב

מכתב זה הינו מכתבו הציבורי האחרון של מרן זצוק"ל, ובו כתב לדורות את תמצית דעתו והשקפתו בדבר צורת הנהגת עולם התורה וציבור היראים והיחס הנכון לפורקי העול.

אודות מכתב זה סיפר א' מניני מרן זצוקללה"ה כך (ונדפס בספר ריש"א דגלותא ח"א עמו' ערב): "טיוטת המכתב נערכה כשבועיים ימים קודם לחתימתו במוצש"ק פר' מקץ, במשך השבועיים עבר רבינו זללה"ה על המכתב שוב ושוב, מחק חזר ותיקן, עד שהחליט על הנוסח הסופי, וגם כאשר היה נראה לו שהנוסח כבר מוכן לפרסום עדין עיכב את המכתב אצלו עוד, ושוב עבר והגיה וכו'.

במוצש"ק פר' מקץ הגיע למעונו חבר ועדת הרבנים הגאון המפורסם רבי ברוך שמואל הכהן דויטש שליט"א, ודנו בעניינים הנוגעים לכלל, וביניהם הנוגעים לביטאון בני התורה, וכאשר עלו דברים הנוגעים לתוכן המכתב, ביקש ממני רבינו להביא את המכתב מהחדר, אמר לי בדיוק היכן מונח. כאשר הבאתי לפניו את המכתב ביקש ממני רבינו זללה"ה להקריא בפניו ובפני הגרב"ש שליט"א את תוכנו, כאשר על כל משפט ומשפט רבינו עוצר אותי ומבקש ממני לחזור שוב על המשפט האחרון, ועל כל מילה ומילה, ועל כל שורה ושורה, דקדק בניסוח המדויק, הביע קורת רוח ורק לאחר מכן אמר, אם ככה צריך לחתום ולפרסם זאת". ע"כ. כמו"כ יש להוסיף, שכפי הידוע מכתב זה נמסר לרבנו שליט"א בכדי שידאג לפרסומו.

בדבר גזירת הגיוס הנוראה

"יצא לנו כבר לומר, ברבים וביחיד, דברים ברורים שלא ניתנים בכלל להתפרש לשני פירושים או לשתי כוונות, שנאמרו על ידי מרן מורינו ורבינו הגדול זכר צדיק וקדוש לברכה, מרן הרב שך, וכפי שכתב מפיו, ואמר לי מפיו ביום שישי זה חתנו הגדול הגאון הגדול רבי מאיר צבי ברגמן שליט"א, וכפי ששמענו דברים ברורים שנאמרו מפי מרן הרב שך זצוק"ל, ואני מבטיח, ואני אומר במלא האמת, ואם היה מותר להישבע גם זה הייתי מוכן אבל אני לא חושב שצריך את זה, **שאלו הם הדברים שהוסכמו על ידי מרן רבי יוסף שלום אלישיב זצוק"ל שאני מיד אפרט למה זה לא נאמר בשמו בזמנו.** ואני אומר את המילים למרות שכבר אמרתי אותם, אבל טבע העולם, טבע המחלוקת, וטבע היצר, זה להטיל ספק גם בדברים שהיו ויהיו ונמצאים ברורים ופשוטים בעיני כל גדולי ישראל ללא יוצא מן הכלל.

- כשמדובר בגזירת הגיוס הנוראה, ובפרט בצורה שהיא נעשית עכשיו, שמרן הרב שך חזה אותה מקודם, והגדיר אותה לפני הרבה שנים שזאת היא גזירת שמד, כיון - ולא רק כיון שכך אלא גם בגלל שכך - שאין כוונתם, הם לא צריכים אותם בצבא, הם לא צריכים את החרדים בצבא, ובודאי שהם לא צריכים אותם בשאר הדברים שהם אומרים, יש להם מטרה אחת ויחידה, שנאמרת בצורה המפורשת ביותר, ושמעתי אותה בעצמי מאנשים בדרג הבכיר, הם רוצים לחלן ולהוציא לתרבותם את כל היהודים החרדים, יכול להיות שזה יהיה על ידי מסלולים למיניהם ויכול להיות שזה יהיה במקומות עבודה למיניהם, ויכול להיות שזה יהיה על ידי הצבא, אבל אין להם שום מטרה בכל הדברים האלו, ואני חוזר כמעט מילה במילה על הדברים שנאמרו, וכשכך הוא הדבר, אז מדובר בגזירת שמד, לא מדובר רק על השאלה האם ללכת לצבא הואיל שיש שם ג' עבירות חמורות וממילא יש יהרג ואל יעבור, **אלא כלל הוא בידינו, וכך נפסק בשו"ע יו"ד סי' קנ"ז, ואני חוזר כמעט מילה במילה ואולי ממש מילה במילה, שזוהי גזירת שמד ודיניה מבוארים בהלכות קידוש השם ביו"ד, שפירושו - כך הוא אמר - יהרג ואל יעבור, אין פירוש אחר, אין פירוש אחר למילה 'מסירות נפש' ואין פירוש אחר למילה 'קידוש השם ביו"ד סי' קנ"ז', ובפרט שהוא גם אמר את זה.**

ואני בטוח וכך אני חושב, הרבה שואלים איך נעשה ואיך נצליח להתגבר על הגזירה, לא אני שאומר את דעתי בגלל שאין לי את הזכות לומר את דעתי, אבל לא זה הנושא, גם אם כולנו נצטרך למסור את הנפש אז זאת זכותינו, גם אם לא נצליח - זכינו למסור את הנפש על קידוש ה'.

יש עצה אחת, שמרן ראש הישיבה זצ"ל אמר אותה בירחי כלה, יש עצה של 'חבי כמעט רגע עד יעבור זעם', אפשר שכולנו - הארץ תהפוך למקום סכנה, וגם בלי זה, כולנו נצטרך לצאת לגלות ולא תישאר כאן אף פרסה, אלו המילים שהוא אמר. יכול להיות שזה מה שנצטרך לעשות, ויכול להיות שנצטרך למסור את הנפש, ויכול להיות שיהיו הרוגים, אך לא זה הנושא, אנו צריכים לדעת שזוהי ההוראה ואין מי שחולק עליה, כך היה בזמנו.

אני עד לזה ששאלנו את מרן הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל אם לפרסם את מכתבו של מרן זצ"ל שנכתב מפיו ע"י חתנו הגאון הגדול רבי מאיר צבי ברגמן שליט"א, והוא אמר תשאלו אותו אם הוא עומד על זה אז אפשר וצריך להדפיס, אבל יכול להיות שהואיל וזה

לא נוגע ממש למעשה אז לא כדאי להדפיס את זה מפני שאי אפשר לדעת מה יהיו ההשלכות.

ובכן, עכשיו זה נוגע ממש למעשה, **ושליחותיה דרבינו הגדול זצ"ל ושליחותיה דמרן הרב אלישיב זצ"ל קעבידנא,** יש בפועל גזירת שמד וכולנו מצווים למסור את הנפש עד יהרג ואל יעבור או עד לצאת לגלות, ואם אנחנו נהיה משוכנעים בזה, אני לא משתמש במילים שאומרים שזה יעצור את הגזירה, את זה הקב"ה יודע, אבל נדע שעשינו את חובתנו ונעשה את חובתנו, ונוכל לבוא לשמיים אל רבינו זצ"ל ולומר לו "עשינו שליחותך".

מורי ורבותי, הם לא מדברים על שוויון בנטל, הם אומרים את זה מפורש, כל המקבל עליו עול תורה מעבירים ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, הם רוצים שוויון בפריקת עול תורה. זה אך ורק מה שהם רוצים ואומרים מפורש. ותשובתנו לזה - זו גזירת שמד, 'עליך הורגנו כל היום'".

[מתוך דברים שנאמרו בכינוס ועד ידידי בטאון עולם התורה, טבת תשע"ד]

על משמר התורה בטהרתה

-מכתב-

בדבר המשנים והמקלקלים בסדרי הישיבות הקדושות

בס"ד, ח' אב תשס"ג

לכבוד הרב ... שליט"א

שלום רב,

נצטווינו בהוראת מרן עט"ר הגרי"ש אלישיב שליט"א - לכתוב לכם כדלהלן:

מן המפורסמות מאבקם של גדולי ישראל זיע"א ולהבחל"ח לבל יצרפו חול לקודש ולשמור את טהרתם של הישבה"ק המגדלים עדרים עדרים לתורה ויראת שמים, ובכל מקרה ומקרה בו נפרצה פירצה יצאו גדולי ישראל בחרב ובחנית כנגד הפירצה. לעומת זאת כאשר מדובר הי' במוסד אשר כל רואיו הכירו כי אין כוונתו לישיבה אלא לקרב רחוקים כאשר הקפידו שלא להשתמש בשם ישיבה, ולא עלה על דעתם מעולם לקלוט אפילו ילד אחד בוגר החנה"ע וכדומה, הרי בכה"ג אחזו רבותינו במקרים מסוימים בפלך השתיקה.

וכבר ידוע מה שכתב מרן מאורן של ישראל רה"י הגרא"מ שך זצוקללה"ה אודות המשנים והמקלקלים בסדרי הישיבות הקדושות דידם על התחתונה ועתידים ליתן את הדין וכו'...

לנידון דידן - הדברים אמורים כלפי המוסד שאתה עתיד לעמוד בראשו כאשר מתכוונים ללמוד לימודי חול עם קודש והדברים גם הגיעו לכך שבוגרי מוסדות החנה"ע האמורים ללמוד בישיבה"ק נרשמו אליכם מתוך הבלבול שבין תכלת לקלא אילן.

לכן הורה מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א להודיעך כי עליך להפסיק עם היוזמה להקמת "מוסד זה" באופן מידי.

וכשם שתקבל שכר על הפרישה כן תזכה להגביר חילים ללימוד תורה בטהרה.

ברוך שמואל הכהן דויטש

צבי פרידמן

נתן זוכובסקי יוסף אפרתי

[כתבוני לדורות איגרת ט"ז]

בדבר החדרת ערכים זרים לתלמודי התורה

"אני תמיד מספר, שהיה בחיידר מסוים נידון שיקבלו מימון להסעות, והיו צריכים בשביל זה להקדים את סיום הלימודים בחמש דקות, הלכו לשאול את מרן זצוק"ל, ואמר שזה דיני נפשות, ואינני יכול לפסוק בזה.

[בכנס ייסוד בית יעקב החדש מרכז י-ם]

כנגד ההתערבויות בתכני החינוך

בכינוס שנערך בבנייני האומה בקיץ תשס"ו לנוכח ריבוי ההתערבויות בתכני הלימודים ע"י משרד החינוך, הביא רבנו שליט"א את דברי מרן זצוק"ל למעמד שאמר: "מעולם לא היתה התערבות בתכנים ובסדרי הלימוד של החינוך החרדי". כמו"כ הוסיף רבנו שליט"א ואמר, "כי בכיר במשרד החינוך אמר בשיחה גלויית לב שהשרים הקודמים ידעו שבחינוך החרדי אין מתערבים אך עתה מדברים מפורשות על מהפך כאילו מעתה ניתן יהיה להתערב בחינוך הדור".

[גליון 'ניב המורה' שע"י החינוך העצמאי, סיון תשס"ו]

"כולם יודעים את זה, אין מי שלא יודע זה, שמדובר פה במערכה שלימה, דבר שהם אומרים במפורש, הם לא אומרים את זה ברמז, יש להם מטרה לחלן את כל החרדים, זה דבר ברור וידוע!!

רק אספר סיפור אחד, לפני בערך עשר שנים, כשהתחיל הענין של הליב"ה והמיצ"ב, שאלתי אחד, מי יש במשרד החינוך שאפשר לדבר איתו, אז הוא אמר איזה שם, זה היה בכיר מאוד מאוד במשרד החינוך, אז באתי אליו, בהתחלה הוא לא רצה לדבר כל כך, אחר כך הוא נכנס איתי לחדר, ואמר לי, תשמע, אתם לא מבינים שזה יהרג ואל יעבור? אתם לא מבינים מה הכוונה בליב"ה ומיצ"ב? זה המילים שהוא אמר לי, אתם הייתם צריכים להגיד שזה יהרג ואל יעבור, ליב"ה ומיצ"ב, אני יודע מבפנים, שזה התחלה של תכנית, הוא אמר לי את השם של הפרופסור שהוא עומד בראש התוכנית הזאת, ואז לאט לאט פותחים פתח... אז הוא אמר לי, אני מבקש ממך, תלך מכאן עכשיו לרב אלישיב ולרב שטיינמן, ותגיד להם בשמי מה שאני אמרתי לך, וזה היה לפני עשר שנים, אז מה צריך יותר היום, אני כבר לא צריך להיפגש אתו.. היום כבר כולם רואים את זה".

[בכינוס למען הועדה להצלת עולם התורה, מוצש"ק פר' בשלח תשע"ח]

"וכי זה נקרא 'חינוך עצמאי'?!"

"ידוע שהעניין הזה של ההתערבות שקיימת היום, מבלי להיכנס לתוכן של ההתערבות אבל עצם זה שמתערבים בתכנים, אדעתא דהכי גדולי ישראל לא עשו את החינוך העצמאי, בזמנו דיברתי עם הרב אלישיב, והייתה איזו קצת התערבות, אז הוא אמר רגע, זה נקרא "עצמאי", לא? - למה קראו לזה חינוך העצמאי, כדי שיהיה עצמאי, היה תנאי קודם למעשה

שלא יתערבו, והרבה שנים הם באמת לא התערבו, ועכשיו כל אחד יודע שמתערבים.[13] בלי להיכנס על מה הם מתערבים, ומלבד מה שההתערבות שלהם היא על הכיוון הלא טוב, עצם ההתערבות, עצם זה שברגע שאתה נמצא תחת שליטה של אחד שיכול להגיד לך מה שהוא רוצה, זה גופא הסכנה".

[במשא בוועידת החינוך כתר טהור אור לג' אדר תשע"ח]

לימודי מקצועות לבנות בית יעקב

בדור האחרון החל דבר שהולך ומתפשט, והוא נתינת ערך וחשיבות לדברים שאין להם שום קשר לענייני רוחניות, אם אנחנו מדברים על הבנות זה נתינת מקום וחשיבות לכל הדברים אחרים, מעריכים את מי שיותר מוכשרת בדבר כזה וכזה, ולא רק בגלל שזה יעזור לה במה שהיא צריכה לפרנס את הבעל, רוב הפעמים זה בכלל לא נכון, פשוט מעריכים כמו כל הנשים ברחוב מבחוץ, שצריך להיות אשה מוצלחת, שמרוויחה טוב ומרשימה בכל הדברים, זה היה ברחוב, אבל זה כבר די מזמן נכנס גם לחוגים שלנו, כל החשיבות לאקדמיות ושאר הדברים.

אני זוכר בזמנו כשמרן זצוק"ל יצא נגד כל המקצועות כולם, הוא אמר כמה וכמה פעמים, אין שום דמיון בין בת שלמדה בבית יעקב על טהרת הקודש, למי שלמדה דברים אחרים, זו לא אותה בת, כמה וכמה פעמים הוא חזר על זה, זה לא דומה!, אולי היא שומרת תרי"ג מצוות, אבל זה לגמרי דבר אחר. ושאלנו אותו ממה יתפרנסו, ואמר שילמדו תפירה, או דברים כאלו שלא צריכים 'ללמוד את המקצוע'. למעשה זה היה כבר לאחר זמן שהורגלו לא ככה, אבל זו היתה ההסתכלות, שבת ישראל צריכה לגדול בלי לצאת ללימודים אחרים.

כל הדברים האלו לקוחים ממקומות אחרים, וכל הדברים האלו שנותנים להם חשיבות עצמית, בפרט אצל הבנות, כמו שאצל הבנים אנחנו יודעים שאם נכניס בישיבות חשיבות לכל מיני דברים אחרים אז זה הרס של הישיבות, לא פחות מזה, זה על בית יעקב, אמנם אסור להם ללמוד תורה אבל ידוע מהח"ח שבאו ואמרו לו איך אפשר לחדש את בית יעקב שילמדו תורה, הרי כל המלמד את בתו תורה כאילו מלמדה תפלות, אמר להם אז מה אתם מציעים במקום זה, שילמדו את התפלות בעצמה? ותפלות פירושו, שנותנים ערך לדברים אחרים.

וזה לא פחות חשוב בבית יעקב מאשר בישיבות, בישיבות, עכ"פ עד עכשיו, היה ברור שאסור להכניס שום דבר צדדי, בת"ת המסורה רצו לתת שיעור שעה אחת בעניין זהירות בדרכים, הלכנו לשאול את מרן זצוק"ל, והוא אמר תלמוד תורה הוא רק ללמוד, בזמן של

---

[13] יש לציין למכתב מרן זצוק"ל מיום כ"א אדר תשס"ו: "לכבוד המתכנסים לחיזוק החינוך הטהור בארה"ק שלו' רב. הנני לשוב על הראשונות ולפנות לכל מי שבידו, לפעול בכל כוחו לשמור על פך השמן הטהור, חינוכם של צעירי הצאן תלמידי התתי"ם והישיבות הקטנות ובנות ישראל המתחנכות בבתי בית יעקב. **שמא קא גרים - לא בכדי נקרא שמו החינוך העצמאי אלא להורות כי זו מהותו - עצמאות רוחנית בחינוך, ולכן יש למנוע כל התערבות זרה של השלטונות בתכני וסדרי הלימודים והחינוך.** איסור השינוי איננו רק כנגד שינויים הבאים מחוץ אלא גם מבפנים, אל לו למנהל מוסד לשנות דברים בלא הוראת גדולי ישראל שליט"א אשר המה ממונים לכוון דרכי החינוך הטהור ולהדריך המוסדות אודות הפקדון היקר אשר הופקד בידם. וכל מצדיקי הרבים העוסקים בחינוך ילדי ישראל להרבות בהם ראשית חכמה יראת ד' יתברכו ממקור הברכות ויראו ברכה בעמלם. בברכת התורה, יוסף שלו' אלישיב". [כתבוני לדורות אגרת ק"ד].

התלמוד תורה אסור שיהיה שום דבר אחר, שיעשו את זה בזמן אחר, זה היה הנוסח של התשובה שלו, - זהירות בדרכים גם אם זה אולי דבר חשוב, אבל לא בתוך התלמוד תורה.

[מתוך דברים שנאמרו בכנס ייסוד בית יעקב החדש מרכז י-ם, ובכנס היסוד לבית יעקב 'בעקבי הצאן' בב"ש]

-מכתב-

בעניין התנהלות החינוך העצמאי כיום, והשתלשלות הדברים בהנהגת מרן זצוק"ל

לכבוד בני אהובי יקירי המצוין הרב חיים צבי הכהן שליט"א, בעהי"ת לייקווד.

ראשית דבר הנני לדרוש בשלומך הטוב והנני להודיעך כי אני מאד מאד נהנה ומתפעל מדברי התורה המצויינים ששלחו לי בנך הרב ירוחם הכהן והבחור המצוין ישראל הכהן, והיה לי רוב נחת מזה.

היות והנה כנראה לקחה אזנך שמץ מנהו אמרתי אדברה וירוח לי, כידוע לך רוח עועים חלפה במחנינו וגברה בנו חמת הצר הצורר לנו כבר כמאה שנה היא התנועה הציונית אשר כבר חזה מרן הגר"ח מבריסק בעיני רוחו כי כל חפצם ומגמתם אך ורק להעבירנו על דת, ורק הבטחת ד' לנו כי לא תשכח מפי זרעו עמדה לנו כי קמנו ונתעודד ולא נסחפנו להיות כמוהם, כאשר כבר זעק מו"ר מרן הגראמ"מ זצוק"ל בדם ליבו, "במה אתם יהודים".

ואילו חלילה וחלילה חפצם היה עולה בידיהם אוי נא לנו נגזרנו אבדנו כולנו. אולם בהבטחת כי לא תשכח לא נאמר שלא נעמוד בנסיונות, ותמיד תמיד עמדו הכלל כולו או חלקו בנסיונות שמד כידוע לכל, והיו ימים שעמדו עלינו בחזקת היד, ויש בפה רך, אולם הכל לדבר אחד נתכוונו, להכרית אמונת ישראל מקרבינו.

ואשר באתנו הדור הזה שספו תמו גודרי גדר, עומדי בפרץ, גברא דמיסתפו מיניה, החלו פורצים פרצות בהיכל, ומשתמשים הן ביד חזקה והן בפה רך, ולדאבון לב אנשים מן המחנה מתנבאים לאמר נלכה עמהם ונעשה כמעשיהם, האמת יאמר לולי הותיר לנו ד' ברחמיו את מרן הגר"ש זצוק"ל גם אנחנו כאחד מהם. ובראותם כי הגר"ש עומד כנגדם כוננו חיצם על יתר לירות במו אופל לישרי לב, ציבור בני התורה המחזיקים בתומתם ובאשר אמר ללכת הלכו אחריו כי הרגישו כי דבר ד' בפיו, והיא דרך הקודש המסורה לנו מדור דור עד הדור האחרון מו"ר מרן הגראמ"מ ואחריו מרן הגרי"ש אשר הלכו לפני מחנה ישראל והורום זו הדרך לכו בה.

כאמור בראותם כי לא יכלו לו דרכו קשתם על ציבור המבינים בעם רדפום עד החרמה מנפש עד בשר וקול זעקת העשוקים עולה. ומי נתן כח בידם הוא שליטתם בכל מוסדות הקודש אשר הוקמו בתמצית לבם כוחם ואונם של גדולי ישראל בדורות עברו, ומה שידעת אינו אלא מקצת.

קושטא דמילתא הכי הוה, הן בחיי חיותו של מרן הגרי"ש אשר כל דבר הקשה יביאון אליו, (וכבר נודעתי לפני למעלה מעשר שנים על ידי בכירי משרד החינוך כי בכוונתם ותכניתם לשלוח יד זדים בפך השמן הטהור הנותר לנו לפליטה, הבל פיהם של תשב"ר והבית יעקב), וכשנוצר הצורך להוסיף חברים בעמותת החינוך העצמאי, והכריע מרן הגרי"ש על כמה חברים שיהיו ידא אריכתא שלו במוסד הקדוש הזה, וביניהם נכנסתי אני.

אך אחר שעברה רוח במחנה להשמיד לנתוץ ולאבד כל ישן, ולהביא חדש (אסור מן התורה) תחתיו, וכדי לקבל תקציבים משתפים פעולה עם המחוז החרדי ששם לו למטרה להחדיר רוח כפרנית בכתלי בית המדרש היל"ת, אינני משתתף בישיבותיהם ואין לי דין ודברים עמהם, ואם כי אין ידי מסולקות ממה שהתמניתי ע"י מרן הגרי"ש, ושלח אלי מרן הגר"ש אויערבאך זצוק"ל בשעתו כי לא אתפטר ולא אניח לשבט הרשע לנוח על גורל הצדיקים, מ"מ בקול גדול אקרא אין לי חלק ונחלה בהחלטותיהם, ומה שמשתמשים בשמי הוא אך שקר וכזב, ואם כי שקרא לא קאי חובתי לפרסם ולהודיע בכל קצוי ארץ, שכל מה שהמנהלים של המוסד הנ"ל עושים אינו על דעתי, ואם שמעת כי מה שיש לי תפיסת יד בחינוה"ע אות הוא כי הנני נותן יד לפושעים הנני בבקשה כי תפרסם כי שקר הוא, לא יקום ולא יהיה צר לי מאד כי שתים רעות עשה החינוה"ע והשתא מלחכים פינכי, ולא חלי ולא מרגיש כי עי"ז הולכים מדחי אל דחי להסכים עמם בכל דרישותיהם, והמה שמו להם למטרה לערטלינו מכל זיק דקדושה ומה שייך לשתף פעולה עמהם באופן זה, הלא חובה קדושה לצאת חוצץ נגד כל דרישה הבאה ממפקחיהם וכדו', ולו זו אלא שכל מי שאינו מודה להם ללכת בדרכם אשר בחרו להם מיד מפטרים אותו, או למצער מפלים אותם לרעה בכל מיני הפליה וכדו', אוי לנו כי איש את רעהו חיים בלעו.

ואני תפילה כי במהרה ישלח לנו משיחו הולך תמים, לבשר בשורות טובות וניחומים, לעם אחד מפוזר ומפורד בין העמים, וישלח לנו כהן צדק אשר לוקח לעילום, בריתי היתה אתו החיים והשלום, ואתה היה שלום,

כברכת אוהבך מאד מאד
אבא

"ופשיטא שאסור אפי' לדבר עמם על הו"א להצטרף אליהם"

"ובכאן המקום לצעוק צעקה גדולה ומרה שלא די לנו בכל מעשה רשעים כים נגרש שכל מגמתם וחפצם המוצהר בריש גלי לעקור כל זיק יהדות, הורסים בשיטתיות את הכשרות ומטמטמים ליבם של ישראל, מכניסים את הרפורמה הארורה, ופוגעים בטכנולוגיה כשרה, מי יאמר לצרתינו די, יש כעת רכי לב שלא עמד ליבם ונכנעים לשיתוף פעולה פסול אשר אחריתו מי ישורנו, והרי זה פשיטא שאסור אפילו לדבר עמם על הו"א להצטרף אליהם, אם זה לחינוך הממלכתי או לכל ענין אחר, מאחר שכל מגמתם הרס היהדות, ומי התיר כזאת

דבר שגדולי ישראל בכל הדורות, ואשר ראו עיני מו"ר מרן הגראמ"מ שך זצוק"ל ומרן הגרי"ש זצוק"ל, ובדור אחרון מרן הגר"ש אויערבאך זצוק"ל, שחרדו מפני כל מגע עם הרשעים, ואיך לא יחששו לנחש הכרוך על עקבם של פורצי גדר שגבלו ראשונים במסירות נפש אין לתאר. מי יתן והיה לבבם ליראה שלא יהו כנוגעים בבבת עינו ח"ו".

[מתוך מכתב מיום כ"ה שבט תשפ"ב]

על משמר קדושת ישראל

כנגד כל שיתוף פעולה עם כת הרפורמים

"...אני מרגיש מחוייב לנצל ברשותו של ראש הישיבה את ההזדמנות לזעוק את הזעקה, על שבימים אלו ממש, קמים המתייוונים של דורנו, לעקור את התורה שבכתב ושבעל פה, ונלחמים לעקור את הכל.

מלכות יון נלחמה על מנת להכניס חכמות חדשות, כעת נלחמים כדי להכניס את הרפורמים הארורים לבתי הכנסיות ולחתונות ולהכיר בהם כמנחי נישואין ובכך להכניס צלם להיכל.

בעקבות התייעצות עם מרן הגרי"ש אלישיב (שליט"א) [זצוק"ל], ודבריו הנחרצים והחד משמעיים אני מודיע חד משמעית, כי לא יעלה על הדעת, בשום אופן ובשום צורה, איזושהי השתתפות של רבנים אורתודוקסים עם עוקרי דת רפורמים.

לא ישתתף רב אורתודוכסי במקום בו נמצא רבאי רפורמי, גם אם הוא רק משקיף מהצד.

יובהר בזאת למציעי ההצעות למיניהם של שיתוף הרפורמים בעריכת חתונות - כל הרבנים האורתודוכסים לא ישתפו שום פעולה, לא יסדרו קידושין ולא יהיו עדים בחתונות שכאלו, כי אם באים יהודים חרדיים לשמש כעדים במקום כזה - הרי שהם פסולים לעדות. כל ההתחכמויות הללו - הן התחכמויות שווא. אסור לתת לרפורמים כל דריסת רגל, שהרי במשך שנים הם מנסים לעקור את התורה שבכתב ואת התורה שבעל פה.

אנו מודיעים בזאת לא שייך שום שיתוף פעולה ואין מקום להצעת פשרות למיניהם, כיון שרב אורתודוכסי שיגיע למקום כזה זה יהיה הצעד הרפורמי הראשון שלו. כי חס וחלילה לתת יד לפושעים. וה' יעזור שנצליח במלחמה שלנו".

[במעמד חנוכת הבית והכנסת ס"ת לישיבת הר"ן, חנוכה תשנ"ח]

"גיורי" צה"ל

בימי השבעה על מרן זצוק"ל שאל א' התלמידים את רבנו שליט"א, מהי הסיבה שמרן זצוק"ל התנגד כ"כ לאותם ה'גיורים', האם מצד שחסר בקבלת עול מצוות, והיה נשמע

מדברי התלמיד שמבקש לדון בדבר, רבנו לא נתן לו להמשיך בדבריו, ואמר, מרן זצוק"ל התנגד מכיון 'שמי שאינו יהודי אינו יהודי'.

כמו"כ שח רבנו, שבזמן המערכה על גיורים אלו הציע מרן זצוק"ל לרבני כשרות שארית ישראל, שייקחו למכירת חמץ את א' מאלו ה"גרים" הנ"ל, להודיע קבל עם ועולם כי הינם גויים גמורים.

[מרשימות התלמיד]

-נספח-

צאי לך בעקבי הצאן

צאי לך בעקבי הצאן

חובת המחאה על פגיעה בקדושת ישראל

חובת המחאה - דבר הנתון להחלטת גדולי ישראל

הדברים התגלגלו שכבר נאמרו שמועות שלא אמרתי ולא עלתה על ליבי, וגם משום שביקשו לשמוע, לכן אני חושב שצריכים להבהיר את הדברים.

מדובר פה בדבר שנוגע לכל כלל ישראל, זו לא שאלה פרטית שנוגעת רק לישיבה ורק לשכונה, מדובר על שאלה שנוגעת לכל כלל ישראל, חילול ה' וכבוד שמים. וממילא איננו צריכים לדון על כך, זה דבר שנתון לגדולי הדור שיודעים את החשבונות והתוצאות, ויש להם סייעתא דשמיא, השאלה שעמדה לפניהם היתה שאלה שנוגעת לכל כלל ישראל.

אם גדולי הדור יוצאים בהכרזה שחייבים לעשות מחאה גדולה, שכל אחד שיש בידו למחות חייב למחות, זאת אומרת שהם הבינו שאי אפשר להשגיח על כל אחד בדיוק איך הוא ימחה. אחרי שכותבים את המודעה, אי אפשר לקחת אחריות על כל מה שכל אחד מחליט לעשות.

מלחמת הקדושה והטומאה - ובפרט על קדושתה של ירושלים

אני ינסה להסביר גם את השאלה ששואלים - 'מה אכפת לנו שכמה משוגעים ומושחתים עושים משהו, מדוע צריך להתייחס אליהם?', ואני מסכים שהשאלה היא במקומה. ואוסיף עוד ואומר, שאם אכן היתה היכי תימצי אחרת שאף אחד לא יידע ממעשיהם ואף אחד לא ידבר על כך, ודאי שזה היה עדיף.

צריך לדעת שני דברים: א. אותם משוגעים, מה בער להם לעשות את זה בירושלים? הם יודעים שבכל מקום אחר זה ילך יותר בקלות, מה פתאום הם רוצים דווקא ירושלים? זה לא במקרה ירושלים, אלא זה בדווקא בירושלים! ירושלים היא עיר הקודש, וידוע שכל הקדוש מחברו חרב הימנו, טיטוס רצה לחלל דווקא בקודש הקדשים, היוונים העמידו צלם בדווקא בהיכל, זו היתה מלחמה על הקדושה של ירושלים, הם אמרו: 'דווקא במקום שהכי קדוש

דברים שנאמרו בפני תלמידים בישיבת קול תורה לקראת קיום המחאה כהוראת מרן זצוק"ל לנוכח 'מצעד התועבה' בירושלים, תשס"ח.

לכם, שם אנחנו רוצים לפגוע'.

זו הנקודה שהייתה פה, וזה דבר שכלל אינו מוטל בספק, זו היתה המטרה שלהם, להכריז שירושלים היא מקום לכל התועבות שבעולם, ודווקא ירושלים. לא מדובר באיזו שאלה פרטית שאחד רוצה לעשות משהו, מדובר על כאלו שמכריזים קבל עם ועדה שגם בירושלים אני יכול לעשות מה שאני רוצה, אע"פ שזה דבר משונה, דווקא בירושלים!

מטרתם של הציונים - עקירת התורה והקדושה מעם ישראל

גם האחרים, יש להם מטרה, שהיא לא סוד והם לא מסתירים את זה: שהם רוצים לעקור כל זיק שבקדושה!

אם זה בחיטוטי שכבי, ואם בהתערבות במה שנוגע לחינוך, ובעוד דברים רבים מספור. הם נוסדו לכך וזו כל המטרה שלהם, **כמו שידוע שמרן הרב מבריסק אמר לר' שלמה לורינץ, שכל המטרה של הקמת המדינה היא בשביל לעקור תורה מישראל**, ושאל הרב לורינץ: 'לכאורה היו להם עוד מטרות, הם פשוט רצו מדינה, והאפשרות שלהם היתה להקים את זה בארץ ישראל, אולי זו רק אחת מכל המטרות שלהם, אבל לא כל המטרה?' **אמר לו הרב מבריסק: 'תאמין לי שאם היה אפשר, הייתי לובש את התפילין ופותח את ארון הקודש, ונשבע לך שזו המטרה היחידה שלהם, אין להם שום מטרה אחרת!'**, מעשה שהיה. זאת אומרת שזה ברור בלא שום ספק שזוהי המטרה שלהם.

ההסתכלות של גדולי התורה היא - שהם רוצים לרדוף כל דבר שבקדושה; החזון איש התבטא אחרי הקמת המדינה: 'ב"ה, כבר שנה המדינה קיימת, ועדיין אפשר לאפות מצות'.

ועוד מעשה שאולי יישמע קצת מוזר אבל זה מעשה שהיה, סיפר לי בנו של הרב אברמסקי שהרב מבריסק פגש אותו [לאחר עלותם לשלטון] ושאל אותו מה שלום האבא, ואמר לו, ב"ה הוא יושב ולומד, אמר הרב מבריסק: '**טוב מאוד, הייתי בטוח שהדבר הראשון שהם יעשו שיעצרו** (הוא אמר מילה יותר חריפה ממעצר, אבל נסתפק בזה) **את כל הרבנים וייקחו אותם לבית הסוהר**, אז כנראה ילכו לפי א' ב', אז אם ל'אברמסקי' עדיין לא הגיעו, עד שיגיעו ל'סאלאווייצ'יק' ייקח הרבה זמן'. זה מעשה שהיה. זו היתה ההסתכלות, וזה היה ברור להם בלי שום ספק.

ולמי שהיה לו עוד איזה שהוא ספק, הרי שבשנים האחרונות, רואים שבכל דבר שהם יודעים שהוא פוגע בקדושה הם בדווקא עושים יותר. הקו פה הוא בעצם לעקור.

אף שהדבר נעשה ע"י כמה משוגעים כל ראשי המדינה שמחים בו

ועכשיו הלכו כמה משוגעים, שבעצם עושים את מה שאותם אלה שם (ראשי המדינה) רוצים, הם לא מסכימים לשיגעונות שלהם, אבל הם אומרים: הנה יש מי ש'לקח אומץ', ומחליט שהוא יעשה בירושלים כטיטוס בקודש הקדשים.

ולכן גדולי הדור יצאו כל כך בחריפות. כיון שהם רוצים לראות האם הציבור הדתי (אפילו לא בדווקא הציבור החרדי אלא ג"כ הציבור הדתי) שותק על המלחמה הזו, זו מלחמה של

הסטרא אחרא מול הקדושה, זה ברור. ולכן גדולי התורה פסקו שצריך לצאת במחאה הכי תקיפה ששייך.

ח"ו יתכן מצב של נזדעזעה ארץ ישראל ת"ק פרסה על ת"ק פרסה

זה צד אחד של המטבע, כיון שלא מדובר פה בדבר שולי, אלא בדבר עקרוני של חזיר שרוצה לנעוץ את צפרניו בחומות ירושלים, וח"ו יכול להיות מצב של 'נזדעזעה ארץ ישראל ת"ק פרסה על ת"ק פרסה'.

לבד מהסכנה שבדבר, צריך לדעת שאצל הגדולים זה לא 'מילים' כלפי חוץ, הם באמת מפחדים ח"ו מה יהיה עם הישוב היהודי בירושלים. 'מאויבי תחכמני', דיברו עם ה'מופתי' של הערבים, והוא אמר: 'אני רוצה שהיהודים יעשו את זה, אם הם יעשו את זה, הקב"ה יזרוק אותם מירושלים', לא שאנחנו תלויים ב'אמונה' שלו, אבל יש פה באמת חשש, כשקורה כזה דבר, מי יודע אחריתו מי ישורנו? בנס, בזכות התורה, במלחמה האחרונה לא נפלו טילים בירושלים, אבל, וכי יש לנו ביטוח על זה?! כל הדברים הכי גרועים יכולים לקרות בירושלים. שמעתי מהגדולים שהם באמת חוששים שהדבר הזה יביא קטרוג על ירושלים, ועל יושביה.

לגדולי ישראל נמסר כח ההכרעה בכל השיקולים העומדים בנושא

צריך להקדים כמה הקדמות (במאמר המוסגר: תסלחו לי - לא בשביל המשוגעים אלא בשביל השוטים - שאני צריך לשבת ולדבר שאנחנו לא בעד השלכת אבנים, אני לא יודע מי הוא זה שהולך לדבר על זה, זה למטה מכבודו של אדם להתייחס לזה. ודאי שזה לא שייך, ראשית זה חילול ה', שנית זה לא מועיל כלום, ועוד כמה וכמה טעמים. אבל כן יש טענה על הציבור, שאם יודעים שיש כמה שרוצים לעשות את זה [זריקת בקבוקי תבערה וכו'] למה יושבים ונהנים?! הציבור צריך להוקיע אותם).

זה מאוד קל להסיט נושא ולהעביר את הדיון ל'האם מותר לזרוק אבנים', ו'מה עם ביטול תורה', (מעניין שכשנוסעים לחתונות ושבע ברכות ואויפרוף שם לא שואלים כל כך על ביטול תורה...), אני לא אומר שאין שאלה של ביטול תורה, אבל מוסכם על כולם שזו שאלה שמופנית לגדולי הדור, שהם באמת מרגישים את האחריות למנוע חילול כבוד שמים, והם היחידים שיכולים לפסוק. סברות - אפשר לומר לכל כיוון.

אני רגיל לספר מה ששמעתי בשם מרן רבי איסר זלמן מלצר, שכשבנו של הגרעק"א נתמנה להיות רב, על כל פסק שהוא פסק באו הלומדים והביאו עשרה ראיות נגד, אז הוא שלח לאביו שהוא רוצה להתפטר, אולי הם באמת צודקים, אמר הגרעק"א אני אבוא אליך לשב"ק (להיווכח אם כך הם פני הדברים), וכשהגיע הוא הציג איזו שאלה ושאל מה דעת הלומדים, והם התפלפלו והגיעו למסקנה מסוימת, ואז האיר להם רעק"א נקודה שהם לא חשבו עליה, נתן להם לחשוב על הנקודה והגיעו למסקנה הפוכה, ואז עורר להם עוד נקודה, וכך שבע פעמים, ואז אמר להם, הנה אתם רואים ששאלתי אתכם שאלה ושבע פעמים שיניתם את דעתכם, אז איך בכלל אפשר לפסוק? אלא שהתשובה היא שאני הצגתי בפניכם שאלה שלא עמדה כעת למעשה, ובאופן כזה אין סיעתא דשמיא לפסוק, כיון שבאמת בכל

שאלה ישנם הרבה מאד צדדים, אבל כשיש שאלה למעשה אזי יש סיעתא דשמיא לרב שיפסוק כפי שצריך לפסוק גם כשיש כ"כ הרבה צדדים, וזה הנכון, כך הקב"ה נתן את התורה.

וממילא לענייננו, סברות אפשר לומר לכל הכיוונים, אבל למי נמסר הפסק? זה נמסר למנהיגים של כלל ישראל, שלוקחים על כתפיהם גם את הענין של כבוד ירושלים וחילול ה', וגם את הענין של הסכנה לירושלים, וגם מצד שני שאולי זה יזיק יותר ממה שזה יועיל, והם פוסקים, ולכן לצמצם את השאלה לפרטים זה לא הנושא.

אבל יש פה שאלה אחרת, אם אתם שואלים אותי איך להציג את השאלה שאכן עמדה לפני הגדולים. אם מפרסמים מכתב כזה שכל אחד יעשה מה שבידו למחות, הרי יש גם שוליים בציבור, ופרחחים ינצלו את זה לדברים לא טובים, (ודאי שאסור לעשות את זה והם רודפים וכו') השאלה היא האם בגלל זה למנוע את המחאה. זו שאלה שהועלתה, והם [גדולי התורה] ידעו את ההשלכות, ובין כל השאלות שעמדו לפניהם בעניין זה עמדה גם שאלה זו, מצד א' יש את החשש הזה ומצד ב' אם אפשר ואם מותר לשתוק, זה הכרעה שנמסרה לגדולים, מתי כן ומתי לא.

אם מחר היו מחליטים בגלל חוק חופש הביטוי ח"ו שכאן בתוך הישיבה מקימים כנסיה או דבר אחר נורא, בטענה שיש 'חופש ביטוי' (המדינה 'שלהם'..), נו, יש לאחד פתרון מה לעשות? אני לא יודע מה יגידו במצב כזה. כל אחד יבין שיש פה שני צדדים, כי לשתוק הרי אי אפשר.

אז מה עושים? סומכים על סייעתא דשמיא, הולכים לגדולים שיש להם דעת תורה.

לגדולי ישראל יש סייעתא דשמיא לפסוק את הדבר הנכון למעשה

אנחנו שזכינו להיות קרובים, ראינו את זה בעיניים, אנחנו עומדים יום אחרי היארצייט של ראש הישיבה זצ"ל [מרן הרב שך], אני יכול לספר שבעיני ראיתי את הסייעתא דשמיא על כל צעד ושעל, והוא אמר דברים שלא הבנו, וכמעט היינו משוכנעים שהם לא צודקים, ובסוף התברר שהוא צדק, ועכ"פ תמיד היה לו סייעתא דשמיא שהוא הצליח, יש דברים מפורסמים יותר ויש פחות. הרבה דברים שהוא שמע את השיקולים ואמר שבכ"א ע"פ דין כך צריך לעשות.

במלחמת המפרץ, באו תלמידים יוצאי חו"ל שההורים שלהם אמרו להם לחזור לחוץ לארץ, והלכו לשאול את רבי שלמה זלמן, והוא אמר: 'לא! אני אומר לכם, אמנם זו שעת צרה אבל לא שעת סכנה', והוא קרא אחד אחד לבחורים מחו"ל ואמר להם לומר להורים שלהם שהוא אמר לא לנסוע, ובאו אליו אברכים, 'איך אפשר לומר דבר כזה, מי לוקח את האחריות אם יקרה להם משהו?' (גם אז היו אותן טענות..), אז הם קיבלו את הנזיפה שהייתה מגיעה להם. הרב שך, ר' שלמה זלמן, הרב אלישיב, אמרו שלא לנסוע, אז לא נוסעים, לא משנה אם כן מבינים, או שלא מבינים, ואכן באמת לא קרה לאף אחד שום דבר.

אם זה רוח הקודש או סיעתא דשמיא, זה לא הנידון, דבר אחד טוב וצריך לדעת - דבר

שכל הגדולים מסכימים אליו, הוא דבר אמת.

הסט"א מבקש לנעוץ את ציפורניו בחומת ירושלים

וכעת מלחמת הקדושה מול הסטרא אחרא הגיעה כאן לאיזה שהוא שיא, לקחת את החזיר ולנעוץ את צפרניו בחומת ירושלים, זה ברור ללא שום ספק, זה הנושא וזה המדובר. וזו ההכרעה, אע"פ שיש שאומרים שזה מסוכן, שמאיימים שיגיע לשפיכות שמים. למה ל'יועץ המשפטי' כן מותר לקחת על עצמו אחריות שיישפך פה דם? הנה לכם חופש ביטוי: לו מותר להגיד שזה דמוקרטיה וחופש הביטוי וכו' ולנו אסור להגיד מה חוק התורה, אנחנו אומרים שלומר את חוק התורה יותר חשוב מ'חופש ביטוי'.

זו המלחמה, ועל זה צריך במישור העקרוני למסור את הנפש, (אולי גם לקבל תענית זו מסירות נפש) זו מערכה שדורשת מסירות נפש.

ועכשיו השאלה מה לעשות במצב של מסירות נפש, כמה לעשות, איך לעשות, זה מסור ביד גדולי ישראל, וההכרעה נמסרה בידם, והם יחליטו בכל דבר, זה הכל דברים שמסורים בידם, כמה למסור את הנפש ומה לא, כמה זה מחייב ביטול תורה וכמה לא. וכן איך לדאוג שהשוליים לא יעשו דברים שאין לנו שליטה עליהם, (אם בחור רוצה לזרוק אבנים - אני לא מאמין שיש כזה בחור - לא יעזור לו כלום, לא יעזור כל הפסקים שיגידו לו, הוא לא רוצה למחות על קדושת ירושלים, הוא רוצה להתפרע).

ולכן כששואלים אותי, התשובה היא - אני לא יודע, (ויש כמה סוגי 'לא יודע'..), דבר אחד אני יודע - שההכרעה נמסרה לגדולי ישראל והם החליטו.

אי אפשר לומר שעל שום דבר אסור לבטל תורה, אחרת לא היו עושים את המחאות על חילול שבת, כל הרחובות בירושלים היו פתוחים בשבת. היו פה כבר מלחמות ואע"פ שגרמו לביטול תורה, (וזרקו אבנים ושרפו פחי אשפה, להגיד שזה היה טוב?! היה אסור לעשות את זה).

תמיד יש את המשקל, שמצד אחד חייבים למחות ומצד שני יש שוליים שמשתמשים בזה לצרכים שלהם ומגיעים לדברים של פיקוח נפש ואת זה צריך למנוע. אם בשביל כך צריך למנוע את עצם המחאה? זה דבר שצריך לשקול, צריך לדעת שמסירות נפש זה דבר לא פשוט, ה'חפץ חיים' אמר, שבזמן ה'יבסקציה' היו צריכים להילחם נגד הקומוניזם במסירות נפש ממש אף שיפלו קרבנות, הבעיה שלנו שברחנו מרוסיה, ולא יכלנו להילחם במסי"נ, אז למה הח"ח התכוון 'במסירות נפש'? אינני יודע, אבל יש דברים שצריך להילחם במסירות נפש.

גם במשא ומתן עמם יש דברים שאסור לעשות

יש צדדים רבים בשאלה וגם הענין של ביטול תורה, (יש ג"כ צד אחד שאולי יכריזו שכל הישיבות בירושלים ילמדו בתענית דיבור כל היום, אולי זה יעזור יותר), זה ענין שנצרך ל'דעת תורה', יש את הגדולים שעליהם מוטלת האחריות. והם מרגישים את האחריות, אתמול דיברתי עם הרב אורי לופוליאנסקי (ראש עירית ירושלים), אין יום שהוא לא מדבר

על זה עם הרב אלישיב, יושב ודן איתו על כל הצדדים מה שנוגע אליו, מה ואיך לעשות, אם להסכים לפשרות או שאסור להסכים לכלום. **עלה רעיון שאולי באופן רשמי לומר להם לעשות את זה בתל אביב, הרב אלישיב אמר: אולי נפתור בכך את הבעיה הזו, אבל איך אנחנו יכולים לומר להם לעשות את זה בתל אביב?! יש דברים שאסור לעשות.**

הדבר מדיר שינה מכל מי שיראת ה' בלבבו

אני יכול לומר דבר אחד, זה באמת מדיר שינה מעיני כל מי שיראת ה' בליבו וזה צריך להדיר שינה, זה דבר חמור ומסוכן מאוד לכלל ישראל.

ויש גם את הענין של חילול ה' כלפי האומות, מה יאמרו המוסלמים? שישאלו עלינו: 'איך אתם שתקתם, אם זה היה אצלנו היינו נותנים לזה לקרות?! אם היינו שולטים בירושלים, היה עולה בדעתם לעשות כזה דבר?! זה בגלל שאתם היהודים שולטים בירושלים'.

גם לעיני כל העמים, זהו דבר שכל מי שעוד אוחז יש איזה שהם חוקים מחייבים מתנגד לזה, ורק אתם מסכימים. הרי אם היו מעיזים לעשות זאת בהר הבית לא היה נשאר מהם שריד ופליט. יש לאחד תשובה על זה? אפשר הרי למנוע את זה, וגם מבחינה חוקית היו יכולים למנוע את זה, וגם האומות יודעים את התירוץ: הם יכלו למנוע, אבל הם לא רוצים למנוע, דווקא, 'החרדים רוצים להשתלט על ירושלים, אנחנו נראה להם מי שולט בירושלים' זהו המצב האמיתי פה.

כמו המעשה עם רעק"א, אפשר להציג פה שבע פעמים צדדים שכולכם תסכימו. אבל כבר אמרתי שזו לא שאלה מקומית, ולצערי זה השתרש בעוד דברים נוגעים לכלל ישראל ש'צדיקים' הכי גדולים לא מתחשבים.

אף אחד לא אומר שצריך לזרוק אבנים וכו', כמובן שאני לא יאמר דברים כאלו. אבל לומר שזה כואב לי וזה אכפת לי עד דכדוכה של נפש, כן! אני לא ישן בגלל זה בלילות! קורה כאן דבר חמור מאוד!

והקב"ה יעזור וינחה אותנו בדרך טובה.

המטרה היחידה של 'מדינת ישראל' – עקירת התורה!

ה'מטרה של הציונות – עקירת הדת

אינני רגיל לדבר על נושאים אלו, אך מכמה וכמה סיבות, ומכמה שאלות שנשאלו, הרגשתי שלפעמים חסר בידיעה, וכמו שאנחנו רגילים שבלימוד סוגיא צריך קודם לדעת את היסודות המוקדמים של הסוגיא, ואז אפשר להבין יותר את הסוגיא, זו ג"כ אחת מהסוגיות שאנחנו צריכים להבין אותן.

הדרך אינה לבוא ולהגיד שאני הולך להפגנה משום שזה אמר ללכת וזה אמר ללכת, את זה צריך בשביל ההיתר של ה'ביטול תורה', אבל בשביל ללכת צריך שיבינו למה הולכים, **נאמר קודם כל את היסודות הפשוטים, שעל כל פנים בזמנינו - אצל בני התורה זה היה דברים פשוטים, וקצת התעורר לי ספק אם גם היום זה כל כך פשוט,** עכ"פ לא אצל כולם.

הנחת היסוד תמיד היתה, שכל המטרה, - אני אומר "כל המטרה", לא חלק מהמטרה - של הקמת מה שנקרא "מדינת ישראל", אני לא יודע איזה משתי המילים צריכים למחוק, היה לעקור את הדת, הדברים פשוטים, מלבד שכך לימדונו רבותינו, בכל זאת אני הייתי פה גם בהתחלה, המטרה היתה לעקור את הדת.

מרן הגרי"ז: "הייתי נשבע שזאת המטרה היחידה שלהם"

ידוע מה שמספר ר' שלמה לורנץ, שהרב מבריסק אמר לו שכל המטרה שלהם בהקמת המדינה היתה בכדי לעקור את הדת, והרב לורנץ הרשה לעצמו לשאול, שבכל זאת הוא מפקפק בזה, היה להם עוד מטרות, נכון שזו גם אחת מהמטרות שלהם, אבל להגיד שזו המטרה היחידה? ואמר לו הרב מבריסק, אם הייתי צריך, אם לא הייתי יודע שאתה משתכנע ממני גם בלי זה, הייתי פותח את הארון קודש, היה לו ספר תורה בבית, ולובש תפילין, **והייתי נשבע בפניך שזאת המטרה היחידה שלהם, פשוט לקחת את כלל ישראל, שהיה בהרבה גלויות ושמרו על המסורת, ופשוט להביא אותם לפה ולבולל אותם,** ולעשות אותם "ככל הגויים בית ישראל".

מרן החזו"א: "הם עוד נותנים לאפות מצות???"

אני אומר כמה עובדות שהיו, בזמנו היה בפוניבז' מקום שהיו אופים מצות, החזו"א זצ"ל היה בא לאפות שם, בשנה השניה שהוא בא לשם לאפות, ראו שהוא שמח, שאלו אותו, על

דברים שנאמרו בשיעור בישיבת קול תורה לקראת 'הפגנת עמנואל', ד' תמוז התשע"א. שיחה זו נאמרה לאחר דיונים ממושכים במעונו של מרן זצוק"ל אודות צורת המאבק בענין זה, להם היה שותף רבינו שליט"א, והדברים הינם ממה שעלה על שולחנו של מרן זצוק"ל.

מה השמחה, אז הוא אמר **"כבר עבר שנתיים מהמדינה, ועוד נותנים לאפות מצות"**, אז הוא שמח, עוד מותר לאפות מצות, החזו"א לא היה אדם של הגזמות, ולא אדם של הפרזות, אני לא צריך להגיד את זה, הוא אמר אני שמח, הם עוד נותנים לאפות מצות.

מרן האחיעזר: יש לחשוש שבמדינת הציונים יגזרו על השחיטה

בזמנו, היה בפולין גזירה נגד השחיטה היהודית, שאסור לשחוט שחיטה יהודית, זה לא 'הומאני', בגרמניה "הרחמנים הידועים" ריחמו על הבהמות, שלא יצערו אותם בשחיטה היהודית, אז אחד הוציא ספר, להסביר לגויים שהשחיטה היהודית זה בעצם, מבחינה 'הומאנית', מבחינת הייסורים של הבהמה, זה הכי טוב, הכי פחות ייסורים, הוא הוציא על זה ספר שלם, ותרגמו את זה לכל השפות, וכשבאו לר' חיים עוזר זצ"ל, הוא אמר, שצריך גם לתרגם את זה גם ללשון הקודש, וכשתמהו בפניו בשביל מה, הוא ענה, **"הציונים הולכים להקים מדינה... גם שמה יכולים לעשות גזירת השחיטה, אז צריך לתרגם את זה ללשון הקודש"**. אני אומר לכם דברים בדוקים ומנוסים, לא איזה סיפורי אגדות, זה עובדות שהיו.

ייקחו את כל הרבנים ויאסרו אותם

סיפור באמת קצת קיצוני סיפר לי בזמנו בנו של הרב אברמסקי זצ"ל. הוא סיפר לי, שהרב מבריסק פגש אותו, בהתחלת המדינה, ושאל אותו, מה שלום האבא, ואמר לו, ברוך ה' יושב ולומד, אמר לו הרב מבריסק, ברוך ה' אני רגוע, אז הוא שאל, למה הרב מתכוון? אמר לו הרב מבריסק, תראה, **אני הייתי בטוח שייקחו את כל הרבנים ויאסרו אותם, זה הדבר הראשון שהם יעשו, רק הבנתי שהם ילכו לפי א' ב', אז אם ל'אברמסקי' הם עוד לא הגיעו, עד שהם יגיעו ל'סאלאווייציק' יקח הרבה זמן**, ככה הבן של הרב אברמסקי בעצמו סיפר לי את הסיפור. וצריך להבין, שהדברים האלו לא נאמרו כאילו להפחיד, כאילו נשמע... אחר כך נדבר עוד למה היום לא מדברים בשפה כזאת.

הכריחו בכח לא לשמור תורה ומצוות

והיה פה העברה על דת, אני בעצמי מעיד שנסעתי ליישובים לנסות להשפיע על אנשים, בזמנו לא היה חינוך העצמאי בכל המקומות, והרב מבריסק אמר שבשעת הדחק לפחות להשפיע על ההורים שישלחו למזרחי, אם לא לחינוך העצמאי שישלחו לפחות למזרחי, ואני בעצמי נסעתי ודיברתי עם הורים, אמרו לי, אבל ייקחו לי מחר את הפרנסה, אם אני שולח לבית ספר דתי ייקחו לי את הפרנסה, אני לא יכול לעשות את זה. פשוט בזדון, ניסו לעשות כל מה שביכולתם. ולצערנו, בהרבה הזדמנויות הם הצליחו, בהרבה קהילות נפלאות ומסורתיות ולא ננקוט עכשיו בשמות, אבל ידוע, קהילות ששמרו על המסורת כל הדורות במסירות נפש, תחת איומים ותחת השמדות, בכל מקום, **וכשהם הגיעו לפה, באו ואמרו להם, פה לא צריך לשמור, פה זה ארץ ישראל, פה יש קדושת ארץ ישראל כבר לא צריך לשמור את המצוות, ועוד סיפורים, לא חשוב, אבל ממש בכח, פשוטו כמשמעו, הכריחו אותם לשלוח דווקא לבתי ספר שלהם**, אני מעיד, שאני בעצמי הייתי, נסעתי למושבים לנסות להשפיע, וזו התשובה שקיבלתי.

כך שזה וודאי שהמטרה הבסיסית שלהם היתה, שאם יהיה להם מדינה, ואם יהיה להם

את מה שהם חושבים ומקווים, הם יוכלו לעקור את הדת, פשוט לעקור את הדת, מכולם. והמטרה הזאת לא השתנתה, וכל הזמן הם מנסים את זה בכל מיני דרכים ואפשרויות, איך עושים את זה.

עד היום - לצנינים בעיניהם שיש בכלל שומרי תורה ומצוות

אבל אני מדבר עכשיו על הנחת היסוד, הנחת היסוד עד היום, אני אומר זאת מתוך היכרות קרובה עם אנשים שעומדים בראש המערכת, שהם רוצים לעקור את הכל, ולצנינים בעיניהם שיש בכלל בני תורה, שיש בכלל בני ישיבות, שיש בכלל שומרי תורה ומצוות, וזה מפריע להם.

האמת - גם כשנאמרת ע"י מיעוט כואבת להולך בדרך השקר

הם מבינים את זה גם בנקודה הפשוטה, מצינו בהמן, כולם כורעים ומשתחווים לו, ומרדכי "לא יכרע ולא ישתחווה", והמן אומר "כל זה איננו שווה לי", כל מה שכולם משתחווים לי לא שווה לי, כל זמן שמרדכי היהודי יושב בשער המלך ולא כורע ומשתחווה, ולמה זה מפריע לו..., כי יש אחד שיודע את האמת, הרי הוא ידע שזה הכל שקר, הוא ידע שכולם כורעים בגלל שמפחדים ממנו, ויש אחד שלא כורע, ומפני שהוא לא מפחד הוא אומר את האמת, אז אם כן מה שווה לי כל הכבוד, יש אחד שמזכיר לי כל יום ויום את האמת, שאני לא זה ולא זה, ואני לא שווה כלום בעצם, ממילא כל זה איננו שווה לי, האמת, גם כשהיא נאמרת מפי מיעוט, כואבת למי שיודע בתוך ליבו, שהוא בעצם עומד על שקר.

הרי אין להם כלום, הם לא הביאו איזה תורה חדשה ח"ו, איזה דת חדשה ח"ו, הביאו את הדת שנקראת "אכול ושתה כי מחר נמות", פעם הם הביאו את הסוציאליזם, אני לא יודע אם אתם יודעים מה זה, היו חוגגים, באחד במאי היו דגלים אדומים, אתם לא יודעים אפילו על מה אני מדבר, אבל היו חוגגים את החג של הקומוניסטים, אנחנו באנו פה להקים מדינה סוציאליסטית, של עובדים, עובדי כפים, ולכן צריך לדעת שבעצם זה המטרה שלהם.

היה מעשה בזמנו ששאלו את הרב מפוניבז', את הרב מבריסק, את החזו"א, אז מה הדרך נגד כל זה, היו כמה שאמרו נלך בכח, "ברית הקנאים" קראו לזה אז, היו שם כמה חברים, והיה ביניהם את הרב מרדכי אליהו זצ"ל, והם אמרו אנחנו נפוצץ את הכנסת, נרעיל את החזירים, הם עשו את זה מידי פעם, עשו את זה, לא נכנס עכשיו לפרטים של כל המערכה הזאת שאז נקראה ברית הקנאים.

הם גוזרים כרת על עצמם - בהקמת מוסדות התורה והיהדות ננצח!

אבל למעשה, מה שהחזו"א אמר, הם גזרו כרת על עצמם, בן אחד וכלב אחד וכבר די והותר, **אנחנו נגדל משפחות, נקים ישיבות, עוד ישיבה ועוד ישיבה, ובזה אנחנו ננצח אותם.**

והרב מפוניבז', אני זוכר שבזמנו באו אליו, - כל הסיפורים שאני אומר לכם, היה לפני שאולי אבא שלכם נולד - אבל כשהביאו את ילדי מרוקו בזמנו, בעליה השניה, שלחו לשם איזה רב שישפיע עליהם לבא לארץ, ומיד שלחו אותם לקיבוצים שיראו כל דבר אסור, ובאו לרב מפוניבז', והוא אמר, **מה שאנחנו צריכים, זה להכין להם מקומות שנוכל לקבל אותם**

בהם, כל זמן שאנחנו לא הכנו מקומות לקבל אותם, אין על מה לעשות מלחמה, איפה נקבל אותם, זה היה בהתחלה, הוא הקים את בתי אבות בשביל זה, בשביל ילדי טהרן שרצו להעביר אותם על דתם, והעבירו כמעט את כולם על דתם, כסדר, כסדר, כסדר.

עושים כל שביכולתם לעקור תורה מישראל - בין ה'ימין' ובין ה'שמאל'

מאז, מה שהם יכלו לעשות הם עשו, את כל מה שבידם, פשוט להעביר על הדת, פשוטו כמשמעו, להעביר על הדת כל מה שאפשר.

ואין בזה בין אלה שקוראים לעצמם ימניים או שמאליים, שניהם לא "אורך חיים בימינה" ושניהם לא "בשמאלה עושר וכבוד"... לא נכנס עכשיו לזה, עושים מה שמשתלם להם, אבל זה כבר לא הנושא שאנחנו עומדים איתו, הם רוצים לעקור, לעקור כל מה שאפשר.

על כל דבר קטן נזקקנו להיאבק עמם

היינו צריכים פה לנהל מלחמה שלימה על דברים קטנים, הרי יש מול התחנה מרכזית, יש שם עמוד גדול זכר להרוגי השואה, ורצו לכתוב למעלה "יזכור ה'", לא, בשום פנים ואופן, כתוב שם 'נזכור', לא "יזכור ה'", אתם יכולים ללכת ולראות את זה, זה לא כל כך גבוה, אני לא יודע אם זה עדיין קיים, (העמוד נמצא כיום מאחורי בית המשפט העליון לפני גן סאקר) יש שם למעלה 'נזכור' חס ושלום לא "יזכור ה'", פשוט להשכיח את השם שמים, ולהשכיח את התורה, וזו המטרה שלהם מאז ומעולם, והדברים מבוססים וידועים.

קיום היהדות החרדית - נס שלא כדרך הטבע

ואנחנו במקום שהקב"ה בכל זאת הבטיח, הרי יש הבטחה של הקב"ה ש"לא תשכח מפי זרעו", הקב"ה סייע שאף על פי כן, נגד רצונם, נגד כל הרצונות שלהם, קמו ישיבות, קמו תלמודי תורה, קמו כוללים, איך זה? נס! אין לי מילה אחרת מאשר נס, איך הם עשו את זה ולמה הם עשו את זה, אני לא יודע, ההבטחה של "כי לא תשכח מפי זרעו" תתקיים לתמיד, הקב"ה מוצא את הדרכים, כמו שבכל הגלויות, שהיו בכל המקומות, כשהיה גזירות שמד כפשוטו, בכל זאת, מקומות התורה היו, פעם יותר ופעם פחות, וזה מה ששמר. אז אם בא המצב הזה שעומדים יהודים ורוצים להשכיח את הכל, הקב"ה עושה את הניסים שלו, כדי שבכל זאת "לא תשכח מפי זרעו", **זה אחד הניסים המופלאים שאנחנו רואים בעינינו, לא צפו את זה, לא חשבו את זה, שברוך ה' יש עשרות אלפים שב"ה יושבים ולומדים, הכוללים, עם כל הבעיות של מה שמנסים כל הזמן רק מה אפשר לגזור, עוד גזירה ועוד גזירה ועוד גזירה, כדי שלא ילמדו, שלא ילכו ללמוד, שילכו ללמוד דברים אחרים.**

לא מסתירים את כוונותיהם - בין אם נעשות ע"י כפיה ובין בפיתויים

הם אומרים את זה במפורש, הם אפילו לא מסתירים את זה, מידי הרבה אנשים לומדים, צריכים לדאוג שהם ייצאו לעבודה וכו', והכל במטרה הראשונית, זה לא חשוב באיזה מילים הם מצפים את זה, וזה לא חשוב באיזה מילים הם מייפים את זה, הכל במטרה הראשונית, שזה יהיה היכי תמצי איך לבטל את הישיבות, לבטל את הכוללים, איך עושים את זה? -

לפעמים עושים את זה על ידי כפיה, ואם זה לא הולך בכפיה, בכל זאת הם קצת תלויים בנו, לא נכנס עכשיו להסברים למה לא תמיד הם מצליחים לעשות את זה על ידי כפיה, אז הם עושים את זה בדרכים משלהם, הם מנסים להשפיע תצאו, תלמדו, תעבדו, תשתתפו בכלכלה של המדינה, זה לא חשוב, זה רק שמות נרדפים למטרה האחת ויחידה.

הם יודעים, כמו מה שאמרנו על מרדכי שלא יכרע ולא ישתחווה, שזה שיש ישיבות פה בארץ, זה בעצם לצנינים בעיניהם, ידוע המשל שהחזו"א אמר לבן גוריון כשהוא נפגש איתו, אני לא רוצה להזכיר כאן את התואר שמגיע לבן גוריון, זה לא נוגע כרגע, אבל הוא אמר לו אתם עגלה ריקה, אנחנו עגלה טעונה, יש לנו מטען, תורה ויראת שמים, ותורה מהר סיני, ואתם עגלה ריקה, וכתוב בהלכה שכשעגלה ריקה נפגשת עם עגלה מלאה, העגלה הריקה צריכה ללכת לצד, מה יש לכם בעגלה, מה אתם מוכרים, איזה אידיאלים אתם מוכרים, אידיאלים של ספורט, או שאר הדברים שיותר טוב שלא נדע שהם קיימים בכלל.

אבל כל זה משני סיבות, ראשית כל 'אכול ושתה כי מחר נמות', מה שהיצר הרע אומר לכל אחד, אכול ושתה כי מחר נמות, והסיבה השניה, לעקור מה שאפשר לעקור.

צוותות שלמות דנים בשאלה איך משפיעים על הדתיים

הם פשוט יושבים, אני אומר עדות מפי אנשים שיושבים למעלה במשרד ה... בכמה משרדים, **פשוט יושבים, מושיבים צוות מוחות, איך משפיעים על הדתיים שיהיו קצת פחות דתיים,** ושקצת יתגבשו, ושקצת ייצאו, פשוט יושבים וחושבים, כל פעם עושים איזה עצה אחרת, ואני לא יתפוס את הדוגמאות שהם עושים, פעם קוראים לזה כך וכך, פעם הם קוראים לזה תכנית אחרת, צריכים לעשות אותם אזרחים, הם הרי כמובן ידועים בתור 'אזרחים למופת', וממש "אין יוצא ואין פרץ ואין צווחה" אח"כ צריכים ללמד אותנו איך להיות אנשים טובים, הם כולם אנשים טובים, רוצחים כמה ביום, אבל חוץ מזה הם אנשים טובים, והם יודעים את זה.

אם אתם חושבים שהם לא יודעים, שהחינוך שלהם, שהם חשבו שהם יוכלו לחנך דור בלי תורה, ולהישאר עם התכונות היהודיות והבסיסיות, הם חשבו, 'צווי דינים', יהודי לא רוצח, יהודי לא גונב, וחוץ מזה יהודי לומד ומקיים מצוות, שני דינים, אז גם אם הוא יישאר שהוא לא לומד ולא מקיים מצוות, אז יהודי לא גונב, אני ראיתי מאמר שכתב אחד מהם, לפני מאה שנה, איך תראה המדינה כשהיא תבנה, לפני פחות ממאה שנה, הוא אמר שכשהם ילכו הביתה בצהריים, החנויות יישארו פתוחות, מה, יהודי גונב?, יהודי הרי לא גונב, לא צריך לנעול את החנויות, ככה הוא ראה מה שקורה בחוץ לארץ, יהודים לא גנבו, מה פתאום שבארץ הם יגנבו, יהודי לא גונב, חשבו שיש פה שני דברים, יש חלק אחד שיהודי לא גונב, ויש חלק שני שיהודי לא הורג.

סיפר לי אבי ז"ל, שבהונגריה היה פעם אחת מקרה שיהודי שהיה לו ביטוח חיים, הוא ביקש מהחבר שלו שיהרוג אותו, כדי לקבל את הביטוח חיים, אז רעשה כל הארץ, כל הגולה רעשה, שיהודי הרג יהודי, הוא ביקש ממנו שיהרוג אותו כדי שיקבל את הביטוח חיים, וזה

היה פעם ראשונה ששמעו שיהודי הורג יהודי.

העצה החדשה - בג"ץ **ללא** בחירה דמוקרטית

והאמת היא, וזו העצה החדשה שהם עשו עכשיו, ואין להאריך בזה מטעמים ידועים, כדי שח"ו שלא אכשל בביזיון 'אנשים חשובים'... אז לא נבזה אותם, **שמכיוון שיש פוליטיקה שבשבילה צריכים גם את הדתיים, מה לעשות שבלי הדתיים אי אפשר לעשות קואליציה, ובלי קואליציה אי אפשר לעשות מה שרוצים, ואי אפשר לשלול, אז הם בבעיה**, מה עושים, המציאות היא שישנם דתיים, זה עובדה מה אני יכול לעשות, ועדיין לא הצליחו לשלול מהם את זכות הבחירה, או את שאר הדברים שיש, ויש להם מפלגות וכוח, וצריכים להגיע איתם להסכמים, אחרת לא יוכלו לשלול את הצד השני, **לכן הקימו משהו שנקרא משהו מאוד 'גבוה וצודק', שהוא עושה בשבילם את העבודה**, זה לא בשוגג, זה לא קרה למרות שהם רצו אחרת, אלא שהם ידעו, שכל זמן שהוויכוח יהיה בכנסת וכל זמן שההכרעה תהיה בכנסת, אז הם יהיו תלויים בהצבעות, והם ייאלצו להתפשר, כיון שהדתיים לא יסכימו להצביע בעד המדיניות שיש לאחד נגד השני, אם לא יסכימו להקים עוד ישיבה או עוד חיידר, וזה בעיה פוליטית, שצריכים לשלם אם רוצים לקבל משהו, **ולכן צריכים להקים איזשהו גוף שהוא מעל כולם, וכולם כביכול כפופים אליו, והוא עושה את ההחלטות שלו, ואותו הרי לא צריך לבחור, וכביכול הוא לא קשור לפוליטיקה, והוא מחליט את כל ההחלטות שהם בעצם רוצים להחליט**, אלא שיש להם בעיה שהם לא יכולים, וזה דברים ידועים ומפורסמים, ואפי' שזה מזיק להם בעצמם, לא נכנס לפרטים, אבל גם יש מצב של בחינת "תמות נפשי עם פלשתים", וכך זה הולך לאט לאט, מוסרים את ההחלטות בידי אנשים מן הצד, והם מקבלים הוראות, או לומדים את ההוראות, תנסו לקצץ איפה שרק אפשר, וכל מה שאפשר, ואנחנו נעמוד ונשתוק, ונגיד מה אנחנו יכולים לעשות.

נקודת השבר - "**או אנחנו או הרבנים**"...

ולא נכנס כעת לפרטים, אבל תמיד ידעו שיבא זמן שיעמוד אותו בית משפט ויכריז או אנחנו או הרבנים, זהו, גמרנו, הסיפור נגמר, זה או אנחנו או הרבנים, תחליטו, וכל זמן שיש דעת תורה, ויש רבנים ויש גדולים, ויש אנשים ששומעים לרבנים, אין להם כוח, מה הם יעשו אם הרבנים יגידו לכולם לנסוע לאמריקה, הרב שך פעם עמד ואמר, אם תעשו כך וכך אני אגיד לכולם לנסוע לאמריקה, אם תגייסו את בני הישיבות, אנחנו נעמוד כולנו ונאמר 'אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני', ונסע כולנו לאמריקה, אין לכם את הכוח נגדנו, עוד לא מצאתם את החוק שיאסור עלינו לצאת לאמריקה, חכו גם את זה הם עוד יעשו, וידעו שאם הוא יאמר כך, אף אחד לא יישאר כאן וזה לא בדיוק מה שחסר להם.

אין שום הבנה בעיסוקם התמידי בעקירת היהדות - מלבד עשיו שונא ליעקב ושנאת עמי ארצות לתלמידי חכמים

וצריכים להבין, אחת הקושיות הגדולות שיש פה, היא שמדינה שנמצאת במצב כ"כ קשה, מוקפת אויבים שרוצים להשמיד אותה ואומרים את זה בפירוש, וכל העולם עומד נגדם, והם מנסים לצעוק, ומנסים להסביר את עצמם, לא התכוונו, ולא רצינו, וזה היה בטעות, וזה

היה בשוגג, אנחנו רק רצינו להגן, ולא עוזר להם שום דבר כל העולם כולו עומד נגדם, בצורה שרק נהיית גרועה מיום ליום, והאמת היא, שהמצב כאן בכלל לא פשוט, לא צריכים להטיל אימה, ולא צריכים להטיל פחד, אבל המצב הוא והם יודעים את זה שעומדים מאה או מאתיים מיליון אנשים שכל הרצון שלהם הוא להשמיד את המדינה הזו, והם אומרים את זה, והם צריכים כל יום לעמוד ולהתמודד נגד זה, כל יום באה בעיה חדשה שהם לא יודעים איך להתמודד איתה, והם עומדים וצועקים לא מבינים אותנו, אנחנו רק רוצים להגן על עצמינו, וכל מיני דברים שהם אומרים, לא מבינים אותנו, כנראה שלגבי זה הם נשארו יהודים עם כל ההידורים, לגבי השנאה שעשו שונא ליעקב, לגבי זה יש להם עדיין את כל הדינים של יהודים, שונאים אותם, וזה לא חשוב אם הם דתיים או לא, הם שונאים.

- ומדינה במצב כזה, שנמצאת בסכנה כל כך גדולה ממש סכנה קיומית יומיומית, מה יש לכם עכשיו זמן להתעסק עם כמה אנשים שעומדים ואומרים 'לא יכרע ולא ישתחווה'? לזה יש לכם זמן?, והרי אלו אותם אנשים שמחר תצטרכו את הקולות שלהם בכדי להצביע על איזו החלטה בכנסת, אני מדבר לפי מהלך המחשבה שלהם, של דרך הטבע, - הרי מחר תבואו ותתחננו תצביעו כך ותצביעו כך, - וכי אין לכם מה לעשות? אז יש פה כמה שאומרים 'לא יכרע ולא ישתחווה' אז מה, מה קרה לכם? **אין בזה שום היגיון, חוץ מההיגיון הפשוט וההלכה הפשוטה שכשם שיש הלכה ש'עשו שונא ליעקב' כך יש הלכה ש'גדולה שנאה ששונאים עמי הארץ לת"ח, יותר משנאה ששונא עשו ליעקב', ככה זה, זה אותה הלכה וזה שנאה שמעבירה על הדעת, אין לזה שום הסבר.**

וכשזה מגיע לנקודה, שעומד שם אחד, שיהיה מי שיהיה, 'עם הארץ' אפשר להגיד עליו משום שבזה הוא מודה לפחות, והוא עומד ואומר, - אתם תעשו מה שאני אומר, ולא מעניין אותי מה שהרבנים אומרים, אתם תלכו לבית הסוהר, ועל מה, אין לזה שום הסבר ואין לזה שום הגיון, חצי מהמדינה לא שולחים בכלל לבתי ספר, חצי מהמדינה לא מקיימת חוק חינוך, הכל סיפורים.. אבל יש שם איזה אחד שעושה בזיון, על זה מושיבים בכלא... אני מוכרח להגיד לכם ששטיקלאך תורה עמוקים אני מצליח להבין, אבל שטיקל תורה כזה עמוק לא הצלחתי להבין... מה הקשר בין זה לביזיון בית המשפט? אינני יודע, אבל גם הם יודעים שאין לזה קשר.

יש קשר אחד, יש יהודים שעומדים ואומרים אנחנו לא נכרע ולא נשתחווה, אתם תגידו לעשות כך ואנחנו לא נעשה, זה הם כן תופסים, ולכן המציאו את כל השטויות של החוק, מכיון שכאן פגעו להם בנקודה שהזכרנו, שהם יודעים הרי שהם מבוססים על אני לא רוצה להגיד על מה.

[היום צריכים להיזהר כשמדברים כיון שמוציאים דברים מהקשרם, ודרך אגב אני רוצה לדבר גם על זה שמתוכנו, מתוך הישיבות, יש כאלו שמתקשרים לכל מיני מקומות להודיע כל מיני חדשות שקרו, ואח"כ אני צריך לשמוע מאנשים אחרים מה שאני אמרתי אתמול, וזה היה בחדשות, מכיון שאיזה בחור יצא מכאן והתקשר לאיזה מקום להודיע את 'החדשות הנפלאות'. יש לנו מבפנים את הגייס החמישי הזה, ונוצר מצב שבפנים צריך להיזהר מה שמדברים, הם מוצאים דברים מהקשרם, וזה בעיה שצריכים לדבר עליה באריכות יתר, אם אתם הייתם יודעים את הנזק הנורא שעושים כל הדברים האלה, זה פשוט עקירת הדת, הם עושים את זה לתיאבון, אני אומר את זה לשבחם, הם צריכים את הכסף של זה, לפחות זה

לא שנאת חינם, אבל הם ממש הורסים כל חלקה טובה, וזו פרשה בפני עצמה שלא נכנס אליה].

אבל עכשיו הגיע מה שהיה צפוי כל הזמן שיעמוד אחד ויגיד "לא אכפת לי מה שהרבנים שלכם אומרים", או דווקא "בגלל שהרבנים שלכם אומרים" - אתם תשמעו לי, ואם לא, תלכו לבית הסוהר, על מה, על מי, לא משנה, אתם תלכו לבית סוהר, רק בגלל שאני רוצה שתלכו לבית סוהר, ואני אראה לכם למי צריכים לשמוע. והוא אמר את זה במפורש, יש אנשים שאתם חושבים שצריך לשמוע להם, אני אגיד לכם מה לעשות, אני אושיב אתכם בבית הסוהר, והוא אומר את זה. זה שהם חושבים כך כולם תמיד ידענו, כולם מהראשון ועד האחרון חושבים את זה, אבל היה להם את החכמה לא להגיד את זה -

מכיון שקצת היסטוריה בכל זאת הם יודעים, או קצת גירסא דינקותא, - יהודי שמביאים אותו למצב של בחירה או להיות יהודי או גוי אזי אין לו ספק, הרב דסלר זצ"ל מסביר את התופעה שרואים הרבה יהודים שלא מדקדקים על קלה כבחמורה ואפילו אוכלים חזיר, וכשאומרים להם להשתמד הם לא מסכימים ומוכנים למסור על זה את הנפש, - יש לזה עוד הסברים - אבל הוא מסביר בצורה הגיונית, שנשאר להם בדם שיהודי בלי תורה זה כמו 'חמור', וחמור אף אחד לא רוצה להיות, אדם שיש לו אפשרות להיות בהמה או אדם, מעדיף למות כאדם ולא לחיות כבהמה, וכמו שאמר אדם הראשון, הכיצד אני וחמורי נאכל מאבוס אחד, זה הדבר הכי גרוע, וזה מה שנשאר לכל יהודי, אם אני אהיה גוי אני אהיה בהמה, ובהמה אני לא רוצה להיות.

והדבר הזה דורש חיזוק, לצערנו לא מדברים על זה מספיק בישיבות, לא מספיק מרגישים את הגלות, אם כי כשנכנסים למשרד (-של הישיבה) הם יספרו לכם איך שהם עושים צרות על כל גרוש שמקבלים מהמדינה הזאת, אבל לא נדבר על זה ולא זה הנושא עכשיו, הלוואי שנגיע למצב שלא נצטרך את הכסף שלהם, החזו"א אמר בהקמת המדינה שזה גזירה וגזירה עבידא דבטלה, אז זה ודאי יתבטל, וכשאמרו את לרב מבריסק הוא אמר, אני חושש שהמדינה תחזיק תורה, והחזקת התורה תחזיק אותה, אבל לא נכנס כעת לשאלה העקרונית.

מרן האבי עזרי: אין מחלוקת בעיקרי הדברים ביני לרבי מסאטמר

דבר אחד אתם צריכים לדעת, דברים שאני שמעתי ממרן הרב שך כמה וכמה פעמים שאמר: אין שום מחלוקת ביני ובין הרב'ה מסאטמר, אני מתנגד למדינה בדיוק כמו שהוא מסתכל, אין שום מחלוקת אידיאולוגית בינינו, יש נקודת מחלוקת איך צריך להתנהג בתוך המלחמה הזו, להילחם נגד, ואז מי יודע מה יהיה, או להילחם מבפנים, לנסות להציל מה שאפשר להציל, במישור העקרוני אין שום הבדל ביני ובין האדמו"ר מסאטמר, זה מילים שהוא אמר לי, אני חושב עליהם בדיוק את אותו דבר שהוא חושב, אין פה שום ויכוח עקרוני, יש פה שאלה בדרכי המלחמה איך ללכת[14].

ועכשיו הגיע הרגע לראות את מה שתמיד ידענו שהוא נמצא. יש ווארט נפלא של הרב'ה

---

[14] בנותן טעם להביא בזה דברים שאמר רבנו מרן שליט"א בשיחת זכרון במלאת עשר שנים להסתלקות מרן האבי עזרי זצוק"ל, (מוסף שב"ק תשע"ב), במענה לשאלה כיצד מתיישבים הדברים הנראים לכאו' כסותרים, כאשר מחד

מסאטמר: כשקוצרים את העומר בשבת אומרים ג' פעמים 'אקצור' בכדי 'להוציא מליבן של צדוקים', והוא מבאר מהו 'להוציא מליבן' - משום שיש הרבה צדוקים שהם צבועים, ומתביישים להגיד שהם צדוקים, ולכן רוצים 'להוציא מליבן' שיגידו בפה את מה שהם חושבים בלב, כדי שנראה שהם צדוקים.

וכאן יש אחד שהתנדב להיות הפה של כולם, התנדבות מאוד 'ראויה לשבח', לומר

גיסא היה מרן זצוק"ל מתנגד בנחרצות לתנועה הציונית, ומאידך גיסא בכל הנוגע לבחירות היה פועל למעלה מכפי יכולתו להביא להצלחת הרשימה החרדית, ואמר רבנו: "אמת נכון הדבר שמרן זצוק"ל היה נגד כל הרעיון של הקמת המדינה, מרן הגרי"ז מבריסק זצוק"ל התבטא פעם באזני בני ביתו; "רבי לייזער איז אגרעסערער קנאי פאר מיר"... - רבי אליעזר יותר קנאי ממני... מרן זצוק"ל סיפר שאמר פעם למרן הגרי"ז זצוק"ל, אינני מבין כיצד מלינים על כך שהמדינה מתנהלת שלא על פי התורה, אינני מבין כיצד בכלל יכולה היא שתתנהל על פי התורה, הרי עצם קיומה מנוגד לתורה?!... כך היתה דעתו ברורה. ובאמת דעתו תאמה את דעת כ"ק האדמו"ר מסאטמר זצוק"ל כולל עניין שלשת שבועות.

אחרי מלחמת תשכ"ז חזרתי לארץ, נכנסתי לביתו, מרן זצוק"ל רואה אותי, תפס בראשו ואמר, אינך יודע מה שמתחולל כאן, ההתלהבות מ"הנצחון של הצבא" שיכרה את ההמונים בשכרון רוח נורא. פגשני אחד ואמר לי: "נו, עכשיו וודאי תסכים ש'כל הכבוד לצה"ל'"... אינם יודעים ואינם מבינים מה שהולך כאן, אין עם מי לדבר, מרוב התלהבות, הם לא יודעים שימים יגידו לאיזה ביצה טובענית הכניסו את כל הישוב בארץ... - אמר מרן זצוק"ל בכאב. היום כבר יודעים...

היה תלמיד חכם אחד שהיה לו נס הצלה פרטית, ביום ירושלים, הוא ערך סעודת הצלה פרטית, מרן זצוק"ל אמר לו שהיה צריך להימנע מזה, כפי שאומרים חז"ל "המצבה אשר אהובה היתה בימי האבות ושנאוה כי שנאה ד'" לאחר שחוגי הציונים עשו מיום זה, יום אידם, צריך להיזהר שלא לציין זאת גם לגאולה פרטית. פעם בעת שעמדו על הפרק צעדים של עריכת שלום עם הערבים, שאל אחד מנאמני בית מרן זצוק"ל האם יש לתמוך בהסכם גם במחיר "ויתור" על ירושלים, ענה מרן זצוק"ל: מה נשתנה, איזה קדושה יש בזה שירושלים תחת שלטון המדינה, עצם השאלה נובעת מ'ציונות'...

זה בכל הנוגע לחלק של דעתו נגד המדינה והציונות, כעת לעמדה שלכאורה הפוכה, יחסו המחייב והאוהד לתנועת אגודת ישראל, מרן זצוק"ל היה מתבטא שבאשר לעצם שאלת השתתפות בבחירות, כבר הורו זקנים וכבר נפלה הוראתם של גדולי הדור שלפניו שזה מותר, הוא התבטא "ברוך השם שזה לא הונח על שולחננו ולא אנו נזקקנו להכריע בדבר"... ומשכך, מוטלת עלינו החובה לעשות כל שביכולתנו להרבות מצביעים למען קיום התורה, שזה מבחן של קידוש השם וחס ושלום תוצאה הפוכה היא חילול השם. וכך סיפר שפעם שאלו אותו במעמד מרן הגרי"ז מבריסק זי"ע כיצד לנהוג בבחירות פנימיות מסוימות? השיב, שאין זה משנה אלא הנקודה היא שכל שירבו מצביעים למען שמירת התורה ירבה קידוש השם, כפי הנשמע, היתה דעתו של מרן הגרי"ז נוחה מהתשובה. על משקל זה ראה מרן זצוק"ל את עניין הבחירות לכנסת.

מעניין לציין עובדה, מענין לענין באותו ענין, זכורני שכאשר התנהלה המערכה בהקמת "דגל התורה", דובר שאחד מגדולי התורה המפורסמים שמזוהים עם 'העדה החרדית' הביע את רצונו להשתתף בכנס היסוד שנערך בבניני האומה. הנוגעים בדבר ששו עלי חיזוק בלתי צפוי, זה שעה שכל קול הכריע. עלה הרעיון לפנות אל אותו תלמיד חכם ולהזמינו, אך קודם לכן, באנו בדברים עם מרן זצוק"ל על התופעה המפתיעה, והנה למרבה הפתעתינו הסתייג מרן זצוק"ל מהיוזמה, בנימוק שהיות והלה מעמודי התווך של "העדה החרדית" עלולה הופעתו למוטט את העדה החרדית...".

בהמשך שיחה זו שח רבנו שליט"א: "כאשר הוקמה דגל התורה, והונחה לפתחינו לראשונה ניהול המשא ומתן עם נציגי הממשלה, הוצע שלפני תחילת המשא ומתן הפרקטי, ישמעו נציגי השלטון את דעתנו ועמדתנו על השלטון החילוני, כדי שבמהלך המשא ומתן לא ידמה להם שאנו ניצבים מתוך שותפות לדעה, מרן זצוק"ל תמך בזה. הרב רביץ זכרונו לברכה, אמר שכחבר כנסת נמנע ממנו לומר את הדברים גלוי, ועדיף שהרבנים יאמרו זאת, כך לראשונה בתולדות המדינה ניתנה הזדמנות לומר להם את זה פנים בפנים, ישבו שם ראשי השלטון הנודעים, ואנו אמרנו להם את יחסינו למי שפורק עול תורה, וממילא להמדינה בכלל. הם נדהמו לשמוע זאת ללא כחל ושרק, כשיצאנו הם התבטאו שלא ידעו שדעתו של מרן הגראמ"מ שך זהה לנטורי קרתא... כאשר שבנו וסיפרנו זאת למרן זצוק"ל מחא כף, וניכרה על פניו קורת רוח שהם שמעו זאת מפורש".

בפירוש "אנחנו לא רוצים את הרבנים", לצנינים בעינינו שיש לכם רבנים, ולצנינים בעינינו שיש מי שאומר לכם מה לעשות. אתם תעשו מה שאני אומר לכם, ואתם תשבו בבית סוהר רק בשביל שתשמעו בקולי, דבר שלא היה בשום מקום, ולמה, - יש הסבר, משום שיש אחד שאומר 'לא יכרע ולא ישתחווה', עד כאן, אני אלך לבית הסוהר, אני מוכן למסור את הנפש.

קיום התורה והמצוות - שאלה של חיים ומוות!

צריכים לדעת שאצלנו קיום התורה והמצוות הם לא לוקסוס, רב מפורסם סיפר לי כמה פעמים, שכשהיה חשש שהם ייפלו לקומוניזם, הוא בעצמו שמע את אביו מתפלל על הבנים שלו, שימותו, שאם יש חשש שיהיו קומוניסטים אז עדיף שימותו.

אצלינו עדיף למות מאשר להתקלקל, ואם בן התקלקל אז מתפללים, כמובן מתפללים שיחזור, אבל אם לא יחזור מעדיפים שימות, אצלינו זה לא לוקסוס, זה החיים שלנו ואין לנו שום מטרה אחרת בחיים, וזה אחד הדברים שבאמת מחדירים.

ולכן ביקשו, ולא שזה לא מובן מאיליו, זה פשוט הזדמנות להודיע 'ומרדכי לא יכרע ולא ישתחווה', אם אתם תלכו באופן ישיר, לנתק אותנו ממה שאנחנו רוצים לעשות, נלך לבית הסוהר ונעשה אפילו דברים יותר גדולים, זה פשוט הזדמנות שאני חושב שהיינו צריכים להזמין אותה, מזמן לא היה דבר כזה, לעמוד ולהגיד אנחנו מוכנים לכל דבר, אותנו אתם לא תעבירו על דתנו.

זוהי הנקודה, וכך צריך להיות ברור לכל אחד, וזה בגדר ביטולה זהו קיומה - אנחנו צריכים לדעת שאנחנו צריכים להחדיר בעצמינו, שכל מה שהעולם קיים וכל מה שהמדינה קיימת עם כל הדברים שאני אמרתי, ומי שלא מאמין לפסוק של 'ונשאתי לכל המקום בעבורם' שבזכות הצדיקים מתקיים העולם, יש לו דין של אפיקורוס, כך נפסק במסכת סנהדרין, אנחנו ורק אנחנו מחזיקים את העולם, כיון שאין לזה שום מהלך טבעי, ואנחנו צריכים להראות את זה, וה' יעזור שיצא מכל זה קידוש שם שמים.

קריאה נרגשת

אין לנו שיור רק התורה הזאת

עם ד׳ חזקו ונתחזקה בעד עמנו וארצנו ובעד אלוקינו.

הן ידוע לכולנו שעיקר יסודי בעיקרי הדת של כל יהודי מאמין בד׳ הוא שעיקר קיום העולם הוא עבור התורה ועבור ישראל ושאין אומתנו אומה אלא בתורתה המתקימת בנו ע״י עוסקי התורה וחכמי התורה.

כמו כן מעיקרי דתנו כי כל זכותנו וקיומנו בארץ ישראל בפרט הוא ע״י השמירת הברית בין הקב״ה וישראל המתקיימת בנו ע״י התורה ועוסקיה, ובלעדי זאת אין לנו שום זכות קיום בארץ ישראל הקדושה, ומבלעדי זאת עלולים לבוא גזירות ושמדות על עם ישראל ויושבי הארץ בפרט.

כל האמור הוא כתובים מפורשים ומבוארים היטיב בתורתנו ובנביאים ובכתובים וע״י חז״ל הקדושים ולא נפל בזה שום ספק מעולם לקהל עם התורה.

וכי תאמרו אם הכל כל כך מפורש, לשם מה צריך ליכתב וליאמר שוב ושוב, והתשובה לזה היא כי גדול כח היצר ופיתויו ובפרט בענין הזה של רפיון התורה אשר גם הסטרא אחרא יודע במעמקי לבבו כי זה הוא כלי מלחמה האמיתי כנגדו ולכן מטיל כל כוחותיו להילחם בזה, ולקרר ולצנן את רגשות הלב ואמונת תום.

ועל כן עתה כאשר אחינו שונאינו ומנדינו מבחוץ נלחמים בזה בכל עוז, ואחת היא לנו אם זה מטעמים פוליטיים או משיקולי שררה או מקנאה, ובנוסף לזה שנאת עמי הארץ לתלמידי חכמים אשר כדברי חז״ל היא יותר משנאת אומות העולם לישראל (אשר גם בזה כידוע בכל הדורות הטענות מתחלפות בכל עת, גם כשהם דבר והיפוכו, וכידוע) חובה עלינו לשנן היטיב ולקבוע בנפשותינו כי על עיקר גדול זה עלינו למסור את הנפש ממש ולמנוע כל פירצה בחומתנו הבצורה, אשר בעזרת ד׳ כאן בארץ ישראל וגם בתפוצות זכינו לניסים גלויים לרבבות לומדי תורה ועוסקיה, למרות כל המלחמות ופיתויי היצר אשר רבו מאוד מאוד, בפרט בתקופה האחרונה אשר הוא נועץ טלפיו גם בתוך הישיבות הקדושות ובתי המדרשות

* דברים שנכתבו ונתפרסמו בביטאון עולם התורה, יום ו׳ ט״ו מנ״א תשע״ב

בדברים אשר אין מקומם להאריך וידועים היטיב לכל אחד. ואם לא נחזיק חס ושלום במעוז התורה ובבתי המדרשות, ניתן מקום לרפיון ידים בכל מיני טצדקי, אשר כידוע היצר פורש טלפיו במיוחד כלפי המחזיקים בקול יעקב הבוקע ועולה עד שמי מרום.

ועל כן חובתנו בשעת מבחן זו שלא להיכנע לשום לחצים ופיתויים, הן בדברים הנוגעים לנפש והן בדברים הנוגעים לממון, שהרי אם בעת כזאת נחזיק כולנו בלי שום יוצא מן הכלל בתוקף ובעוז, אז ממילא יבטלו כל הגזירות הרעות, כי מסורת היא בידנו מרבותינו ומאבותינו שגזירה עבידא דבטלה ודבר אלוקינו יקום לעולם. ונזכה לסיעתא דשמיא מיוחדת בכל הענינים, כמובטח לכל העומדים בנסיון.

ובעקבות כל מרנן ורבנן זיע"א ושליט"א, נכריז מול כל העולם, כי אין לנו שיור רק התורה הזאת, ומינה לא נזוע וכל רוחות לא יוכלו לזה, וכל כלי יוצר עליך לא יצלח ולא יקום, כי עמנו ק-ל, אשר רק בידו כל המפתחות של חיי הגוף והנפש של כולנו עם בני ישראל. ובמערכה קדושה זו הכל חייבים, גם הירא ורך הלבב, כי לא מלחמת כיבוש ונצחון היא, אלא מערכה על קיום התורה ולומדיה, אשר היא בלבד חיינו ואורך ימינו בעולם.

דברי הכותב באימה
בשם תלמידי חכמים מרנן ורבנן שליט"א
ברוך שמואל הכהן דויטש

לזכרון עולם בהיכל השם

לעילוי נשמת הרבנית הצדקנית

מרת שרה גיטל בת הגאון הקדוש
רבי משה חיים ע"ה

א"ח ליבדלחט"א הגאון הצדיק רבי
אלטר דוד חיים שטרן שליט"א

אם רה"י הגאון רבי נחום שלמה עוזר
שטרן שליט"א

נלב"ע כ"ו כסליו תשע"ט
תנצב"ה